

AIVINASTA ÖTÖKKÄÄN
moderni aapinen

tiivistelmä

Lahden ammattikorkeakoulu, Muotoiluinstituutti
Viestinnän koulutusohjelma, Graafinen suunnittelu
Laura Kinnunen
Aivinasta ötökkään: moderni aapinen
Opinnäytetyö
105 sivua
Kevät 2018

Tässä työssä tutkitaan, millainen voisi olla moderni aapinen käsin rakennetuista kolmiulotteisista kirjaimista. Kirjaimet tulevat näyttelyyn, jonka tarkoituksena on esitellä materiaalilähtöistä kolmiulotteista kirjainmuotoilua sekä herättää keskustelua aapisten vahvasta roolista aatekasvattajana ja lisäksi tarjota vaihtoehto perinteiselle kirjamuotoiselle aapiselle. Kohderyhmänä on kirjainmuotoilusta ja aapisista kiinnostuneet aikuiset.

Työn teoriaosuudessa käsitellään aapisen historiaa 1500-luvulta tähän päivään, 3D-typografian historiaa ja käyttötarkoituksia sekä tekstiä ja kuvaa visuaalisena elementtinä. Tämän pohjalta määritellään moderni aapinen, joka koostuu suomenkielen aakkosista, 29 käsin rakennetusta kolmiulotteisesta kirjaimesta. Aapisista tuttu tapa kuvittaa opeteltavan kirjaimen kohdalle kyseisellä alkukirjaimella alkavia asioita näkyy myös tässä aapisessa. Kirjainten materiaalien nimet alkavat aina kyseisellä kirjaimella, esimerkiksi c-kirjain on tehty CD-levyistä. Kirjaimet ovat itsessään myös aapisen kuvituksia, jolloin voidaan puhua termistä teksti kuvana tai tässä tapauksessa kirjain kuvana. Lisäksi kirjaimet kertovat muotojen- ja materiaaliensa avulla ajastamme.

Lopputulos on moderni tilallinen aapinen, joka koostuu käsin rakennetuista kolmiulotteisista kirjaimista. Näyttelyssä aapista voi havainnoida kaikilla aisteilla. Työssä esiteltävä moderni aapinen voisi toimia muunneltuna tulevaisuudessa myös opetustarkoituksessa.

Avainsanat: aapinen, kirjainmuotoilu, kirjain kuvana, 3D-typografia, näyttely

abstract

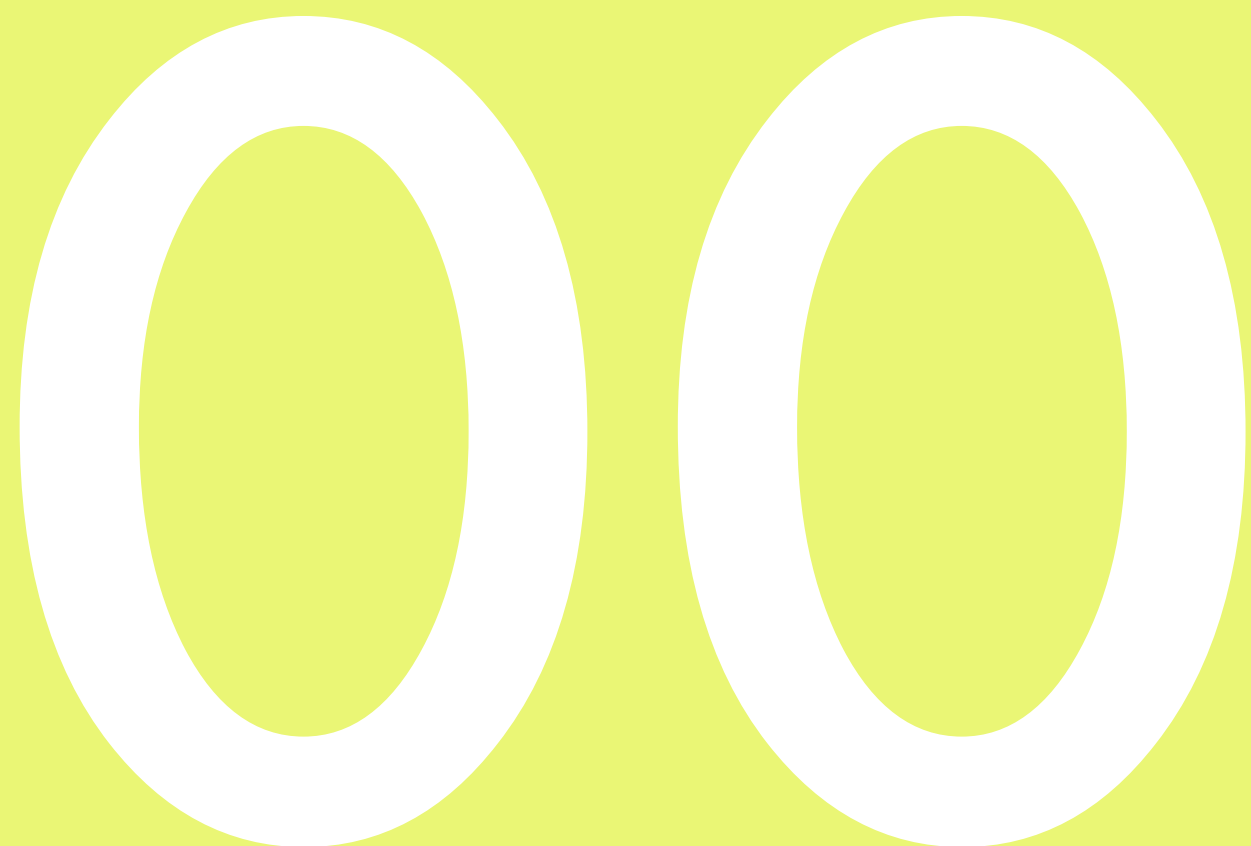
Lahti University of Applied Sciences, Institute of Design
Media, graphic design
Laura Kinnunen
From flax to bugs: Modern alphabet book
Bachelor's thesis
105 pages
Spring 2018

This thesis focuses on finding out what a modern alphabet book made from handmade 3D letters would look like. The letters will be shown in an exhibition and its purpose is to present material oriented 3D type design and raise questions about the alphabet book's strong role as a value educator and also challenge the traditional book format. The target group is grown-ups who are interested in type design and in alphabet books.

The theory part describes the history of alphabet books in Finland from the 16th century to current time, the history of 3D typography and the ways of using it, and text or letter functioning simultaneously as a visual element. Based on this, the term modern alphabet book is presented. The modern version consists of 29 handmade three-dimensional letters according to the Finnish alphabet. The familiar style in alphabet books to illustrate objects starting with the same letter that is being studied shows also in the modern alphabet book. The materials used in the letters start with the same letter, for example the letter c is made from CDs. The letters themselves function as illustrations, and thus the term type as image can be used. In addition, each letter tells about our present time through different materials and forms.

The outcome is a modern alphabet book in an exhibition space consisting of hand built 3D letters. In the exhibition, all senses can be used to examine the alphabet book. In the future, the presented modern alphabet book could also work at schools, if it would be modified accordingly.

Key words: alphabet book, type design, type as image, 3D typography, exhibition

sisällysluettelo

1. Johdanto 6
2. Aapinen elää ajassa 10
 - 2.1 Aakkostauluista aapiskirjaan 11
 - 2.2 1500- ja 1600-luku: Abckiria aloittaa aapiskatekismusten ajan 12
 - 2.3 1700- ja 1800-luku: Aapiskukko ja valistuksen aika 14
 - 2.4 1900-luvun alku: sosialistiset aapiset ja vinokirjoitus 18
 - 2.5 1920- ja 1930-luku: lasten omatoimisuus ja typografian selkeytyminen 22
 - 2.6 1940-luku: sota-ajan aapinen 26
 - 2.7 1950-luku: aapisen ympäristö laajenee 28
 - 2.8 1960- ja 1970-luku: taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen murros 30
 - 2.9 1980- ja 1990-luku: arkirealismista satuihin 37
 - 2.10 2000-luku: kuntoilusta ja luonnonsuojelusta digiaapiseen 39
3. Kolmiulotteinen typografia ja kirjain kuvallisena elementtinä 42
 - 3.1 Kolmiulotteisuus 43
 - 3.2 Kirjain kuvana 46
4. Idea modernista aapisesta ja kirjainten syntyprosessi 52
 - 4.1 Lähtökohdat ja aapisajatuksen synty 53
 - 4.2 Materiaalit ja ajankuva 54
 - 4.3 Kirjainten materiaalien valinta, työstäminen ja lopputulos 55
5. Moderni aapinen tilallisena kokemuksena 86
 - 5.1 Modernin aapisen määritelmä 87
 - 5.2 Näyttelykonsepti 88
 - 5.3 Modernin aapisen mahdollisuudet 90
6. Yhteenvedo ja loppupäätelmät 92
7. Lähteet 96
- Kiitokset 105

01

johdanto

AAPINEN ON kaikkien koululaisten ensimmäinen oppikirja. Siihen liittyy vahvoja muistoja ja sen symbolinen arvo on suuri. Aapinen ei kuitenkaan opeta ainoastaan lukutaitoa, vaan on samalla myös aatekasvattaja. Jokainen aapinen kertoo omasta ajastaan ja sisältää vahvoja yhteiskunnallisia viestejä, jotka ovat vaihdelleet muun muassa uskonnollisesta sanomasta filosofisiin aatteisiin ja poliittisiin päämääriin. (Ekholm 2002: 6–7; YLE 2017.)

Sisältö ja tapa esittää asioita on vaihdellut hyvinkin paljon ajan saatossa, mutta aapinen on aina ollut hyvin erityislaatuisessa asemassa. Siksi myös tekijöiksi on kautta aikojen valittu parhaita kirjoittajia ja kuvittajia, hyvinä esimerkkeinä Kirsi Kunnas, Aale Tynni, Martti Haavio, Martta Wendelin ja Rudolf Koivu. Asemansa vuoksi aapisia ei ole kritisoitu kovin usein ja harva tulee edes ajatelleeksi, kuinka iso rooli aapisella oikeastaan on yhteiskunnallisten viestien viejänä.

Halusinkin tässä työssä tutkia aapisen välittämää arvo-maailmaa eri vuosisatoina ja -kymmeninä ja luoda oman tulkintani modernista aapisesta. Tutustuin laajalti aapisen historiaan ja kävin läpi kymmeniä eri aapisia 1500-luvulta tähän päivään, alkaen ensimmäisestä suomenkielisestä Mikael Agricolan Abckiriasta aina tämän hetken opetus-suunnitelmaan kuuluviin aapisiin.

Oma lähestymistapani aapiseen poikkeaa perinteisestä, sillä sen formaatti ei ole kirja, vaan näyttely. Moderni aapiseni koostuu suomenkielen aakkosista, 29 kirjaimesta. Kirjaimet ovat käsin rakennettuja ja kolmiulotteisia. Jokainen kirjain on tehty eri materiaalista. Usein aapisessa on kuvattu jokaisen kirjaimen kohdalle kyseisellä alkukirjaimella alkavia asioita. Tässä aapisessa kirjainten materiaalien nimet alkavat aina kyseisellä kirjaimella, esimerkiksi v-kirjain on tehty villasta. Työssäni halusin tutkia, voivatko yksittäiset kirjaimet toimia kuvituksina ja sitä kautta olla itsenäisiä tarinankertojia. Kirjaimet ovat siis enemmän kuin vain kirjaimia, ne ovat myös kuvia. Tällöin voidaan puhua tekstin tai kirjaimen toimimisesta samalla myös visuaalisena elementtinä.

Eri materiaaleilla on merkittävä rooli tässä työssä. Ensinnäkin ne määrittelevät pitkälti kirjainten muodot ja toiseksi valitut materiaalit kuvaavat aikaamme. Kolmiulotteisina

objekteina kirjaimet heräävät eloon ja saavat materiaalin kautta uuden persoonan. Kolmiulotteinen typografia on myös ollut nouseva trendi jo ainakin 2010-luvun alusta ja se nostetaan esiin myös vuoden 2018 designtrendiennusteissa (Mindsparkle Mag 2018).

Aapista on aina luettu omasta kirjasta tai nykyään myös tabletilta. Haluan haastaa tämän tekemällä oman aapiseni tilalliseksi, jossa aapinen koetaan yhdessä. Omaan kirjaan tai tablettiin on helppo syventyä yksin ja samalla yhdessä tekeminen ja läsnä oleminen unohtuu. Etenkin nyt digitaalisenä aikana tämä korostuu, kun kaikki elävät puhelimiansa kautta. Mielestäni on tärkeä päästä kokemaan myös konkreettisia, uniikkeja asioita. Tähän oma aapiseni tähtää. Näyttelyni on osoitus siitä, että aapisen voi kokea myös toisella tavalla. Kirjaimet ovat kaikki käsin tehtyjä, ainutlaatuisia kappaleita, joiden muotoa ei voi toistaa samanlaisena. Ne voivat mennä rikki, osa voi homehtua ja maatua. Niissä on läsnä niiden ainutkertaisuus ja osassa myös katoavaisuus. Kirjaimissa on vahva materiaalin tuntu. Ne myös tuoksuvat. Dominopalikoiden kaatuessa kuuluu ääni. Aapiseni herättelee kaikki aistit ja kehottaa olemaan läsnä.

Kohderyhmänä modernille aapiselle ovat kirjainmuotoilusta ja aapisista kiinnostuneet aikuiset. Tämän aapisen tarkoituksena ei ole opettaa lukemaan, vaan ehkä enemmänkin herätellä yhä kriittisempää lukutaitoa, erityisesti aapisten kohdalla. Samalla sen tarkoituksena on kuvittaa tämän päivän aapinen heijastelemaan nykyajan yhteiskuntaa ja aatemaailmaa yhden suunnittelijan silmin. Toiveenani on, että näyttely herättää keskustelua.

Tutkimuskysymys ja työn rakenne

Työssäni tutkin, millainen voisi olla moderni aapinen käsin rakennetuista kolmiulotteisista kirjaimista. Tämä tutkimuskysymys ohjaa koko työtäni. Jotta voin ehdottaa modernia versiota, on ensin tärkeää ymmärtää aapisen taustat. Aloitankin työni käsittelemällä aapisen historiaa Suomessa 1500-luvulta tähän päivään. Keskityn analysoimaan aapisten ajankuvia, typografiaa ja kuvamaailmaa.

Kolmannessa luvussa kerron 3D-typografian historiasta ja käyttötarkoituksista. Sen jälkeen seuraa teoriaosuus tekstin

tai kirjaimen toimimisesta visuaalisena elementtinä. Neljännessä luvussa kerron työni lähtökohdista ja aapisajatuksen synnystä. Jatkan tarkentamalla, miten omassa modernissa aapisessani näkyy ajankuva. Käyn läpi jokaisen kirjaimen valmistusprosessin ja lopuksi pohdin vielä tämän projektin haasteita.

Viidennessä luvussa avaan tarkemmin omaa modernia aapistani. Määrittelen modernin aapisen, minkä jälkeen kerron, miten aapinen voi olla myös tilallinen kokemus ja miten olin ajatellut toteuttaa näyttelyn konseptitasolla. Päätän luvun miettimällä modernin aapisen mahdollisuuksia kouluissa. Kuudennessa luvussa palaan vielä tutkimuskysymykseeni ja teen johtopäätökset.

02

aapinen elää ajassa

TYÖSSÄNI HALUAN tutkia, millainen olisi moderni aapinen. Mielestäni on tärkeää ensin ymmärtää, mikä aapisen rooli ja merkitys on perinteisesti ollut. Sen vuoksi aloitan teoriaosuuden käsittelemällä aapisen historiaa ja sen muutosta ajassa. Taustoitän aapisen historiaa yleisesti, jonka jälkeen keskityn suomalaiseen aapiseen, sillä oma aapisenikin on suomeksi. Kerron lyhyesti ensimmäisestä suomenkielisestä kirjasta, Abckiriasta, minkä jälkeen käsittelen aapisten muutosta ensin uskonnollisen tiedon aapisesta reaaliaapiseen ja siitä lopulta nykypäivään. Olen valinnut jokaiselta aikakaudelta aapisia tarkempaa analyysia varten. Pääpaino analyysissa on aapisten kirjainten esittelyosuudet, ei lukemistot, harjoitukset tai muut lisämateriaalit.

Keskityn aapisten analysoimisessa erityisesti kolmeen asiaan, jotka ovat merkityksellisiä oman modernin aapiseni kannalta. Ensimmäinen asia on aapisten teemat, eli mitä kyseisen ajan aapiset kertovat ympäröivästä yhteiskunnasta ja millaiset viestit aapiisiin on valittu. Toinen on typografia, sillä työni on ensisijaisesti 3D-kirjainmuotoiluprojekti ja kolmas on kuvamaailma, sillä kirjaimillani myös kuvitan aapiseni.

Aapisten typografian analysoinnissa olen käyttänyt seuraavia termejä: Gemena on pienaakkonen ja versaali suuraakkonen. Antiikva on päätteellinen kirjaintyyli ja siihen viittaa myös sana *serif* kirjaintyylin nimessä. Groteski on päätteetön kirjaintyyli, joka on lähes tasavahva, myös *sans serif* (ilman päätteitä). Fraktuura puolestaan on kirjainperhe, joka kuuluu goottilaiseen kirjaintyyppiin. Se levisi Pohjois-Eurooppaan 1500-luvun alussa. (Pohlen 2015: 24; 603; 623; Itkonen 2012a: 12). Lisäksi puhun kirjoituskirjaimista, joilla viitataan aapisissa oleviin malleihin käsinkirjoitetuista kirjaimista tai kaunokirjaimista. Tämä termi on hyvin yleinen aapisissa, minkä vuoksi käytän itsekin sitä.

2.1 Aakkostauluista aapiskirjaan

Jo muinaisilla roomalaisilla oli käytössään aakkostauluja (Kaivola 1988: 22). Näitä kirjapainotaitoa edeltäviä, useimmiten puusta tehtyjä aakkostauluja kutsuttiin myös aapislaudoiksi, lukulaudoiksi, kirjainlaudoiksi ja Abc-laudoiksi (Kotkaheimo 1988: 14).

Englantilaiset aapislaudat, *horn bookit*, erosivat mannreu-rooppalaisista siten, että niissä paperi ja sitä ennen nahka oli peitetty läpinäkyvällä sarveislevyllä (Kotkaheimo 1988: 15; Laine 2017: 66). Neuvostoliiton alueelta puolestaan on löydetty noin 1100–1200-luvulta peräisin olevia kata-jatauluja ja tuohisia vihkosia, joissa on kirjaimia, numeroja, tavuja ja uskonnollisten kirjoitusten osia (Kotkaheimo 1988: 15).

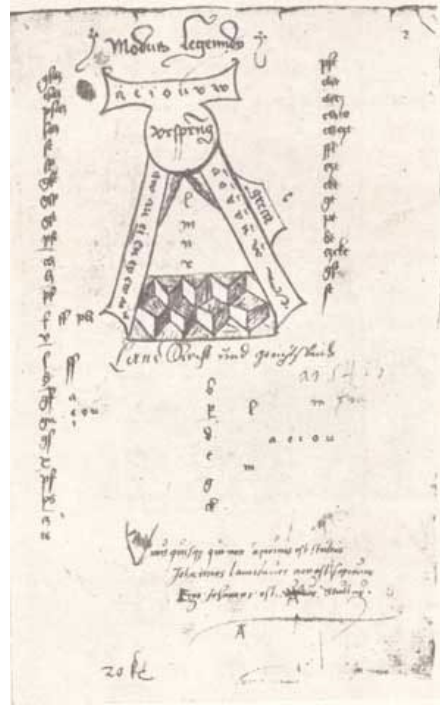
Ensimmäisen aapiskirjan uskotaan olevan saksalaisen Kristofferus Hueberin nelisivuinen *Modus Legendi*, vuodelta 1477 (Kotkaheimo 1988: 15). Kuten vieressä olevasta kuvasta 1 näkyy, kirjaimet on järjestelty päätöntä ihmis-hahmoa muistuttavaan kuvioon. Aapisen tarkoituksena oli opettaa jokapäiväistä sanastoa (Schmack 1960: 22). Meni lähes seitsemän vuosikymmentä tästä, ennen kuin Suomi sai oman aapisensa.

2.2 1500- ja 1600-luku: Abckiria aloittaa aapiskatekismusten ajan

Mikael Agricolan *Abckiria* (kuva 2) on ensimmäinen suomenkielinen aapinen ja samalla myös ensimmäinen suomenkielinen kirja (Häkli 1988: 72). Se on todennäköisesti ilmestynyt vuonna 1543, mutta yhtään täydellistä kappaletta siitä ei ole säilynyt (Perälä 2007: 39–41). Abckiria sai paljon vaikutteita aikansa latinankielisistä ja saksalaisista aapisista ja oli niiden tapaan aapiskatekismus, yhdistelmä aapista ja katekismusta (Kaivola 1988: 22).

Ennen uskonpuhdistusta, tavalliset suomalaiset eivät osanneet lukea, eikä heillä edes olisi ollut mitään luettavaa, sillä kaikki tekstit olivat latinaksi ja suomea käytettiin vain puhuttuna (YLE 2007). Vaikka Agricola suunnitteli Abckirian ensisijaisesti papeille, jotka eivät osanneet vielä suomea, tuli siitä lopulta merkittävä edistysaskel tavallisten kansalaisten koulutukselle ja tasa-arvolle (Mikkola ym. 2005: 384).

Todennäköisesti Abckirian ensimmäinen painos on ollut 16-sivuinen kirja ja formaatti on ollut 95 x 137 millimetriä. Abckiria jakautuu kolmeen osaan, aapisosaan, lukemistoon ja muuhun aineistoon. Aapisosa sisältää aakkoset, vokaalit, konsonantit, vieraat kirjaimet, diftongit ja ta-vausharjoituksia. Lukemisto puolestaan on uskonnollinen

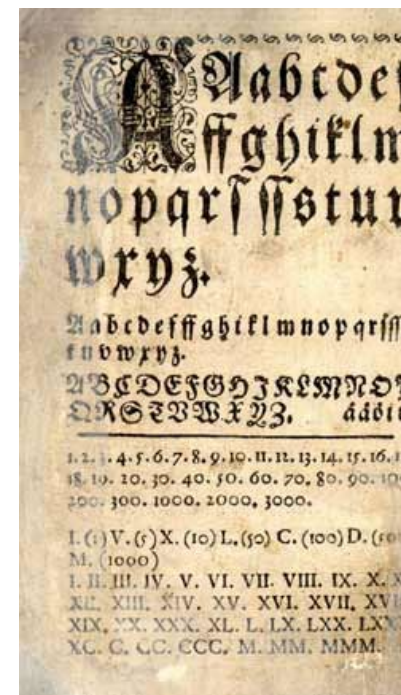
Kuva 1: Todennäköisesti ensimmäisen aapisen, *Modus Legendi*in aakkossivu (Schmack 1960: 185)

Kuva 3: Aakkoset (Abckiria 1549: 2)

Kuva 2: Abckirian kansi (Abckiria 1549)

Kuva 4: Aakkoset ja numerot (Yxi paras Lasten tawara 1666: 2)

osuus ja siihen kuuluvat käskysanat, uskontunnustus, sakramentit sekä rukouksia. Muu aineisto sisältää lukusanat suomeksi ja latinaksi, numerot 1–20 ja täydet kymmenet sataan asti sekä numeron tuhat (Abckiria 1549, Kotkaheimo 1989: 43–54.)

Abckirian teksti on fraktuuraa. Aapisosa alkaa kauniilla ja koristeellisella a-kirjaimella (kuva 3). Sen jälkeen on lueteltu kyseisen ajan aakkoset pienaakkosin fraktuuralla. Seuraavaksi aakkoset on painettu koristeellisilla versaalikirjaimilla. Lopuksi aakkoset ovat vielä fraktuuralla pien- ja suuraakkosin. (Abckiria 1549.)

Abckirian näköispainoksia selatessa huomaa, ettei se ole kovin aapismainen, vaan tuntuu ennemminkin kristinuskon perusteokselta. Sama uskonnollinen suunta aapisissa jatkui myös 1600-luvulla. Vuonna 1666, Turun piispa Johannes Gezelius kirjoitti toisen merkittävän aapiskatekismuksen nimeltään *Yxi paras Lasten tawara*, joka oli Abckiriasta poiketen suunniteltu lapsille (Kaivola 1988: 23).

Yxi paras Lasten tawara muistuttaa enemmän katekismusta kuin aapista, eikä luettaessa tule mieleen, että kirja olisi millään muotoa lapsille suunnattu (kuva 4). Oikeastaan ainoa viittaus lapsiin on lasten rukouksessa. Vuoden 1666 painoksen aapisosuus on todella lyhyt. Nimiösivun jälkeen esitellään aakkoset ja lukusanat, jonka jälkeen mennään heti itse asiaan eli Isä meidän -rukoukseen ja uskonnolliset tekstit jatkuvat kirjan loppuun saakka. (Yxi paras Lasten tawara 1666.)

Teos kuitenkin päivittyi ajan saatossa ja aapisosuus laajeni itsenäiseksi 16-sivuiseksi ABCkirjaksi, joka muistuttaa Abckiriaa. Kirjasta tuli todella suosittu ja sitä painettiin vielä 1800-luvun lopullakin. Yxi paras Lasten tawara on hyvin merkittävä aapinen, sillä sen vaikutusaika on ollut kaikkein pisin. (Kotkaheimo 1989: 84; 308.)

Abckirian kuvituksina toimivat koristeelliset alkukirjaimet, kehyskuviot ja muut koristeet eli varsinaisia kuvituksia siinä ei ole ja sama linja on myös aapiskatekismuksessa Yxi paras Lasten tawara. Kirjapainomenetelmät rajoittivat myös kuvituksia ja esimerkiksi Abckirian tukholmalaisella kirjapainajalla on ollut käytössään saksalaiset kirjasimet, kehyskuviot ja koristeelliset anfangit (Kotkaheimo 2002: 43). Siksi samat kuva-aiheet usein toistuivat.

Uskonnollisen tiedon aapisen aikakausi kesti aina 1700-luvun lopulle tai joidenkin määritelmien mukaan jopa 1800-luvulle saakka (Kaivola 1988: 22; Kotkaheimo 1989: 126). Tämän jälkeenkin uskonto pysyi edelleen vahvasti osana aapista, vaikka sen rinnalle tulikin opettavaisia tarinoita (Laine 2002: 80). Analysoimistani aapisista viimeisin suora viittaus uskontoon on vuoden 1990 aapisessa, jossa d-kirjaimen kohdalla lauletaan Hoosianna-virttä (ABC-kirja 1990: 114).

2.3 1700- ja 1800-luku: Aapiskukko ja valistuksen aika

Vanhin kokonaisena säilynyt suomenkielinen aapinen on vuodelta 1737 ja sen viimeisellä sivulla on kukko (kuva 5), 1500-luvun lopulla Saksassa yleistynyt lukemisen opettelamisen symboli (Mikkola ym. 2005: 384, Aapinen 1737: 16). 1700-luvulla aapiskukko yleistyy Suomessa ja aluksi sen paikka on juurikin aapisen viimeisellä sivulla, mutta myöhemmin 1800-luvulla se pääsee jo kanteen asti (Kotkaheimo 2002: 56). Alla on myös kuva (6) saman aapisen ensimmäiseltä sivulta, jossa on aakkoset fraktuuralla (Aapinen 1737: 1).

1700- ja 1800-luvuilla aapista ja sen lukutapaa haluttiin uudistaa valistusajan hengessä (Schmack 1960: 71). Suomen aapiseen valistusajan aatteet alkoivat vaikuttaa kunolla vasta 1800-luvulla. Tähän vaikutti suuresti Jacob Tengströmin teos Läse=Öfning för mina barn (1795), joka sisältää uskonnollisia, luonnontieteellisiä ja kaunokirjallisia tekstejä. Tarinat ovat opettavaisia ja korostavat hyveellisyyttä ja järkeä sekä vanhempien viisautta. Pikkuhiljaa aapisesta tulee yleisoppikirja, joka sisältää yleissivistävää tietoa sekä kirjoitus- ja laskuharjoituksia. Lukemistot aapisten yhteydessä yleistivät ja niissä korostuvat koti, uskonto ja isänmaa. Kotimaisten kirjailijoiden, kuten Sakari Topeliuksen, tekstejä suositaan. (Kotkaheimo 1989: 272; 2002: 46–50.)

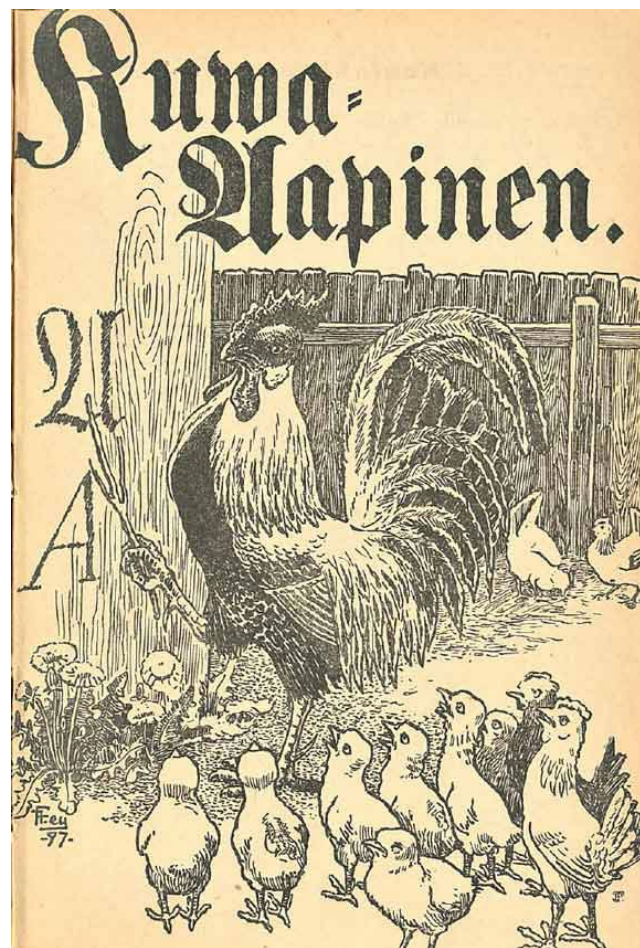
Läse=Öfning för mina barn -aapisessa (1795) ei vielä ole kuvituksia pieniä kasvi- ja luontoaiheisiä koristekuvia lukuun ottamatta. Kirjassa käytetään fraktuuraa, mutta kirjainten esittelyosassa on sen rinnalla myös antiikvakirjaimet sekä mallit kirjoituskirjaimista (kuva 7).

Cuva 5: Aapiskukko (Aapinen 1737:16) Cuva 6: Aakkoset (Aapinen: 1737:1

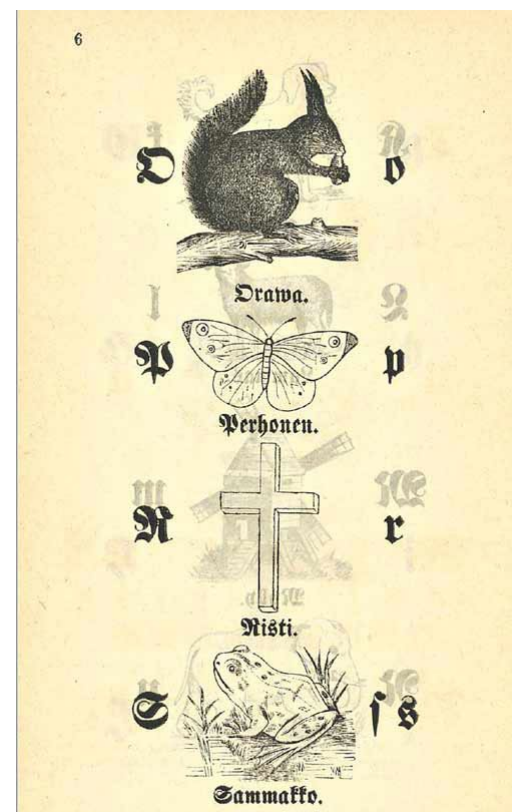
Cuva 7: Kirjaimet (Läse=Öfning för mina barn -aapisessa 1795: 4–6)

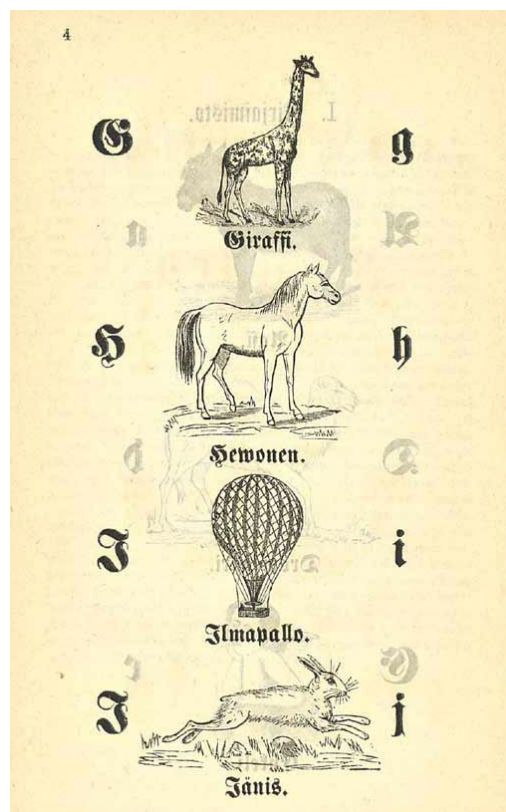
Kuva 8: Aapiskukko pääsee jo kanteen (Lyhyt kuwa-aapinen 1897)

Kuva 9: Fraktuuran rooli on vielä vahva (Lyhyt kuwa-aapinen 1897: 3)

Kuva 10: Uskonto näkyy vielä aapisissa (Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen 1884: 6)

Kuva 11: Kuumailmapallo oli ajankohtainen keksintö (Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen 1884: 4)

Aapiskukon myötä kuvitukset yleistivät pikkuhiljaa ja 1800-luvun aapisen uudistumisen myötä kuvitukset yhä lisääntyivät (Kaivola 1988: 28). Nykyajan aapisistakin tuttu tapa kuvittaa opeteltavalla kirjaimella alkavia kuvia kirjaimen yhteyteen yleistyi Suomessa vasta 1800-luvulla, sata vuotta myöhemmin kuin englanninkielissä aapisissa (Laine 2007: 67). Kirjainten vieressä olevat kuvat helpottavat kirjainten oppimista ja tekevät aapisesta lapsiystävällisemmän (kuva 9). Tästä hyviä esimerkkejä ovat Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen (1884) ja Lyhyt kuwa-aapinen (1897), jonka kannessa aapiskukko opettaa kananpoikasia lukemaan (kuva 8).

Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen (1884) alkaa kirjainten esittelyllä, jossa uskonto on heti vahvasti läsnä. E-kirjaimen kohdalla on enkeli ja r:n kuvassa risti (kuva 10). Suomalaisten eläinten rinnalle on tuotu myös eksoottisempia eläimiä kuten norsu ja kirahvi. Hauskana lisänä on myös kuumailmapallo (nimetty i:n kohdalla ilmapallona), joka oli ajankohtainen keksintö (kuva 11). Kirjaimet ovat fraktuuraa kautta aapisen, tosin lopussa esitellään myös latinalaiset kirjaimet antiikvalla. (Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen 1884: 3–6; 19.)

Lyhyt kuwa-aapinen (1897) eroaa hieman edellisestä esimerkistä. Siinä fraktuuran rinnalle on tullut antiikva, joka helpottaa lukemista. Kirjainten esittelyosassa opeteltava kirjain on edelleen ensin fraktuuralla ja alla antiikvalla. Keskellä on kirjaimeen liittyvä kuva ja sen oikealla puolella on lyhyt lause tai muutama sana kirjaimeen liittyen kirjoitettuna ensin taas fraktuuralla ja alapuolella antiikvalla (kuva 9).

Kuvissa on jo selvästi enemmän toimintaa kuin teoksessa Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen (1884), jossa kirjainten vieressä on yksittäisiä opeteltavalla kirjaimella alkavien eläinten ja asioiden kuvia. Lyhyt kuwa-aapinen on hyvä esimerkki aikakauden kuvitusteemoista, maaseutu, kotieläimet ja kotityöt ovat suosittuja kuva-aiheita. Lapsia näkyy joissain kuvissa, mutta lapsen roolia ei vielä painoteta.

2.4 1900-luvun alku: sosialistiset aapiset ja vinokirjoitus

1800-luvulta aina 1900-luvun puoliväliin saakka aapisten kantavina teemoina olivat vanhempien ja kodin arvostaminen, sekä uskonto ja isänmaallisuus (Kotkaheimo 1989: 273; Laine 2002: 82–86). Moraalinen kasvatus perustui luterilaiseen kristillisyyteen ja lapselta odotettiin tottelevaisuutta, nöyryyttä ja kiitollisuutta (Koski 1999: 23). Vaikka uskonto yleisesti vielä näkyy aapisissa, sen rooli heikkenee, mikä herättää sekä vastustusta että puolustusta (Laine 2002: 123). Lapsille haluttiin opettaa aapisessa myös muita tärkeitä aatteita. Ajan aapisia selatessa, käy ilmi, että kuvitukset ovat maaseutupainotteisia ja niissä kuvataan lasten elämää kotipiirissä. Kaupungistuminen ja teollistuminen alkoivat myös näkyä asenteineen, mutta vasta pienissä määrin.

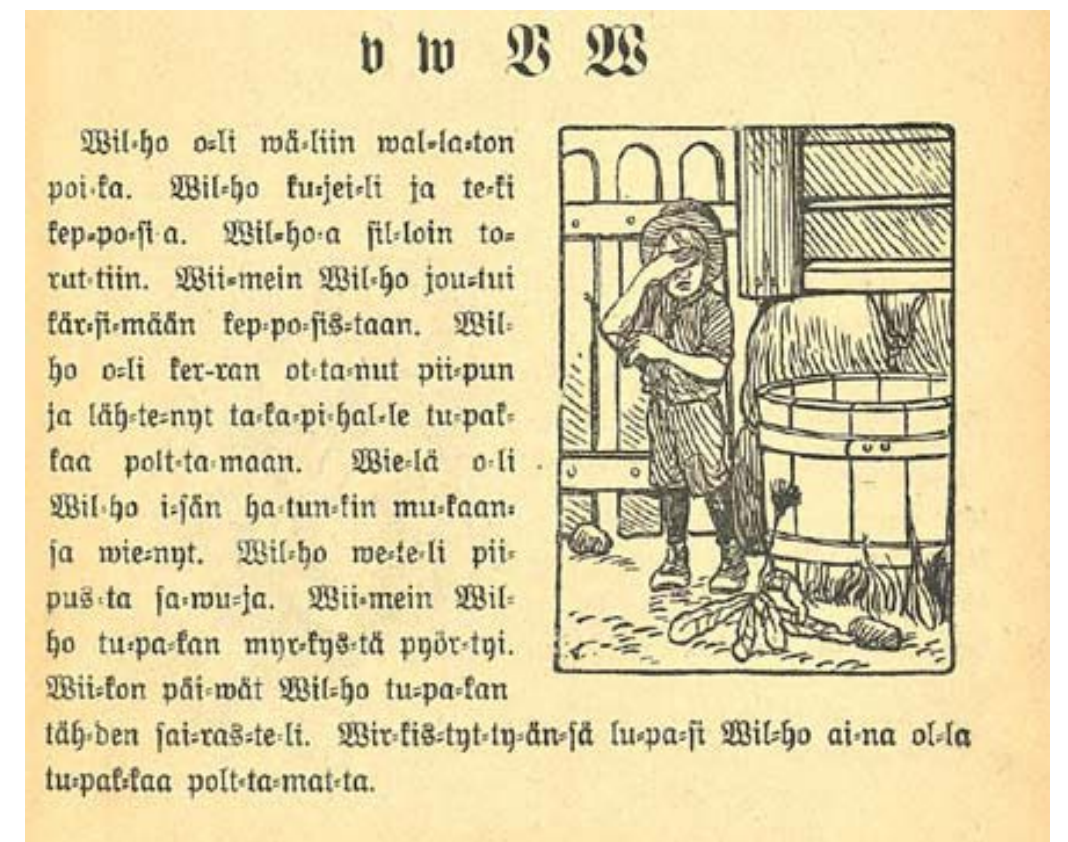
Sosialistisessa lasten aapisessa vuodelta 1910 kuvataan paljon epätasa-arvoa, luokkayhteiskuntaa ja kapitalistista riistoa. Uskontoa puolestaan ei enää aapisessa näy, vaikkakin sen suhteen ollaan aika varovaisia jo esipuheessa, jossa sen puuttumista perustellaan näin: ”*Kaikki viittailut Jumalasta, taivaasta jne. olen jättänyt pois, sillä nimenomaisella tarkoituksella, ettei lapsille opetettaisi mitään sellaista, jota he eivät käsitä.*” Perustelu tuntuu aika keinotekoiselta, sillä aapisessa käsitellään paljon vaikeampikin aiheita, joiden ei pitäisi koskettaa lasten elämää. (Sosialistinen lasten aapinen, 1910: 2.)

1900-luvun alun aapisissa sukupuoliroolit ovat edelleen hyvin vahvoja, esimerkiksi sosialistisessa lasten aapisessa pojat ovat vallattomia, miehet eivät saa olla arkoja. Samalla naisia kuvataan naurusuiksi. Myös ajalle hyvin tyyppillisesti hyvä kansalaisuus nostetaan esiin. Tämä näkyy useissa esimerkeissä, kuten m-kirjaimen kohdalla (kuva 12): ”*Meidän Matista tulee kunnon mies. — Mieheksi tultuaan Matti lupaa olla kunnon kansalainen.*” (Sosialistinen lasten aapinen, 1910: 9–10; 13.)

Aapisessa käsitellään myös huonoja tapoja ja niiden seurauksia, esimerkiksi tupakoiva lapsi pyörtyy ja sairastuu (kuva 13). Myös rikollisuudella pelotellaan ö-kirjaimen tarinassa: ”*Öisin on pimeää. Öillä pahat teot usein tehdään. Öiden töistä useat kahleitakin kantavat.*” (Sosialistinen lasten aapinen, 1910: 13;15.)

Kuva 12: Matista tulee kunnon kansalainen (Sosialistinen lasten aapinen 1910: 9)

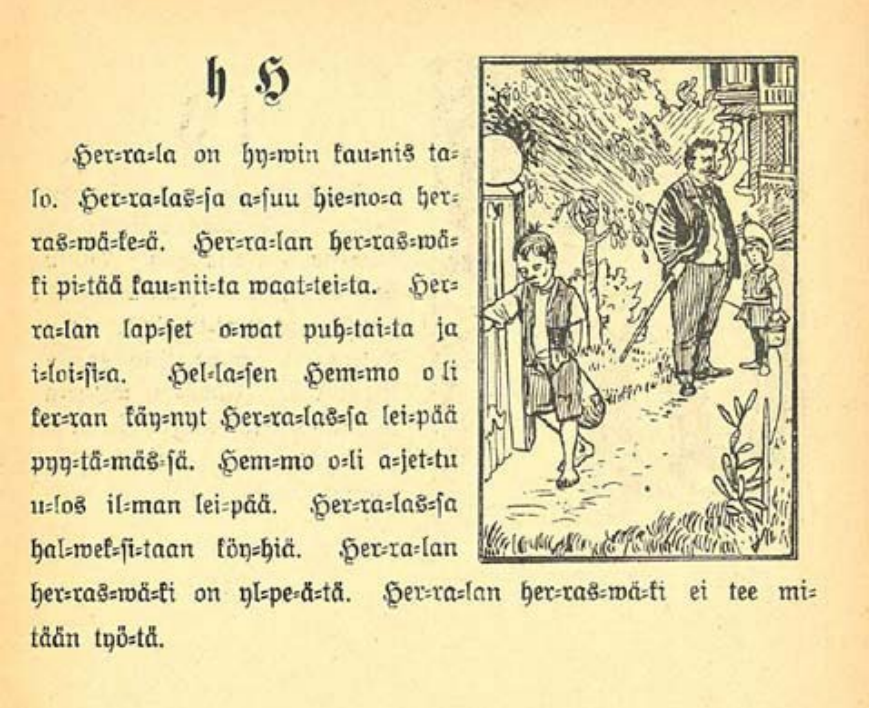
Kuva 13: Vilho on vallaton poika (Sosialistinen lasten aapinen 1910: 13)

Aapisen kantava teema on nimensä mukaisesti sosialismi. Yrjö käy töissä automobiilitehtaassa, mutta pyytäessään omaa autoa palkaksi, ylpeä tehtaan isäntä vaan nauraa. Untamo puolestaan oli rikkaan Uunon palvelija, tai omien uskomustensa mukaan jopa orja. Mutta sitten tulee u-kirjaimen tarinan opetus: ”*Untamo sattui kuulemaan vapauden opin. Untamo lähti pois Uunon palveluksesta. Uunolle ei kukaan palvelukseen tullut. Uuno joutui rahoineen suureen hätään.*” (Sosialistinen lasten aapinen, 1910:13–14.)

Rikkaita ihmisiä ei pidetä arvossa myöskään h-kirjaimen kohdalla, jossa poika käy pyytämässä Herralasta leipää, mutta hänet lähetetään pois (kuva 14). ”*Herralassa halveksitaan köyhiä. — Herralan herrasväki ei tee mitään työtä.*” Kuvituksessa surullinen poika kävelee pääpainuksissa pois hienosta talosta ilman kenkiä. Taustalla on Herralan isäntä kalliissa vaatteissa ja kävelykepissä ja tytär hattu päässä. (Sosialistinen lasten aapinen 1910: 7.)

Typografia ei ole kovin lapsiystävällistä, sillä käytössä on pääosin fraktuura. Yksi havainto, jonka tein nopeasti 1800-luvun ja myös 1900-luvun alun (ja osittain vielä 1940-luvun) aapisissa oli se, että aapisissa on usein käytössä monia eri tekstityylejä, fraktuuraa, antiikvaa, joskus jopa groteskia lisänä sekä kirjoituskirjaimia. Tämä johtui useasta syystä. Ensinnäkin fraktuuraa oli käytetty 1500-luvulta saakka, joten sen rooli oli hyvin vahva vielä 1900-luvun alussa (Jäntti: 431–432; Itkonen 2012b: 30–31). Toiseksi käytiin kamppailua siitä, tuliko kirjoituskirjaimia laittaa aapiseen ollenkaan, vai pitikö kirjoittamisen opettelu pitää erillään lukemisen opettelusta. Tämä kysymys jatkuu vielä pitkään aapisissa ja tulen käsittelemään sitä vielä myöhemmin lisää.

Yksi kirjoittamisen oppimisen tärkeyttä korostava aapisryhmä oli vino- ja pystykirjoitusaapiset. Näiden aapisten tekstit on kirjoitettu opeteltavilla kirjoituskirjaimilla, kaunokirjoituksella joko vinokirjoituksena tai pystykirjoituksena (Kotkaheimo 1989: 236–243). Vinokirjoituksella tarkoitetaan kaunokirjoitusta kursiivilla (katso kuva 15), kun taas nimensä mukaisesti pystykirjoituksessa tekstiä ei ole kursivoitu. Aapinen: Danielsenin vinokirjoitusjärjestelmän mukaan (1902) teoksen takakannessa kerrotaan, että aapisen tarkoituksena on ”*opettaa käytännöllistä, jokapäiväisissä oloissa helposti noudatettavaa kirjoitusta*”.

Kuva 14: Herralan herrasväki ei tee töitä (Sosialistinen lasten aapinen 1910: 7)

Kuva 15: Vinokirjoitusta (Aapinen: Danielsenin vinokirjoitusjärjestelmän mukaan 1902: 8)

2.5 1920- ja 1930-luku: lasten omatoimisuus ja typografian selkeytyminen

Vuonna 1921 Suomeen tuli oppivelvollisuus (Laki oppivelvollisuudesta 1/1921 § 1). Samalla alettiin korostaa lasten terveyttä ja hygieniää, sillä vahvat nuoret nähtiin itsenäistyneen kansakunnan kulmakivenä (Tuomaala 1999: 175). Kouluun piti myös mennä siistinä ja puhtaana (Laine 1999: 98–99). Vieressä esimerkki ö-kirjaimen kohdalta (kuva 16), jossa lapsia kehoitetaan pesemään kasvot ja kädet ennen kouluun lähtöä (Aapinen: alakansakoulun lukukirja 1 1928: 22).

Fraktuuraa käytetään edelleen pääosin, mutta 20-luvun aapisissa huomaa jo laajempaa siirtymistä antiikvan ja groteskin käyttöön, kuten kuvasta 16 näkee. Aapinen: alakansakoulun lukukirja 1 (1928: 28) sisältää kuitenkin myös fraktuura-kirjaimet aapisen lopussa, kuten kuvasta 17 näkyy.

Vasta 1930-luvulla alettiin kasvatuksessa puhua lempeämmästä lähestymistavasta ja lasten tunteiden ja taitojen huomioimisesta (Takala 1976: 48). 30-luvulla kuvitukset ovat jo värikkäämpiä, vaikka poikkeuksiakin löytyy. Aiheet pysyvät tuttuina ja keskittyvät edelleen lapsen arjen kuvaukseen. Omatoimisuus todella näkyy vahvemmin kuin aikaisemmin ja tuntuu, että lapselle annetaan jo enemmän itsenäistä roolia.

Kodin ja koulun ensimmäisen kirjan (1931) opettajalle tarkoitettussa osuudessa pohditaan sopivinta tapaa opettaa lapsille kirjaimia. Tärkein päätös liittyi ensin siihen, tulisiko lukemisen ja kirjoittamisen opiskelun tapahtua rinnakkain. Seuraavaksi pohditaan versaali antiikvan lisääntynyttä käyttöä aapisissa, johon todetaan, että jos tarkoituksena on oppia myös kirjoittamaan, tulisi harjoittelu aloittaa gemenakirjaimista.

Kuva 16: Hygienaa korostetaan 1920-luvun aapisissa (Aapinen: alakansakoulun lukukirja 1 1928: 22)

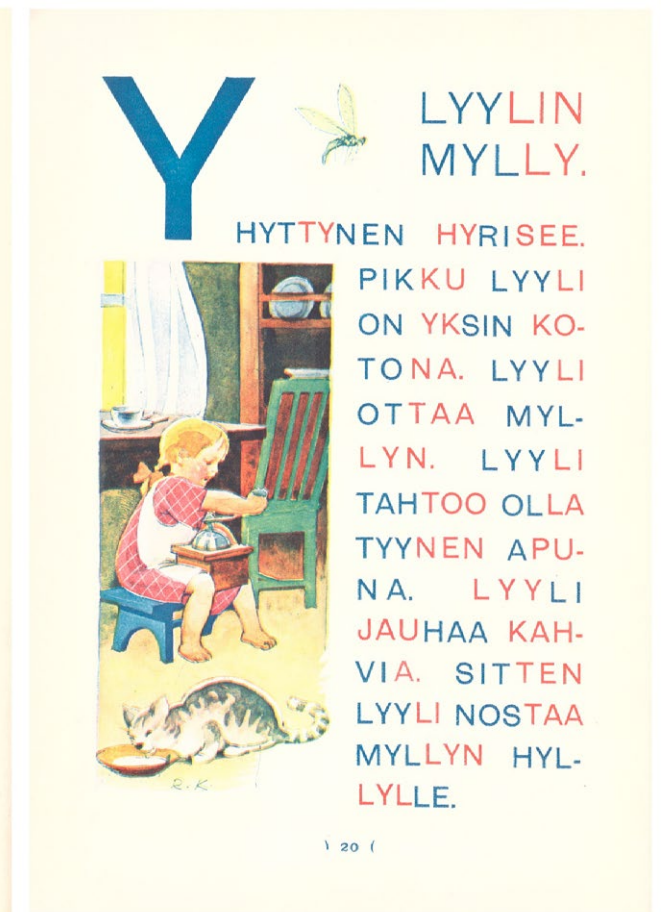
Kuva 17: Aakkosissa näkyy antiikva ja fraktuura (Aapinen: alakansakoulun lukukirja 1 1928: 28)

Lopputulema on, että tässä aapisessa esitellään ensin opeteltava kirjain isolla versaaligroteskilla (tähän aikaan ilmeisesti groteskistakin puhuttiin antiikvana), sitten gemenagroteskilla ja lopuksi on vielä malli kirjoituskirjaimesta. Aapisen loppupuolella rinnalle otetaan vielä fraktuura mukaan. Kuvassa 20 on r-kirjaimen yksinkertaisempi esittelysivu ja vieressä haastavampi versio fraktuuran kanssa. Voisi kuvitella, että lapselle, joka vasta opettelee lukemaan, voi olla vaikeaa opetella samaan aikaan näin monta kirjaintyyppiä.

Meidän lasten aapisessa (1935), käytetään pelkästään groteskia tekstityyppejä ja leipäteksteissäkin suuraakkosia. Tavuttaminen tapahtuu värien avulla. Kirjainkohtaisissa tarinoissa ja kuvituksissa lapset ovat omatoimisia ja osallistuvat kotitöihin. J-kirjaimen kohdalla kerätään marjoja (kuva 18) ja y-kirjaimen kohdalla nuori Lyyli on yksin kotona ja haluaa auttaa jauhamalla kahvia (kuva 19).

Kuva 18: Lapset kuvataan ahkerina (Meidän lasten aapinen 1935: 18).

Kuva 19: Jo pienet lapset ovat aapisessa omatoimisia ja haluavat auttaa (Meidän lasten aapinen 1935: 20).

r mir-ri, kir-ri, har-ri ja nar-ri
o-vat mir-ri-län vä-keä. mir-
ri on val-koi-nen, kir-ri on
kir-ja-va, har-ri on har-maa,
ja nar-ri on pu-ner-ta-va.

*r rien-tä-kää pui-loon, hii-ri
pa-rat, et-tei mir-ri-län
vä-ki nä-e lei-tä.*

Kuva 20: R-kirjaimen kohdalla opetellaan myös kirjoittamaan (Kodin ja koulun ensimmäisen kirjan 1931: 17).

REI-PAS REI-NO.

Rr Rei-no leik-ki ker-ran ran-nal-la pik-ku vel-
jen-sä Ris-ton kans-sa. Ris-ton jal-ka luis-
kah-ti ja hän pu-to-si ve-teen. Rei-no rien-
si aut-ta-maan ja nos-ti Ris-ton ve-des-tä.

*Rr Rei-no ja Ris-to rien-si-vät
nyt ko-tiin. Äi-ti an-toi
Ris-tol-le kui-vat vaat-teet.*

Rr Rat-taat lap-set, ol-kaa wa-ro-wai-si-a, kun
lei-tit-te ran-nal-la. Näin sa-noi äi-ti.

Kuva 21: Tällä sivulla on myös fraktuura (Kodin ja koulun ensimmäisen kirjan 1931:35).

2.6 1940-luku: sota-ajan aapinen

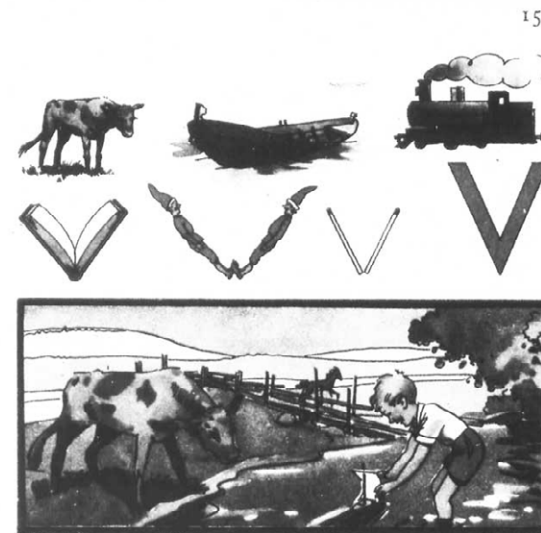
Sota-aika vaikutti luonnollisestikin aapisiin monin tavoin. Aapisia ilmestyi vähemmän ja teemoina näkyivät vahvasti maanpuolustus, pula-aika ja lasten omatoimisuus (Kotka-heimo 1989: 302). Sota-ajan aapisia ei ole säilynyt paljon, sillä ne luettiin kirjaimellisesti loppuun (Leiwo 2016).

Onneksi löysin yhden digitoidun aapisen ja muutaman 40-luvun aapisen mikrofilmattuna. Valitsin tarkempaan käsittelyyn näistä kaksi toisistaan poikkeavaa aapistä, ensimmäinen on nimeltään Iloinen aapinen (1943) ja toinen on Aapinen alkeisopetusta varten (1944).

Iloisessa aapisessa (1943) opeteltavat kirjaimet on esitetty poikkeuksellisella tavalla, kuten v-kirjaimen sivusta näkyy (kuva 22). Ensimmäisellä rivillä on opeteltavalla kirjaimella alkavia asioita, tässä tapauksessa vasikka, vene ja veturi. Seuraavalla rivillä on kolmiulotteisia esineistä ja tontuista tehtyjä v-kirjaimia; v:n muotoon avattu kirja, kaksi tonttua vastakkain jalkapohjat yhdessä sekä tulitikuista tehty v-kirjain. Lopuksi on vielä päätteetön versaalikirjain. Tämä tyyli esitellä aakkoskirjaimet on uusi, enkä ole nähnyt vastaavaa muualla.

Iloiseen aapiseen, ja moneen muuhun paljon aikaisempaan aapiseen verrattuna, Aapinen alkeisopetusta varten (1944) on konservatiivinen ja tuntuu kaikin puolin olevan aikaansa jäljessä kuvituksissa, typografiassa, kertomuksissa ja ehkä ennen kaikkea asenteissa. Osittain varmasti johtuu siitä, että ensimmäinen painos on tehty monta vuosikymmentä tätä painosta ennen. Silti tämän 14. painoksen alkusanoissa kerrotaan, että tässä aapisessa on säilytetty vakava sävy: ”Se tahtoo kasvattaa lapsia totiseen Jumalanpelkoon ja esittää kristinuskomme tärkeimmät kulmakivet.” Tarkoituksena on varmasti myös kritisoida uskonnon vähenemistä tai jopa katoamista aapisista.

Kirjainten esittelyosuudessa uskonto näkyy oikeastaan vain v-kirjaimen kohdalla, jossa veisataan virsiä (kuva 23). Muuten kuvitukset ovat yksinkertaisia mustavalkoisia viivapiirroksia, joissa esimerkiksi hyvin perinteisten sukupuoliroolien mukaan tyttö kutoo sukkaa t-kirjaimen kohdalla ja Uno onkii kaloja o-kirjaimen kuvassa. (Aapinen alkeisopetusta varten 1944: 6.)

VIL-LE VEIS-TI VE-NEEN. VIL-LE VEI SEN VE-TEEN. VA-SIK-KA TU-LI KAT-SO-MAAN KUM-MAA ELUK-KAA. VIL-LE SA-NOI: EI SE O-LE KA-LA, VAIK-KA SE UI. SEN NI-MI ON VA-KA-VA. SE KUL-KEE MUI-LE MAIL-LE.

Kuva 22: V-kirjaimen monet muodot (Iloinen aapinen 1943:15)

Kuva 23: Tässä 40-luvun aapisessa veisataan vielä virsiä (Aapinen alkeisopetusta varten 1944: 6)

Kuten viereisestä kuvasta 24 näkee, opeteltavat kirjaimet on esitelty kolmella eri tyylillä ja kaikista on myös gemma- ja versaalikirjain. Ensin on antiikvakirjaimet, sitten fraktuura ja lopuksi vielä malliesimerkki kirjoituskirjaimista. Alkusanoissa kerrotaan, että antiikvakirjaimet ovat ”tärkein aloittelijan kirjainmuoto”, sillä lapsi tekee niitä mielellään vaikka tulitikuista. (Aapinen alkeisopetusta varten 1944: 2–8.)

Kyseinen aapinen on 14. painos ja jo 13. painokseen on lisätty sota-aikaa käsittelevä luku nimeltään Rakas isänmaa. Siinä äiti ja poika keskusteleivat sodasta, joka on yhä käynnissä. Äiti kertoo, että ”Toisinaan tuli vainolainen maahan ja isämme tarttuivat aseisiin ja tahtoivat ajaa vihollisen pois. - - Uskonto, koti ja isänmaa on kallis perintö heiltä. Meidän osamme on tehdä ahkerasti työtä ja suojella tätä ihanaa maata ja sen kansaa vihollisen hyökkäyksiä vastaan.” (Aapinen alkeisopetusta varten 1944: 2; 39.)

Seuraavaksi kerrotaan, että äidin veli on kaatunut rintamalla ja poika lohduttaa itkevää äitiään sanomalla: ”Isäkin oli sodassa. Isä meni niiden toisten miesten kanssa ja sanoi sille ryssälle, että ei saa tulla Suomeen ja ne ajoi sen Suomesta pois. Ja sitten isä voitti, kun ne tappelivat.” Äiti muistuttaa vielä, että nuoremmat miehet ovat yhä puolustamassa isänmaata. Kertomuksen jälkeen on kotimaan virsi. (Aapinen alkeisopetusta varten 1944: 39–40.)

2.7 1950-luku: aapisen ympäristö laajenee

Sodan jättämät jäljet näkyvät vielä ainakin 50-luvun alkupuolen aapisissa. Satuaapisessa (1955) r-kirjaimen kohdalla kuvataan vierekkäin tinasotilaita ja aseiden kanssa marssivia poikia. Aihepiirit alkavat laajeta kodin ulkopuolelle ja kansainvälistyminen huomioidaan. S-kirjaimen runossa marssitaan kauas suureen maailmaan. I- ja n-kirjainten kohdalla oleva runot luokiteltaisiin nykyään rasistiseksi, mutta ovat ajalle tyypillisiä (kuva 24).

Vaikka kodin ja Suomen ulkopuolinen maailma alkaakin jo näyttäytyä, pääpaino on kuitenkin tutuissa teemoissa. Tyttöjen ja poikien roolit ovat edelleen selvästi omansa; tytöt pesevät pyykkiä, paimentavat vasikoita ja juottavat lampaita, kun taas pojat tappavat käärmeitä, leikkivät sotaleikkejä ja ovat taitavampia rakentamaan (Satuaapinen 1955).

Satuaapisen typografia on selkeää. Opeteltava kirjain on kirjoitettu groteskilla Futura-fontilla ja siihen liittyvä tarina on kirjoitettu antiikvalla tai groteskilla seuraakkosin. Paul Rennerin suunnittelema Futura-fontti alkoi näkyä Suomessa 30-luvulta lähtien (Itkonen 2012b: 36). Aluksi ihmettelin, voiko tämä fontti olla Futuraa, sillä ä- ja ö-kirjaimet ovat erilaiset kuin nykyään, katso kuva 25. Verratuani niitä Itkosen (2012b: 36) kirjassa olevaan Futuran 30-luvun mainokseen (kuva 26), huomasin, että ä-kirjain on ihan samanlainen matalampi versio, joten päädyin siihen, että sen on oltava sama fontti.

Vuoden 1959 Aapisessa on hyödynnetty kolmiulotteisuutta ja siinä osa kirjaimista toimii fyysisen objektin tavoin, kuten p-kirjaimen kohdalla, jossa poika istuu p-kirjaimen sisällä (kuva 27). E-kirjaimen kohdalla enkeli nojailee kirjaimen kohdalla (kuva 28). Itse kirjaimet eivät ole kolmiulotteisia, mutta kuvituksia kerrostamalla kirjainten päälle tai alle luodaan dynamisempi vaikutelma. Lapsesta on varmasti mielenkiintoisempaa katsoa kuvan ja kirjaimen yhdistelmää. Toisaalta kirjainmuodot jäivät silloin osin peittoon, mikä voi myös hämmentää. Tässä aapisessa asia on huomioitu siten, että sama kirjain on kirjainten esittelysivulla kaksi kertaa, ensin osana kuvitusta ja sitten pelkkänä kirjaimena pienemmällä vieressä.

Intiaani punainen
jalkia etsii hiipien.

Neckeri pesee kasvojaan,
muttei valkene ollenkaan.

Kuva 24: Tämän sivun kuvitukset eivät enää pääsisi aapiseen (Satuaapinen 1955: 4)

Kuva 27: Kolmiulotteinen p-kirjain (Aapinen 1959: 14)

Kuva 25: Futuran ä-kirjain vuonna 1955 ja vuonna 2018 (Satuaapinen 1955: 26)

Kuva 26: Futuran mainos vuodelta 1932 (Itkonen 2012b: 36)

Kuva 28: E niin kuin enkeli (Aapinen 1959: 24)

2.8 1960- ja 1970-luku: taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen murros

60-luvulla yhteiskunnan taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen murros johtaa hengellisyyden vähenemiseen aapisissa. Tilalle nousevat uudet hyvinvointivaltion rakentamisen teemat; yhdessä tekeminen, sopuisuus, solidaarisuus ja suvaitsevaisuus. Käsitys hyvästä lapsesta muuttuu ja samalla muuttuvat myös perinteiset lasten velvollisuudet vanhempia, Jumalaa ja isänmaata kohtaan. 60-luvulla lapsella on oikeus olla hauskaa ja ihanteeksi tulee onnellinen lapsuus. Aapisissa uutena moraalisenä teemana on ystävyys, jota ei aapisissa ennen sotia ole käsitelty. Yhteisöllisyys nähdään avaimena hyvään yhteiskuntaan. (Koski 1999: 23, 35–39.)

Oman analyysiini mukaan 60-luvulla alkanut yhteiskunnallinen muutos ei tosin vielä näy kunnolla kyseisen luvun aapisissa. Aapiset ovat vielä hyvin samantyyliisiä kuin 50-luvulla. Lapset käyvät koulua, leikkivät kotona ja pihalla, maaseutu on useammin tapahtumapaikkana kuin kaupungit ja sukupuoliroolit ovat edelleen vahvat.

Suurin osa näkemistäni 60-luvun aapisista on vielä pienikokoisia, suunnilleen A5-kokoa. Mutta Aapinen (1967) on jo selvästi isompi. Suurempi koko mahdollistaa suuremmat kuvat ja enemmän sisältöä yhdelle sivulle. Tässä aapisessa kirjainten opiskeluosassa opeteltavan kirjaimen yhteydessä ruudukko, jossa on kirjaimen liittyviä sanoja ja kuvituksia (kuva 29). Teksti on groteskia ja tavuviivoina käytetään pystyviivaa.

Opin lukemaan: lasten aapisessa (1964) opeteltavan kirjaimen muotoa on muutamassa kohdassa hyödynnetty myös muualla kuvituksessa. A-kirjaimen sivulla mökin päätyparut, ikkunat ja katto ovat a-kirjaimen muotoisia (kuva 30) ja o-kirjaimen junarata on ympyrän muotoinen ja kuvassa on myös pallo.

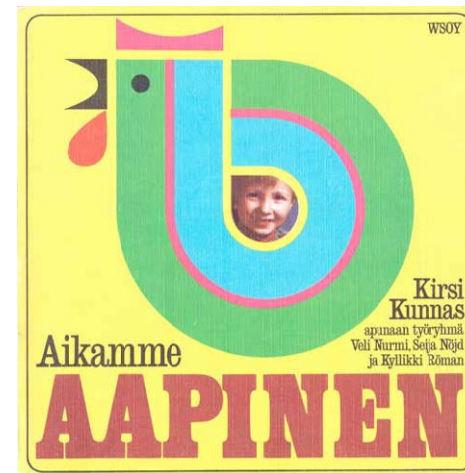
Vasta 70-luvulla tapahtuu isompi muutos aapisten aatemaailmassa ja formaatissa. Laki lasten päivähoidosta tulee voimaan ja sitä kautta naiset pääsevät töihin (Laki lasten päivähoidosta 1/1973 § 2). Samalla myös sukupuolten välinen tasa-arvo korostuu ja perinteiset stereotypit vähenevät merkittävästi. Myös aapisten ulkoasu muuttuu. Aapisista tulee pehmeäkantisia ja tehtävät, kirjoitusruudu-

Kuva 29: Tämän aapisen kirjainten esittelysivut eivät ole kovin kekseliäitä (Aapinen 1967: 21)

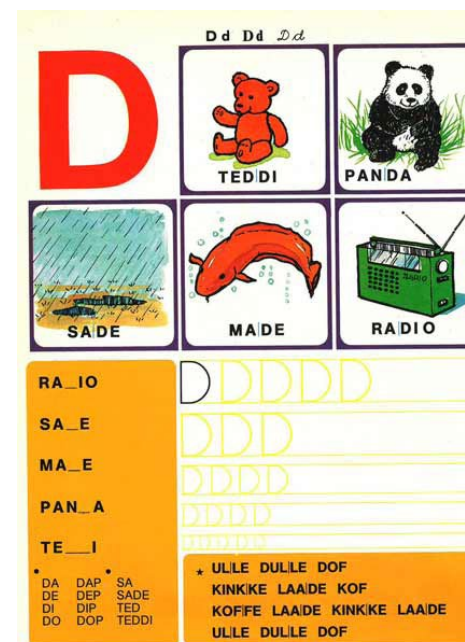
Kuva 30: A-kirjainta on hyödynnetty kuvassa monella tapaa (Opin lukemaan: lasten aapinen 1964: 3)

Kuva 31: Moderni aapiskukko (Aikamme aapinen 1973)

Kuva 32: Arkirealismia (Aikamme aapinen 1973: 1)

Kuva 33: Tässä aapisessa kirjoitusharjoitukset ovat heti opeteltavan kirjaimen alla (Aapiskirja 1974: 66)

kot ja tekstit ovat kaikki samassa kirjassa, mikä tekee niistä kertakäyttöisiä. Monissa aapisissa harjoitukset ovat heti samalla sivulla, jossa opeteltava kirjain esitellään. Myös aapisen koko alkaa 70-luvulta eteenpäin pysyä suurempana kuin ennen.

Aapisten äidit alkavat käymään töissä kunnolla vasta 70-luvun aapisissa. Esimerkiksi vuoden 1967 aapisessa äiti jää vielä kotiin kouluikäisen lapsen kanssa, kun isä lähtee töihin (Aapinen 1967:41). Isää ylipäättänsä kuvataan paljon vähemmän kuin äitiä, jos ollenkaan. Aikamme aapisessa (1973) isä on kuvattu i-kirjaimen kohdalle. Isä istuu keinutuolissa ja lukee Iltalehteä, eikä kiinnitä mitään huomiota vieressä itkevään lapseen. Äidit on kuvattu muuttuneesta roolista huomioimatta huolehtivaisiksi ja he myös ovat paljon läsnä. Vahvat sukupuoliroolit näkyvät edelleen ammateissa ja vanhempien rooleissa.

70-luvun aapisia on kritisoitu arkirealismista. Yksi ajan aapisten tekijöistä, Mervi Wäre, perustelee teeman valintaa haastattelussa kertomalla, että lapset kaipasivat enemmän tarinoita, joihin voisi samaistua (Pietiläinen 2013). Arkirealismi todella näkyy 70-luvun aapisessa.

Hyvä esimerkki on vuoden 1973 vuoden Aikamme aapinen (kuva 31). Se alkaa valokuvilla ja avauskuvana on valokuva loskaisesta Mannerheimintien aamu-tai iltaruuhkasta (kuva 32). Tähän on suomalaisen helppo samaistua iästä riippumatta. Kuvat jatkuvat vielä kolme ja puoli aukeamaa sisältäen muun muassa kuvan Tapiolan Heikintorista, lasten juhlista ja koiranpennuista. Osa kuvista on kuin suoraan kotialbumista pieleen menneineen tarkennuksineen. Myös Aapiskirjassa (1974) on lopussa hyvin arkisia kuvia lasten elämästä ja Aapisessa (1974) on lisänä ensimmäisen luokan oppilaiden itse piirtämiä kuvituksia. Sanomattakin selvää, että kontrasti on suuri aikaisempaan aapisten tyyliin.

70-luvun aapisten typografia on hyvin saman tyylistä. Kaikissa läpikäymissäni 70-luvun aapisissa tekstityypit ovat groteskeja ja versaaleja kirjaimia suositaan. Aapisessa vuodelta 1974 esitellään kunkin kirjaimen kohdalla alalaidassa myös sama kirjain kirjoitettuna pienaakkosin (kuva 33). Saman vuoden Aapiskirjassa puolestaan jokaisen kirjainsivun kohdalla on ison groteskikirjaimen vieressä

pienellä vielä uudestaan groteski-, sitten antiikva- ja kaunokirjainversiot kaikki pien- ja suuraakkosin (kuva 34).

Kolmas tyypillinen 70-luvun esimerkki on Toisin sanoen aapinen 1A (1972), sillä siinä harjoitukset ovat samassa kirjassa ja ne ovat teorian seassa. Visuaaliselta tyyliltään se on jo selvästi erilainen ja rohkeampi. Kuvitukset eivät ole samalla tavalla realistisia, vaan ihmishahmoja on tyylitelty enemmän. Kirjainten esittelysivuilla käsiteltävät kirjaimet on maalattu ja niiden koko ja vahvuus vaihtelee. Käsimaalatut kirjaimet ovat sympaattisia ja tuovat kirjaan inhimillisyyttä. Kirjaimiin liittyvät tekstit ovat sarjakuva-muodossa ja puhekuilien tekstit on myös kirjoitettu käsin suuraakkosin. Tekstiä löytyy myös kuvasta, kuten alla olevasta P-kirjaimen sivusta näkee (kuva 34).

Kaupungistumisen myötä lasten elinpiiri laajenee kodin ulkopuolelle ja esimerkiksi v-kirjaimen kohdalla ollaan elokuvateatterin edessä. Samalla myös liikenne ja sen vaarat tulevat aapisessa tutuksi. Lapset itse liikkuvat kuvissa polkupyörillä ja jalan, mutta autotkin näkyvät. J-kirjaimen kohdalla joku on ajanut auton ojaan lujaa (kuva 35). D-kirjaimen kohdalla puolestaan keskustellaan äidin uudesta autosta.

Kuva 34: Osa 70-luvun aapisista oli samalla harjoituskirjoja (Aapinen: Toisin Sanoen 1A 1972:46)

Kuva 35: 70-luvun aapisessa kerrotaan liikenteen vaaroista (Aapinen: Toisin Sanoen 1A 1972: 48)

Äiti on siis saanut uuden roolin, mikä näkyy myös erityisen hyvin Ö-kirjaimen kohdalla. Siinä äiti soittaa lapselle, että on myöhään töissä, mutta samalla on huolehtivainen ja kysyy löysikö lapsi syötävää (kuva 36). S-kirjaimen sivulla äiti istuu lattialla laudanpätkä sylissä työkalupakin vieressä, jossa lukee tee se itse. Aikaisemmissa aapisissa äidit on lähinnä näytetty pesemässä pyykkiä tai parsimassa. Perinteisemmässä esimerkissä, l-kirjaimen tarinassa äiti ompelee ja lupaa letittää nukan hiukset illalla. Äiti kuvataan huolehtivaiseksi ja useissa kohdissa hän on lasten kanssa kotona, mutta samalla murretaan vanhoja sukupuolirooleja. Isää ei aapisessa näy lainkaan.

Puhtaus ja terveys ovat myös osana aapista sekä perinteisellä että uudella tavalla. Erityisesti korostetaan suun terveyttä ja ä-kirjaimen kohdalla ollaan hammaslääkärisä. Kuvassa muistutetaan, että hampaat pitää pestä joka päivä. M-kirjaimen tarinassa lapset ovat käyneet itse kaupassa ja tulleet takaisin kotiin vaatteet ja kasvot likaisina. Kun isä kysyy ”Mitä kummaa tämä on?”, lapset vastaavat, ettei mitään kummaa ja, että ei ollut maitoa (kuva 37). Tämä esimerkki kuvaa mielestäni hienosti muuttunutta asennetta lasten ja vanhempien välillä. Lapsia ei ole myöskään pakko koko ajan kuvata siisteiksi ja tunnollisiksi, vaan rennompia ote saa näkyä.

Kuva 36: 70-luvulla äiti saa olla myöhään töissä (Aapinen: Toisin Sanoen 1A 1972: 64)

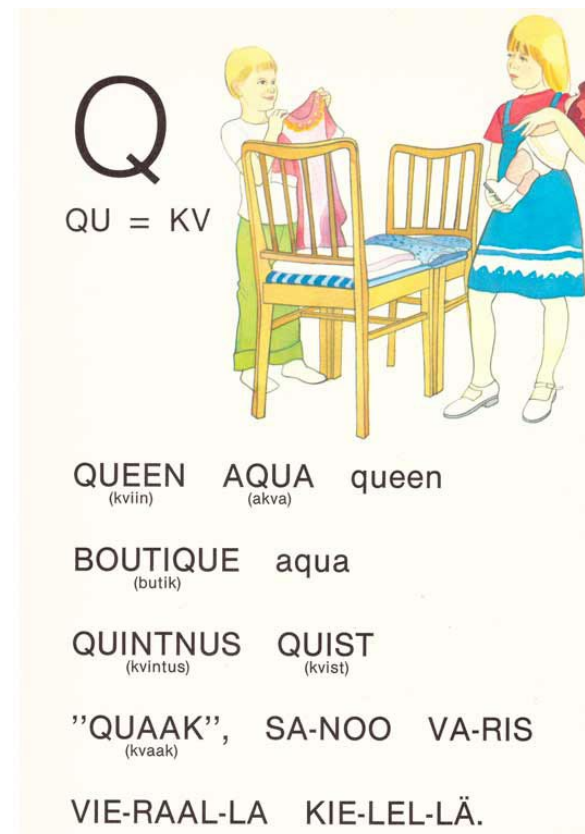
Kuva 37: Lasten rooli vapautuu (Aapinen: Toisin Sanoen 1A 1972: 54)

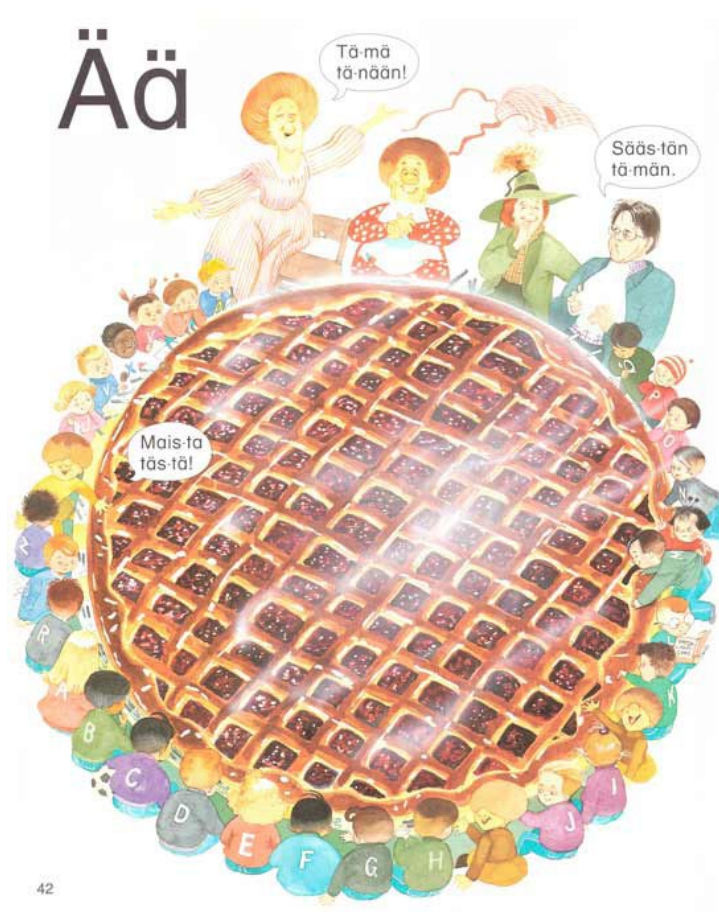
Kuva 38: Isät alkavat osallistua lasten arkeen aapisissa (Oma aapinen 1980: 75)

Kuva 39: Z-kirjaimen kohdalla ollaan äidin luona Sveitsissä (Oma aapinen 1980: 168)

Kuva 40: Vieraskielisiä sanoja suomen seassa (Oma aapinen 1980: 158)

Kuva 41: Ä-kirjain ei liity kuvitukseen mitenkään (Aapisten aapinen 1994: 42)

Kuva 42: Nykyaajan aapisessa tuskin enää saunotaan (Aapisten aapinen 1994: 22)

2.9 1980- ja 1990-luku: arkirealismista satuihin

Vielä 80-luvun alussa edelliseltä vuosikymmeneltä tuttu arkirealismi pitää pintansa. Oma aapinen (1980) luottaa vielä tavallisten lasten arjen kuvaukseen. Asenteissa näkyy jo isompia muutoksia. Ensimmäisenä esimerkkinä on isän rooli, joka muuttuu aktiiviseksi osallistujaksi perheen elämään. Tästä hyvä esimerkki on g-kirjaimen tarina, jossa isä on lasten kanssa eläintarhassa ja kuvassa isä on kietonut kätensä huolehtivaisesti tyttärensä ympärille (kuva 38).

Toinen uusi teema on erilaiset perheet. Tavallisen ydinperheen lisäksi esitellään yksinhuoltajuutta ja avioero-perheitä. Z-kirjaimen tarinassa lasten äiti asuu Sveitsissä uuden miehen kanssa ja lapset matkustavat sinne Suomesta käymään (kuva 39).

Vierasperäiset kirjaimet on otettu tasavertaisesti mukaan. Monissa aikaisemmissa aapisissa ne on sivuutettu listana. Kansainvälistyminen ja englannin opiskelun rooli näkyy myös. C:n kohdalla ajetaan ”centrumista kotiin ja q:n tarinassa Aino haluaa olla ”queen”(kuva 40). Typografia on pitkälti päätteetöntä ja suuraakkosia suositaan.

90-luvulla huomaa, että alettiin kyllästyä arkirealismiin ja aapisissa alkoi olla enemmän satuja. Vuoden 1994 Aapisten aapisessa seikkailee Aapisten perhe, johon kuuluvat äiti, isä ja ”kaksikymmentäkahdeksan eriväristä ja erinäköistä pikkuruista lasta”. Äiti aapinen ymmärtää eläinten ja kasvien kieltä ja on keksijä. Perheellä on käytössään isän keksimä ekoauto, joka kulkee maalla, meressä ja ilmassa. (Aapisten aapinen 1994: 5.)

90 luvulla tekstityyppinä jatkaa pääsääntöisesti selkeä groteski, niin myös Aapisten aapisessa. Kirjaimista on esitelty versaa ja gemena vierekkäin (kuva 41). Leipätekstin koko kirjainkohtaisissa tarinoissa on isokokoisia. (Aapisten aapinen 1994.)

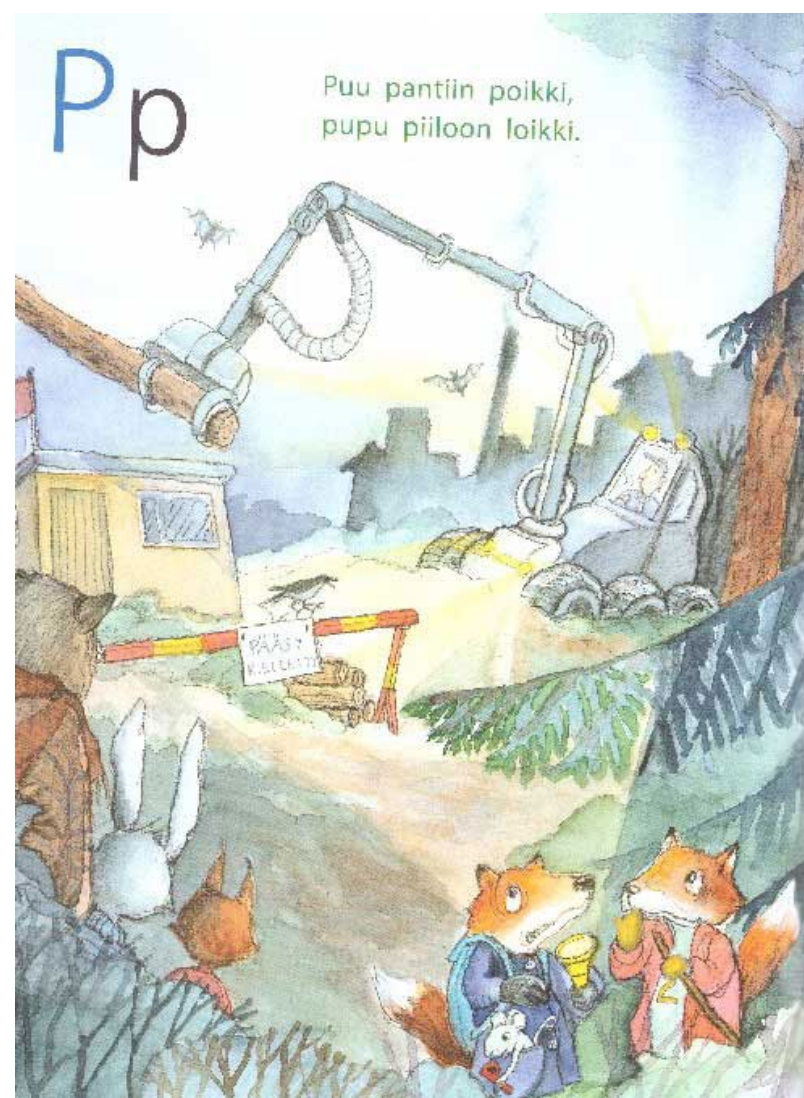
Vaikka aapisen esittelytekstissä korostetaan lasten erilaisuutta ja erivärisyyttä, koskee se ainoastaan heidän vaatteidensa väriä. Suvaitsevaisuus siis alkaa näkyä teemoissa, mutta monikulttuurisuus ei vielä juurikaan. Aapislapset esimerkiksi saunovat yhdessä (kuva 42), mikä ei välttämättä 2000-luvun aapisessa enää olisi sopivaa yhä monikulttuurisemmassa ympäristössä. (Aapisten aapinen 1994.)

Kuva 43: Vaari imuroi 2000-luvun aapisessa (Salainen aapinen 2001: 14)

Kuva 44: Kuntoilu on yksi Salaisen aapisen teemoista (Salainen aapinen 2001: 13)

Kuva 45: Pikkumetsään hyökätään (Pikkumetsän aapinen 2015: 60)

2.10 2000-luku: kuntoilusta ja luonnonsuojelusta digiaapiseen

2000-luvun alussa aapisen tulee taas uusia ajalle tyypillisiä teemoja. Salaisessa aapisessa (2001) isovanhemmat pääsevät mukaan tarinaan. Ukki pitää kukkakauppaa ja i-kirjaimen kohdalla ukki imuroi yhdessä pojan kanssa (kuva 43). Fonttina aapisessa on groteski Avenir. Kirjaimista esitellään sekä gemena että versaali.

Toinen näkyvä yhteiskunnallinen teema on kuntoilu, joka näkyy jokaisella kirjaimen esittelysivulla. A-kirjaimen kohdalla lintu sanoo ”tervetuloa kuntokouluun”, u:n kohdalla kissa vetää leukoja ja v-kirjaimen kohdalla tehdään vatsalihasliikettä (kuva 44).

Salaisessa aapisessa seikkailevat yhdessä eläimet, ihmiset ja robotti. Teknologian kehitys siis näkyy myös. Toisaalta d-kirjaimen kohdalla kuvataan vielä disketti, joka alkoi silloin olla jo vanhaa teknologiaa.

Pikkumetsän aapisessa (2015) puolestaan otetaan kantaa luonnonsuojeluun. Aapisen tapahtumapaikkana on Pikkumetsä, jossa eläinhahmot asuvat. Metsän tilalle on suunnitelmassa kuitenkin rakentaa taloja, joten metsä aiotaan hakata. S-kirjaimen kohdalla metsuri merkkää kaadettavia puita ja tarinassa kerrotaan, että puihin maalatuista merkeistä ei seuraa hyvää. Pikkumetsän asukkaiden mielenosoituksesta huolimatta p-kirjaimen kohdalla metsäkone on jo paikalla (kuva 45) ja tarinassa metsäkone ”hyökkäsi heti puiden kimppuun”.

Ei ihme, että tästä aapisesta syntyi kohu. Aapinen nostatti tunteita ainakin MTK:ssa, metsänomistajaliitossa, osassa metsänomistajia ja joissain lasten vanhemmissa. Erityisesti kritisoitiin metsäalalla toimivien ihmisten leimaamista. Jyväskylän yliopiston luonnonsuojelubiologian dosentti Panu Halmeen mielestä oppikirjat edustavat julkista keskustelua, joten tulisi varoa vastakkainasettelun luomista. Lisäksi on hyvä muistaa, että aapisten, kuten ei muidenkään oppikirjojen sisältöjä hyväksytetä esimerkiksi viranomaisilla. Kustantajat päättävät aapisten sisällöt ja lopulta koulut ja opettajat päättävät minkä aapisen he valitsevat. (Lensu 2018; Kimmo 2014.)

Aapisen formaatissa tapahtuu muutos vuonna 2016, kun Sanoma Pro julkaisee Suomen ensimmäisen digitaalisen aapisen, Apilatiin aapisen (Sanoma Group 2015). Sitä kuvaillaan ”uuden sukupolven aapiseksi”, jossa on liikku-
vaa kuvaa, ääntä ja interaktiivisia tehtäviä (Print & Media 2015, Sanoma Pro 2018). Myös Otava julkaisi oman versionsa digitaalisesta aapisesta, Seikkailujen aapisesta, ja alla on kuva kirjainaukeamasta selityksineen (Otava 2018).

Mielenkiintoista on, että esimerkki-aukeama Seikkailujen aapisen n-kirjaimesta on identtinen sähköisessä ja painetussa versiossa (Seikkailujen aapinen 2014). On tietysti totta, että digitaalisessa versiossa on paljon lisätoimintoja, kuten suurentuvia osia, lisätehtäviä ja kuunteluominaisuus (kuva 46). Silti asettelu voisi olla erilainen sähköisessä, sillä siinä ei ole samoja rajoitteita kuin kirjassa.

On muistettava, että digiaapiset ovat vielä hyvin tuore asia, joten nähtävissä on varmasti paljon kehitystä lähivuosina. Perinteinen kirjamuotoinen aapinen tuskin katoaa ihan heti, vaan toimii hyvin yhdessä digitaalisten materiaalien kanssa.

Aapisen kirjainaukeama

Kuunneltavat tarinat

- Opettajan oppaan 1. ja 2. aukeaman tarinat kuvitettuina
- ylöspäin eriyttävä teksti

Tehtävät

- kappaleisiin liittyvät digitehtävät opetuksen tueksi
- joka kappaleeseen uusia kirjainkohtaisia tehtäviä

Laulu

- kirjainlaulujen kirjainsäkeistöt karaokeina
- toiminta-aukeamien pitkät laulut karaokeina

Tehtäväkirjat

- tehtäväkirjan aukeamat vastauksineen suurennettavana
- E-tehtäväkirja vastauksineen

S2-tehtävä

- S2-kirjan kappaleeseen liittyvä sanastotehtävä

Kirjaimet

- kirjainanimaatiot
- kirjoitusviivasto

Kirjainkuva

Kuva suurenee tutkittavaksi. Oppaassa on reilusti kuvan lukemiseen liittyviä tehtäviä.

Tavutaulut

- Kaikki tekstit voi kuunnella napauttamalla.
- Tehtävät-valikossa on lisää äänne- ja tavutason tehtäviä: Kokoa tavu, Alku- ja Loppuäänne, Vokaalin kesto, Tavuliuskat, Tavukone, Tavumuistipeli.

Tavukuva ja virke

- Tavut ja virke ovat kuunneltavissa.
- Tehtävät-valikon Kokoa sana -tehtävä voidaan tehdä esim. tavukuvan käsittelyn yhteydessä.

Sananuoli

Sananuolta voidaan suurentaa pala kerrallaan ja sanoja kuunnella napauttamalla.

Seikkailujen AAPISEN JAKSO A, I, N | N | Aapinen s. 18–21

> Aapinen > Tarinat > Tehtävät > Laulu > Tehtäväkirjat > S2-tehtävä Kirjaimet

Nn

a	an	i	in
na	naa	ni	nii
naa	na	nii	nii

i	ai	nai
aan	an	nan
iin	in	nin

la sa ke kan i si nu to na sä

Nam, nam, na-mi-a!

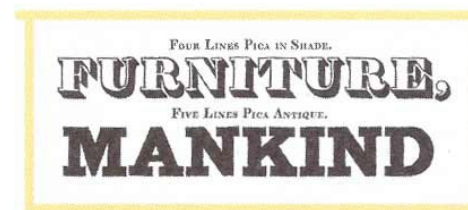
nam	ni-mi-kytti	si-ninen pöytä
nukke	hin-ta-lap-pu	nau-ra-va myy-jä-tär
u-ni-nen	jou-tsen-lei-vos	neli-ku-lai-nen kori
nuo-lai-see	näy-te-ik-ku-na	ruu-dul-li-nen lii-na
in-noi-saan	ni-lk-ka-suk-ka	kuusi rei-kä-lei-pää

Kuva 46: Malliaukeama Seikkailujen aapisen sähköisestä versiosta (Otava 2018)

03

kolmiulotteinen typografia ja kirjain kuvallisena elementtinä

¹ Vincent Figgins on tunnettu edelleen käytössä olevista fonteista Egiziano ja Monotype Ionic, jotka tosin eivät ole kolmiulotteisia (Linotype 2018).

Kuva 47: Ensimmäinen kolmiulotteinen fontti vuodelta 1815, suunnittelijana Vincent Figgins (Rabinowitz 2006: 19).

ALOITAN TÄMÄN luvun taustoittamalla 3D-typografiaa, vaikka oma moderni aapiseni onkin enemmänkin kolmiulotteista kirjainmuotoilua. Kerron lyhyesti 3D-typografian historiasta, käyttötarkoituksista ja esittelen myös ajankohtaisia esimerkkejä. Omassa aapisessani kolmiulotteiset kirjaimet itsessään ovat aapisen kuvituksia ja kertovat myös kirjaimen liittyvän sanoman, siksi koen, että lyhyt teoriaosuus tekstin tai kirjaimen toimimisesta visuaalisena elementtinä on myös tarpeen.

3.1 Kolmiulotteisuus

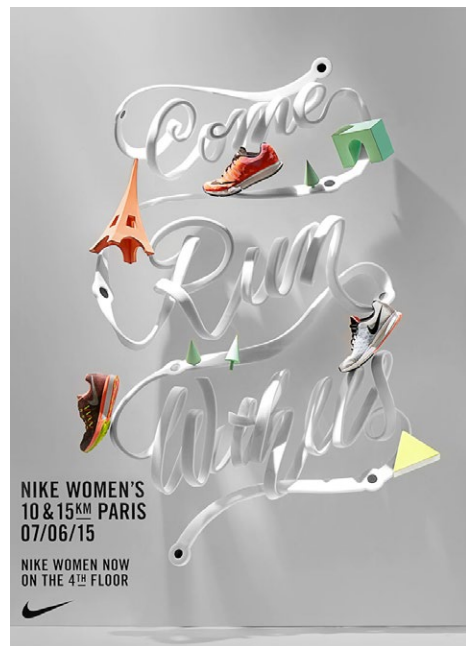
Kolmiulotteinen typografia voidaan määritellä siten, että siinä on ulottuvuuksina pituus, leveys sekä syvyys ja se voidaan saavuttaa joko rakentamalla se konkreettisesti kolmiulotteiseksi tai kuvittamalla siten, että luodaan illuusio kolmiulotteisuudesta. Molempia voidaan tarkastella mistä vaan kulmasta käsin. Kirjaimesta tai sanasta tulee yhtä aikaa sekä kommunikaation väline että objekti. (Elam 1990: 79.)

Hieman yllättäen kolmiulotteisen typografian pioneerit ovat 1800-luvulta. Englantilainen kirjainsuunnittelija Vincent Figgins¹ (1766–1844) suunnitteli vuonna 1815 ensimmäisen kolmiulotteiselta näyttävän fontin (kuva 47). Mainostajat innostuivat kolmiulotteisista fonteista ja niiden suosio mainoksissa lisääntyi vauhdilla. (Rabinowitz 2006: 19; Linotype 2018.)

Kolmiulotteisen typografian suosio on vaihdellut, mutta nyt se on ollut taas pidemmän aikaa pinnalla. Suosion ennustetaan yhä jatkuvan ja esimerkiksi Mindsparkle Mag (2018) listaa kolmiulotteisen typografian kolmanneksi isoimmaksi trendiksi vuonna 2018. Ennusteessa sanotaan myös, että 3D typografiasta on tullut tärkeää markkinoinnin työkalu yrityksille. Esimerkkinä mainitaan Nike, joka onkin käyttänyt paljon kolmiulotteista typografiaa (kuva 48 ja 50). 3D-typografia herättää huomiota esimerkiksi tilallisuuden, epätavallisten kirjainmuotojen ja tarinallisuuden avulla.

Käsin ja koneella

Kolmiulotteinen typografia voidaan jakaa käsillä ja koneella tehtyihin. Osa koneella tehdyistä 3D-kirjaimista imitoi käsin tehtyä tyyliä ja välillä voi olla vaikeaa erottaa

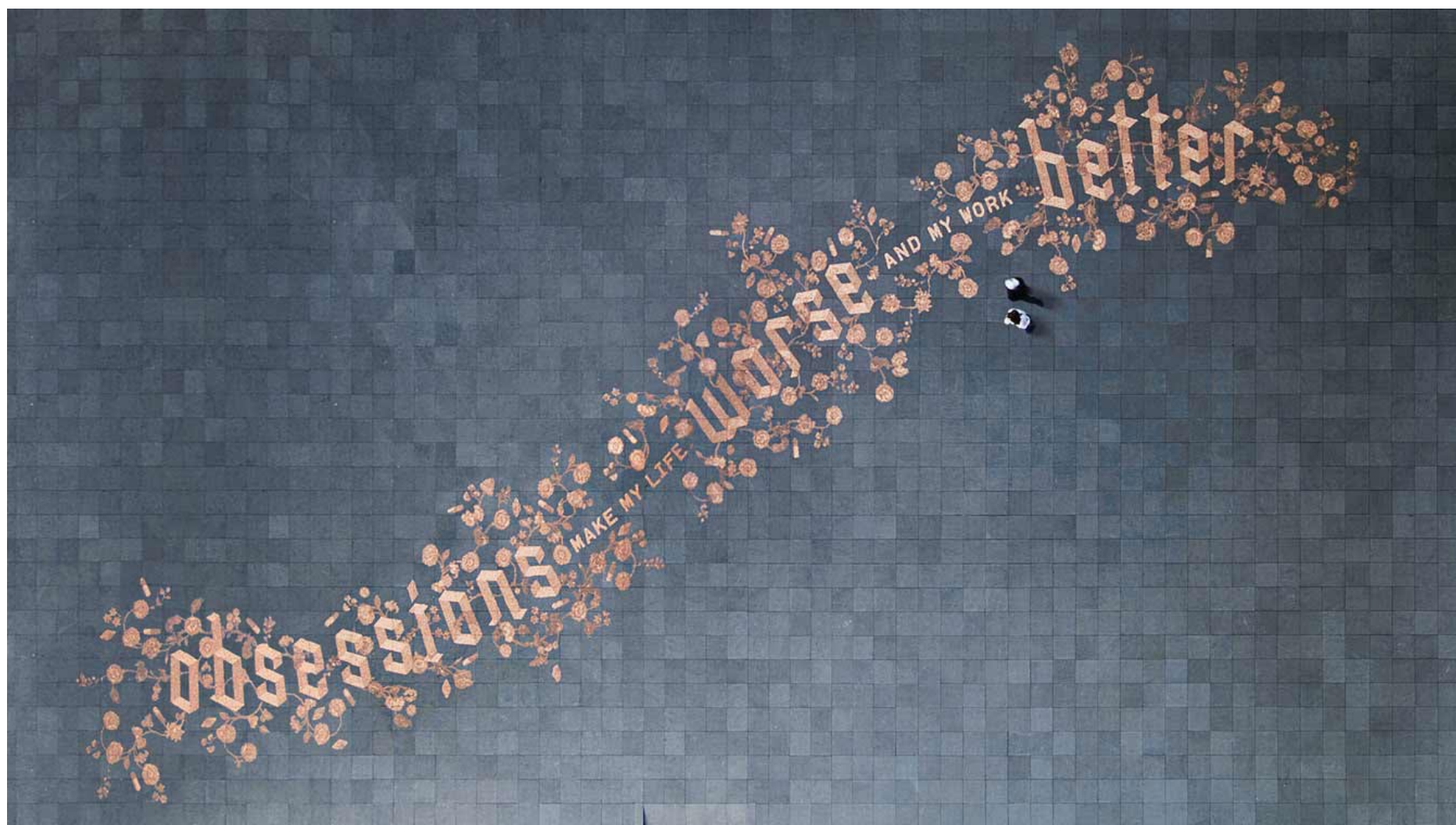
Kuva 48: Alexis Tyrsan suunnittelema juliste Niken juoksutapahtumaan (Agent Pekka 2018:a)

Kuva 49: Aidon näköinen valotaulu on tehty digitaalisesti (Parein 2018)

Kuva 50: 3D typografiaa Nikelle (Parein 2018)

Kuva 51: Kolikoista tehtyä tilallista typografiaa (Sagmeister & Walsh 2018a.)

mikä on tehty käsin ja mikä koneella. Yksi hyvä esimerkki tästä on suomalaisen kuvitustoimiston Agent Pekan listoilla oleva digitaalisen 3D-typografian mestari, Rizon Parein, joka on tehnyt typografiaprojekteja muun muassa Nikelle, Kanye Westille, Smirnoffille ja Facebookille (Parein 2018, Agent Pekka 2018b). Parein tekee paljon aidoin näköisiä neonvalokylttejä muistuttavia töitä (kuva 49) käyttämällä ainakin Cinema 4D:tä ja V-Ray:tä (Heller & Anderson 2016: 107). Taidokasta 3D-typografiaa näkyy myös Nikelle tehdyssä typografiatyössä kuvassa 50.

3D-typografian rinnalle vahvaksi trendiksi on nostettu myös digitaalisuuden ja käsintehdyn muotoilun yhdistäminen (Mindsparkle Mag 2018). Hyvä esimerkki suunnittelijasta, joka yhdistää molempia, on itävaltalainen, New Yorkissa työskentelevä, Stefan Sagmeister (1962–), yksi 90-luvun lopun ja 2000-luvun tunnetuimmista 3D-typografian suunnittelijoista (AIGA 2013). Hänen töitään katsellessa huomaa, että käsillä tekeminen on tärkeää. Sagmeister on kertonut, että hän arvostaa suunnittelussa käsillä tekemistä, koska se antaa projekteille inhimillisyyttä (Creative Blog 2014).

Monet hänen töistään ovat myös vahvasti tilallisia ja osallistavia, kuten vuonna 2008 tehty typografiateos *Obsessions make my life worse and my work better* (kuva 51). Teos tehtiin 250 000 sentin kolikosta Amsterdamissa ja sitä oli teke-mässä yli sata vapaaehtoista kahdeksan päivän ajan. Kun teos oli valmis, se jätettiin paikoilleen. Alle kaksikymmentä tuntia teoksen valmistumisesta, paikallinen asukas soitti poliisit nähtyään, että joku kerää kolikoita. Poliisit päätyivät suojelemaan taideteosta keräämällä kaikki kolikot pois, ja näin teos oli tuhoutunut. (Sagmeister & Walsh 2018a.)

Muita esimerkkejä käsin tehdystä kolmiulotteisesta typografiasta ovat Monique Goossensin hiusverkoista tehdyt kirjaimet, seuraavalla sivulla kuvassa 52, ja Vladimir Koncarin aakkoset mädäntyneistä omenoista, kuvassa 53 (Koncar 2008; Goossens 2018). Molemmissa esimerkeissä materiaali vaikuttaa merkittävästi kirjainten muotoihin. Goossens (2018) itse kommentoi, että hiusverkon kumi-nauhalla muotoiltu kirjain saa aikaan dynaamisen muodon, kun verkko liikkuu kirjaimen ääriviivojen ympärillä. Materiaali tuo kirjaimiin myös luonnetta ja nämä käsin tehdyt kirjaimet ovat inhimillisempiä kuin koneella tehdyt.

3D-typografiaa voi tehdä hyvin monella tavalla. Vuosittain järjestettävä tapahtuma *36 Days of Type* haastaa suunnittelijat ympäri maailmaa suunnittelemaan yhden kirjaimen päivässä ja julkaisemaan sen Instagramissa. On mielenkiintoista nähdä kuinka erilaisia versioita samasta kirjaimesta voi saada. Kirjain saa olla myös kaksiulotteinen, mutta iso osa on kolmiulotteisia ja moni on myös animoitu. Keräsin kuvaan 54 tämän vuoden haasteen j-kirjaimen kolmiulotteisia versioita, joista kaksi on videoita.

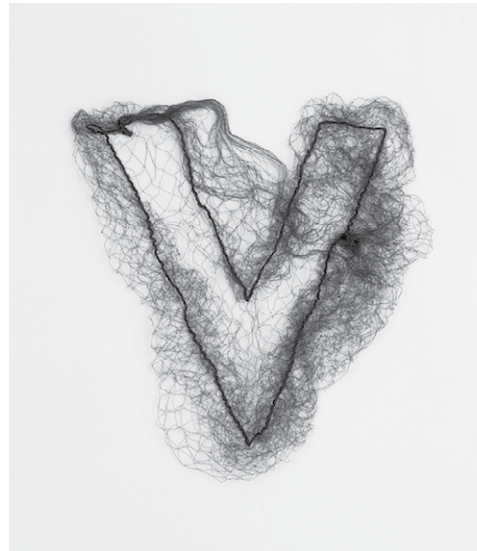
Käyttötarkoitus

Kolmiulotteista typografiaa käytetään enemmän räätälöityyn tarkoitukseen kuin oikeina fontteina. 3D-typografia sopii hyvin lyhyihin teksteihin, kuten otsikoihin ja mainoksiin; teksteihin, joiden on tarkoitus herättää lukijan huomio. Pidempiin teksteihin kolmiulotteiset kirjaimet eivät mielestäni sovellu, sillä silloin lukemisesta tulee raskasta. Kolmiulotteisessa typografiassa luettavuus ei välttämättä ole tärkeintä, vaan sen luoma vaikutelma.

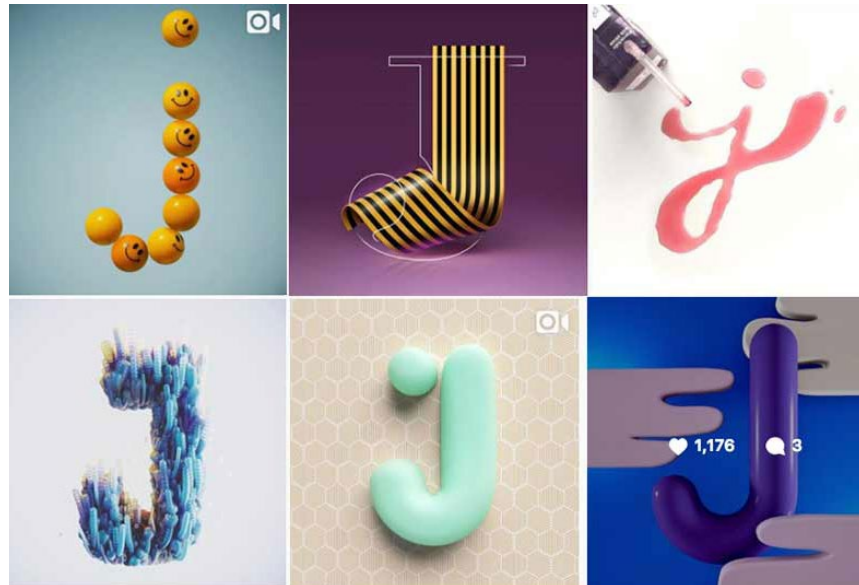
Tietyllä tavalla voisi ajatella, että kolmiulotteinen käsin rakennettu typografia on paluuta vanhaan, aikaan, jolloin kirjasimet muotoiltiin käsin ja ne olivat fyysisiä esineitä. Toki niiden rooli ja tarkoitus oli päinvastainen monelle tämän päivän kolmiulotteiselle typografialle. Metallikirjasinten tarkoituksena oli monistettavuus, kun taas käsintehdyn typografian päämääränä useimmiten on olla uniikkia ja kustomoitua. Nykyään kirjaimia ei nähdä enää fyysisinä objekteina, vaan yhä enenemässä määrin virtuaalisina kirjaimina, joista useimmat ovat helposti kaikkien käytettävissä. Mielestäni 3D-typografia, oli se sitten tehty käsin, koneella tai yhdistämällä, on tekstin herättämistä henkiin, moniulotteiseksi objektiksi. Muotojen kautta kirjain voi saada jopa inhimillisiä piirteitä ja voi herättää tunteita. Tämä on myös minulle tärkeä seikka modernissa aapisessani.

3.2 Kirjain kuvana

Omassa työssäni kirjaimet itsessään ovat aapisen kuvituksia ja kertovat myös kirjaimkeen liittyvän viestin ajattamme, joten voidaan puhua termeistä *type as image*, teksti kuvana tai tässä tarkoituksessa kirjain kuvana. Toinen samaan asiaan liittyvä termi on *metaphorical type*, metaforinen

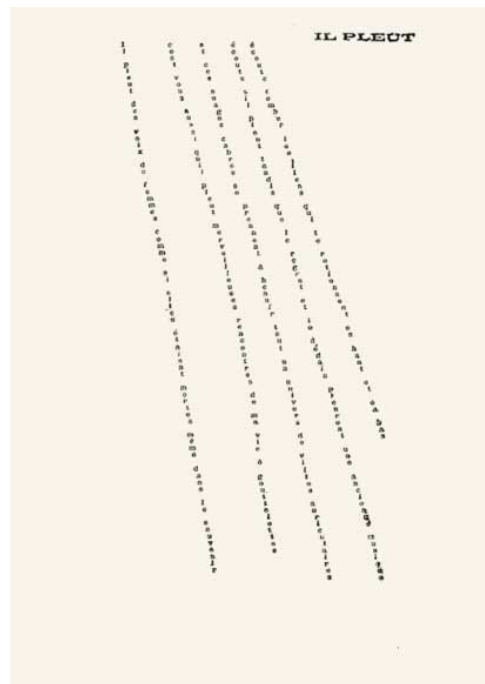
Kuva 52: Hiusverkosta tehty v-kirjain (Goossens 2018).

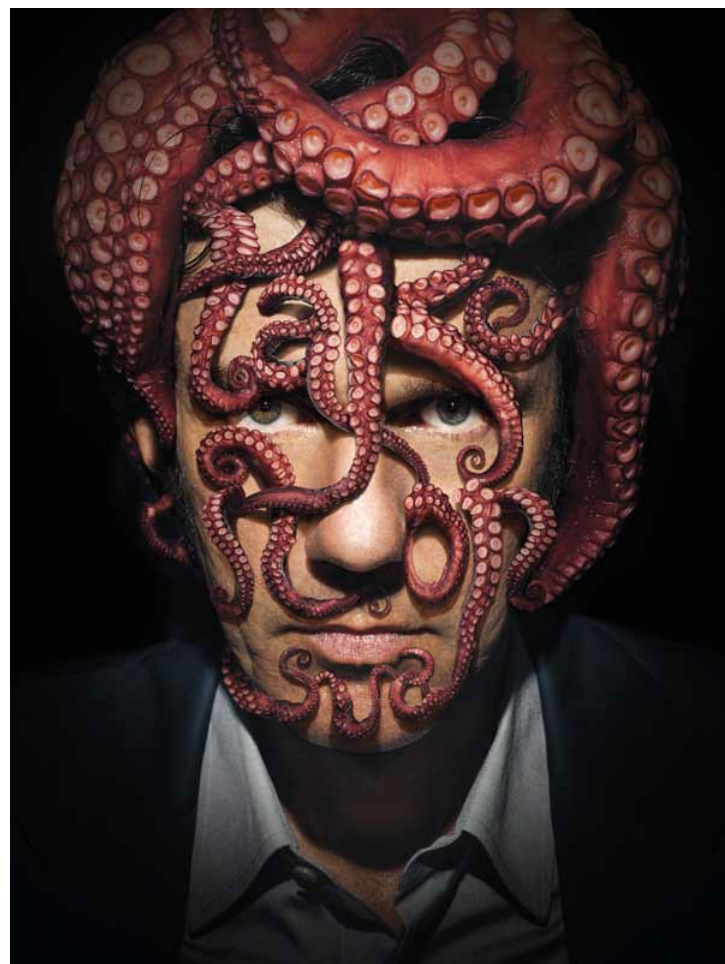
Kuva 54: Tuoreita esimerkkejä kolmiulotteisesta kirjainmuotoilusta (36 Days of Type 2018)

Kuva 53: Aakkoset mädäntyneistä omenoista (Koncar 2008)

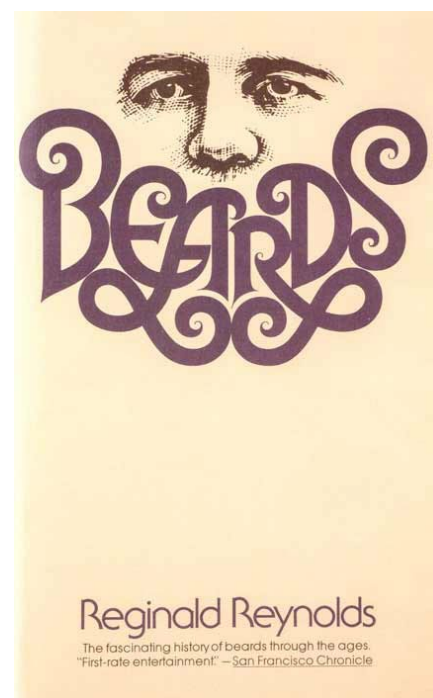
Kuva 55: Il Pleut -runossa teksti muodostaa samalla kuvan, tällöin voidaan puhua termistä type as image, teksti kuvana tai kalligrammista (Apollinaire 1918: 49)

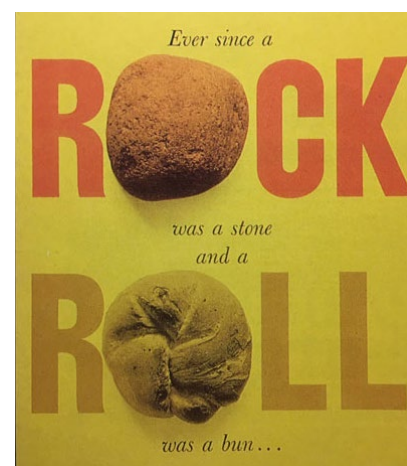
Kuva 59: Kolmiulotteinen teksti on myös kuva (Sagmeister & Walsh 2018)

Kuva 56: Gene Federicon suunnittelema mainos Woman's Day -lehteen vuodelta 1953 (History of Graphic Design 2017)

Kuva 57: Kirjan kansi vuodelta 1975 (Heller & Anderson 2016: 102)

Kuva 58: Herb Lubalinin suunnittelema Rock and roll -kuva, vuodelta 1957 (Gottschall 1989: 124)

typografia. Metaforisella typografialla tarkoitetaan sel- laista typografiaa, jossa kirjaimilla tai sanoilla (tai niiden yhdistelmillä) on useampi merkitys (Heller & Anderson 2012: 258). Kun teksti tai kirjain toimii samalla kuvana, on se silloin myös metaforista typografiaa. Nämä käsitteet ovat siis hyvin lähellä toisiaan.

Perinteisiä esimerkkejä tekstin toimimisesta kuvallisena elementtinä ovat esimerkiksi kirjassa Liisan seikkailut ihmemaassa oleva runo, joka muodostaa hiiren hännän ja ranskalaisen runoilijan Apollinairen runo (kuvassa 55) vuodelta 1916, *Il Pleut* (Caroll 1907: 31; Apollinaire 1918: 49, Gottschall 1989: 5). Molempia voidaan kutsua myös termillä kalligrammi (Pohlen 2015: 188).

50-luvulla typografiset kokeilut jatkuivat ja esimerkiksi yhdysvaltalaiset Herb Lubalin ja Gene Federico yhdistivät tekstiä ja kuvaa saumattomasti yhteen (Rabinowitz 2006: 36). Yksi Federicon tunnetuimmista töistä on Woman's Day -lehden mainos vuodelta 1953, missä polkupyörän pyörät muodostavat o-kirjaimet, kuten kuvasta 56 näkee (History of Graphic Design 2017).

Herb Lubalin suunnitteli myös useita tunnettuja töitä, joissa teksti toimii samalla kuvana. Kuuluisin esimerkki on hänen suunnittelemansa kirjan kansi, jossa kirjan nimi *Beards* muodostaa kansikuvan miehen parran (kuva 57) (Gottschall 1989: 124). Toinen esimerkki on kuvassa 58 vuodelta 1957, jossa hän on korvannut o-kirjaimet sanojen mukaisilla esineillä (rock=kivi, roll=sämpylä) (Heller & Anderson 2016: 102).

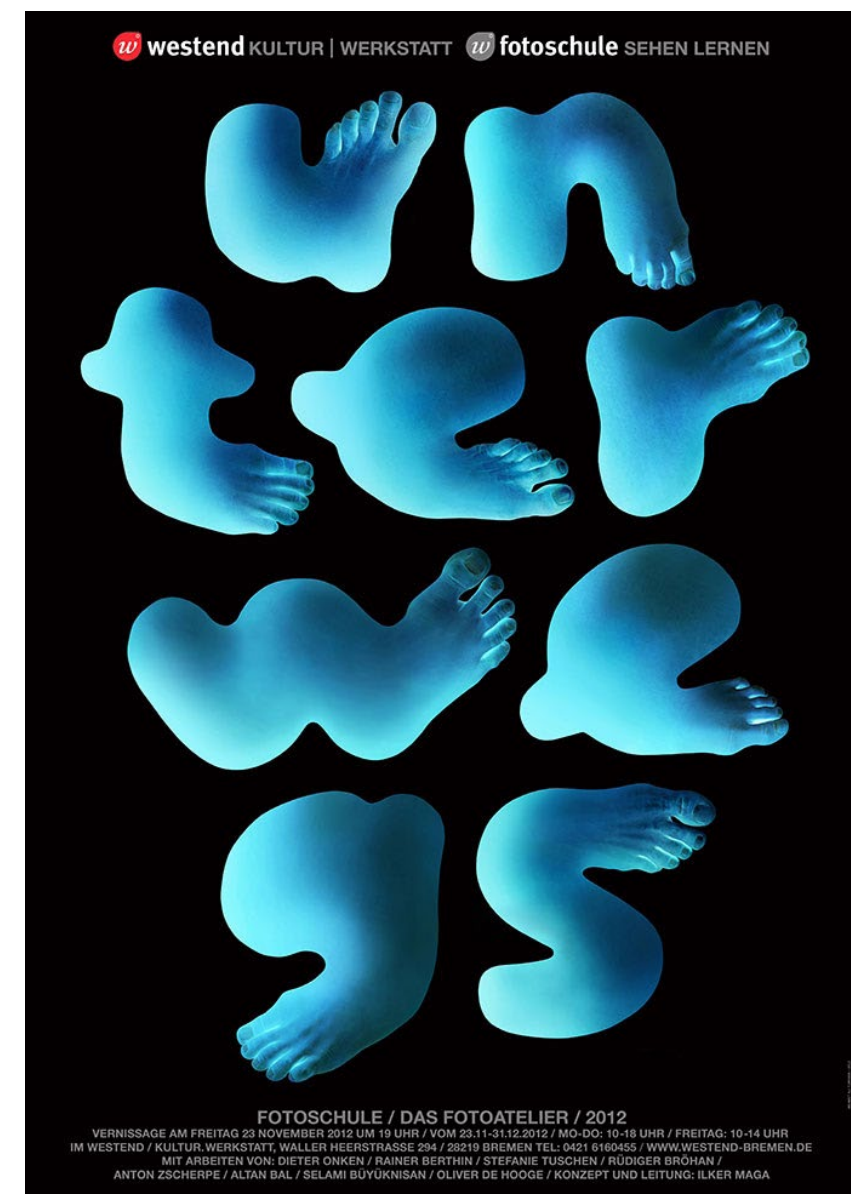
Tekstin ja kuvan yhdistäminen on edelleen tehokas huomion herättäjä. Usein, kun teksti toimii myös kuvallisena elementtinä, käytössä on ainakin osittain kolmiulotteista typografiaa. Hyvä esimerkki on paljon keskustelua herättänyt Sagmeisterin julistesarja (kuvat 59–60), jonka hän teki yhdessä tiiminsä kanssa New Yorkissa sijaitsevalle koululle SVA:lle (School of Visual Arts) (Sagmeister & Walsh 2018b). Siinä kasvoihin on yhdistetty tekstiä, niin että kuva ja teksti ovat yhtä. Vaikutelma on voimakas ja on vaikea kuvitella, että tämän nähdessä ei pysähtyisi katsomaan tarkemmin mistä on kyse.

Toinen esimerkki on turkkilaisen Mehmet Ali Türkmenin suunnittelema juliste (kuva 61), johon hän kirjoitti sanan *Unterwegs*, matkalla, käyttäen hänen tyttärensä ja vaimonsa jalkoja (Heller & Anderson 2016: 17.) Kuva on 3D-typografiaa, mutta se on myös samalla kuvitus matkalla olemisesta jalan. Julisteesta tulee heti paljon kiinnostavampi, kun siinä on samalla kuvitettu viestittävä asia verrattuna esimerkiksi tavalliseen fonttiin.

Omassa aapisessani kirjaimet ovat kolmiulotteisia fyysisiä objekteja, jotka toimivat myös aapisen kuvituksina. Näin ollen kirjaimilla on useampi kuin yksi merkitys. Kuten kaikki aapiset, myös omani on ajankuva. Kirjaimet kertovat ympäröivästä yhteiskunnastamme valitsemieni materiaalien kautta. Tämä mahdollistaa sen, että yksittäinen kirjain toimii myös kuvallisena elementtinä, joka viestii muun muassa materiaalin, muodon ja tekstuurin kautta.

Kuva 60: Julistesarja SVA:lle (Sagmeister & Walsh 2018)

Kuva 61: Tässä julisteessa teksti toimii samalla kuvituksena (Türkmen 2012)

04

idea modernista aapisesta ja kirjainten syntyprosessi

TÄMÄN LUVUN luvun aluksi kerron työni lähtökohdista ja aapisajatuksen synnystä. Seuraavaksi kerron tarkemmin, miten modernissa aapisessani näkyy ajankuva kirjainten muotojen ja pääosin materiaalien kautta. Jatkan kuvailemalla jokaisen kirjaimen materiaalivalinnan ja sen yhteyden ajankuvaan, valmistusprosessin sekä lopputuloksen. Päätän luvun kertomalla projektin haasteista.

4.1 Lähtökohdat ja aapisajatuksen synty

Työni lähtökohtana oli kolmiulotteisten kirjainten muotoilu. Halusin työskennellä käsin, sillä koin, että koneella työskentely saattaisi rajoittaa luovuuttani, etenkin kun lähes kaikilla suunnittelijoilla on samat ohjelmat ja työkalut käytössään. Tarkoituksenani oli tutkia, miten erilaisia materiaaleja pystyisi hyödyntämään kolmiulotteisessa, käsin tehdyssä typografiassa. Päädyin nopeasti siihen, että teen aakkoset, josta luonnollisena jatkumona mieleeni tuli aapinen. Listasin erilaisia mielenkiintoisia materiaaleja, joita halusin työstää. Työni punaisen langan löytämiseen meni kuitenkin aikaa ja välillä hylkäsin koko aapisajatuksen.

Materiaaleja listatessani aloin huomata, että minulla oli kasassa paljon eri alkukirjaimilla alkavia materiaaleja. Silloin heräsi ajatus siitä, että tekisin jokaisen kirjaimen materiaalista, joka alkaisi kyseisellä kirjaimella. Toki osa kirjaimien materiaaleista tulisi olemaan vaikeita keksiä, esimerkiksi vierasperäisten kirjainten osalta, mutta en antanut sen vielä tässä vaiheessa häiritä minua. Sainkin aikaan hyvän listan materiaaleista, kun sekoitin suomen- ja englanninkielisiä materiaaleja. Ajattelin myös aluksi tehdä ainoastaan englanninkieliset aakkoset, sillä niitä oli vähemmän.

Sitten sain uudestaan aapisajatuksen. Tajusin, että perinteisessä aapisessahan jokaisen kirjaimen kohdalla on kyseiseen kirjaimeen liittyviä sanoja, tarinoita ja kuvia. Oma työni muistutti jo aapisen visuaalista rakennetta. Joten ajatus modernista aapisesta alkoi muotoutua. Pian kävi myös selväksi, että minun olisi hylättävä englanninkieliset termit lähes täysin, sillä halusin tehdä suomenkielisen aapisen.

Tiesin oikeastaan heti, että aapisestani ei tulisi perinteisen muotoinen kirja, vaan näyttely. Halusin, että kirjaimet olisivat tilallisia ja aapiseen voisi ikään kuin astua sisään.

Suunnitelmana oli, että kirjaimista tulisi suunnilleen samankokoisia, mutta osa olisi roikkuvia, osa pystyssä, osa vaakatasossa ja niin edelleen.

4.2 Materiaalit ja ajankuva

Perehtyessäni aapisteorioihin ja vanhoihin aapisiin, huomasin hyvin nopeasti, että oma käsitykseni aapisesta perustui suunnilleen ensimmäisen luokan muistoihin. En ollut ajatellut aapisen suurempaa roolia moraalikasvattajana ja ajankuvana. Ymmärsin, että oma aapisenikin olisi yksi kuvaus tästä ajasta, sukupolvesta ja yhteiskunnasta, toki minun silmin.

Halusin ottaa tämän näkemyksen mukaan materiaalien valintaan, olihan se tärkeä osa aapisen luonnetta. Monissa läpikäymissäni aapisissa erityisesti vierasperäisten sanojen kohdalle kuvitetut asiat saattoivat olla hyvin keinotekoisia. Esimerkiksi näin useamman q-kirjaimen kohdalla äänteen “*kvaavk*” tai “*kvak*” kirjoitettuna “*quaak*” tai “*quak*”, mikä merkitsi linnun puhetta vieraalla kielellä (esimerkiksi Aapinen 1967: 45; Oma aapinen 1980: 158).

Ajatukseni oli rakentaa kirjaimet materiaaleista, jotka kertovat jotain merkityksellistä ja olennaista tämän päivän yhteiskunnasta joko kritisoiden jotain ilmiötä, kuten muovin käyttöä tai nostaen esiin vanhoja kestäviä materiaaleja, joita ei enää arvosteta samalla tavalla kuin ennen. Osa kirjaimista viestii suuremmista ympäröivistä aatteista. On hyvä myös muistaa, että materiaalivalintoihin vaikutti paljon myös se rajoite, että materiaalin piti alkaa samalla kirjaimella kuin tehtävä kirjain. Tästä huolimatta sain koottua aika hyvän valikoiman materiaaleja.

Olen valinnut aapiseni teemat ajankohtaisista ilmiöistä ja megatrendeistä. Suurin osa materiaalien tarinoista ja viesteistä menee seuraavien kattoteemojen alle: ruoka ja ravitsemus, ilmastonmuutos ja ekologisuus, perinteiset materiaalit ja käsityöt, hitaus ja läsnäolo sekä luonto. Valitsemani materiaalit eivät kerro koko totuutta ajastamme, mutta on silti mielestäni hyvä kokoelma ajankohtaisia aiheita minun näkökulmastani. Toisen käsissä olisi varmasti valikoitunut erilainen lista materiaaleja ja teemoja. Käyn läpi jokaisen kirjaimen materiaalivalinnan tarkemmin seuraavassa luvussa. Viittaan myös lähdeaineistoihin, mutta

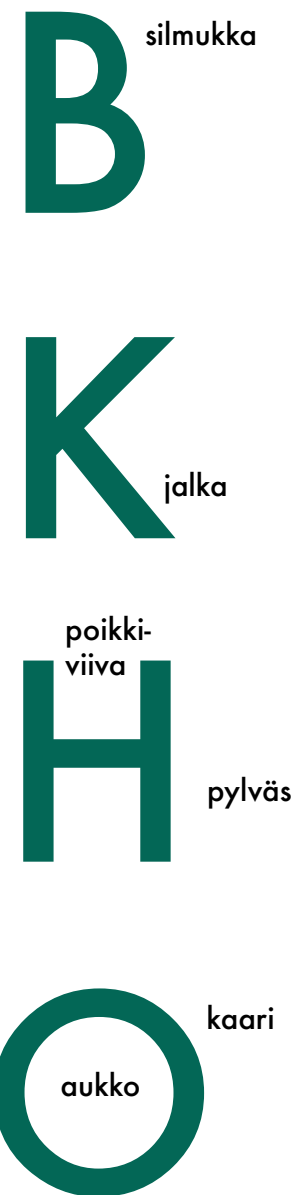
on hyvä muistaa, että olen valinnut teemat ja lähteet itse, ne eivät siis kerro ilmiöistä ja teemoista koko totuutta, usein vain yhden näkökulman asioihin.

4.3 Kirjainten materiaalien valinta, työstäminen ja lopputulos

Modernin aapiseni jokainen kirjain on erilainen, mutta niiden koko on suunnilleen sama, noin 32 senttimetriä. Halusin tehdä kirjaimista riittävän suuria, jotta materiaalit pääsevät oikeuksiinsa. Tätä isompien kirjainten tekeminen olisi myös nostanut kustannuksia ja vaatinut enemmän työstöaikaa. Tarkempi mitta määrittyi ensimmäisen valmiin kirjaimen mittojen mukaan, mutta kuten sanottu pituudet vaihtelevat kolmenkymmenen senttimetrin molemmin puolin. Kirjaimia yhdistää koon lisäksi se, että ne ovat kaikki versaaleja ja päätteettömiä, lukuun ottamatta osittain päätteellistä g-kirjainta.

Osa kirjaimista on roikkuvia, osa pystyssä, osa vaakatasossa ja osa palasina. Osa on muodoiltaan kokeellisempia kuin toiset, mutta kaikki kirjaimet ovat kuitenkin hyvin tunnistettavissa. Itselleni ei ollut niinkään tärkeää luoda täysin kokeellisia kirjainmuotoja, vaan ennemminkin tutkia, miten materiaali vaikuttaa kirjaimen muotoon ja miten se voi toimia itsenäisenä kuvituksena. En luonnostellut tai suunnitellut kirjaimia ennen työstämisen aloittamista, vaan yritin rakentaa kirjaimet mahdollisimman intuitiivisesti materiaalia kuunnellen. Kirjainten muodoille on olemassa paljon kirjoitettuja ja kirjoittamattomia sääntöjä. Intuitiivisen tekotavan ja uusien materiaalien avulla pystyin haastamaan perinteisiä muotoja ja luomaan kirjaimia vapaammin. Osassa tämä onnistui paremmin kuin toisissa.

Seuraavaksi käyn läpi jokaisen kirjaimen syntyprosessin. Kerron valitusta materiaalista ja sen viestimästä teemasta liittyen aikaamme. Kuvailen myös lyhyesti valmistusprosessin ja lopuksi arvioin lopputulosta sekä kirjaimen muotoa. Kerron myös, miten kirjain on tarkoitus laittaa esille näyttelyyn. Viereiseen kuvaan 62 olen merkinnyt ne kirjainten osat, joita käytän kirjainten muotoa arvioidessani.

Kuva 62: Kirjainten osat
(termit: Itkonen 2012a:17)

A - AIVINA

Aivina on pitkää harjattua pellavakuitua ja valitsin sen materiaaliksi, koska pellava on hyvin perinteinen suomalainen luonnonkuitu. Pellavaa arvostetaan edelleen paljon tekstiilien materiaalina, mutta olen huomannut, että sen tuotanto Suomessa on vähentynyt, vaikka kysyntää varmasti olisi. Halusin nostaa esiin pellavan monipuolisuuden ja visuaalisuuden valitsemalla aivinan materiaaliksi.

Tein a-kirjaimen rungon yhdestä ohuesta rautalangasta ja värjäämättömästä aivinasta. Sen päälle aloin kieputtamaan värjättyä aivinaa, kunnes kirjaimen muoto oli mielestäni sopiva. Materiaali tekee kirjaimen pinnasta elävän ja muodosta epäsymmetrisen. A-kirjaimessa on materiaalin tuomat pyöreät muodot ja sen poikkiviiva kohoaa muusta kirjaimesta ja on puolikaarenmuotoinen. A-kirjain tulee näyttelyssä seinälle.

B - BETONI

Betoni on ollut jo pidemmän aikaa yksi sisutuksen trendimateriaaleista ja se on edelleen yksi rakentamisen perusmateriaaleista. Siitä on myös kehitteillä ekologisempia vaihtoehtoja, jossa esimerkiksi osa kiviaineksesta korvataan kierrätyspuukuidulla (Destaclean 2018). Betonia pidetään taas kauniina ja mielestäni se kuvaa materiaalina aikaamme hyvin.

Tein b-kirjaimen muotin pahvista, johon valoin betonin. Kokeilin myös itselleni uutta tekniikkaa ja laitoin kirjaimen keskelle hieman kevytsoraa betonin sekaan keventämään kirjainta. Tämä osoittautui virheeksi, sillä valmis kirjain halkesi. Halkeamaa piti hieman suurentaa kulmahiomakoneella, jotta sen pystyi paikkaamaan juotosbetonilla. Sen vuoksi halkeamasta tuli tasaisen muotoinen viiva.

Kirjaimen perusmuoto tulee siis pahvista rakentamastani muotista, mutta työstötavalla ja materiaalilla oli myös iso vaikutus muotoon. Kirjaimen halkeama saa näkyä, sillä se kertoo kirjaimen synnystä ja luo kirjaimen muotoon jännitettä. Halkeama on heti yläsilmutta jälkeen vinosti ja tämä luo vaikutelman kirjaimen kahdesta osasta. Kirjaimen voikin nähdä myös yhdistelmänä gemenaa ja versaalialfa siten, että alaosan silmutta yläpuolella olisi hyvin lyhyt, halkeamaan asti oleva yläpidennys ja silloin alaosan kirjaimesta voisi tulkita gemenaa b:nä.

B-kirjaimen pylväkäs ei ole suora ja ryhdikäs, mikä johtuu painavan betonin venyttämästä pahvimuotista. Mielestäni se tuo kirjaimeseen lisää rosoista luonnetta, mikä sopii betoniin materiaalina. B-kirjaimen ylempi silmukka on selvästi pienempi kuin alempi, ja muotin vuoksi niiden väliin jää tavallista isompi rako. Kirjain tulee pystyasennossa näyttelyyn.

C – CD-LEVY

Valitsin CD-levyn materiaaliksi, koska se kuvaa mielestäni hyvin ajan digitaalista murrosta ja sen nopeutta. Oma sukupolveni on käytännössä elänyt analogisen lapsuuden, mutta aikuisuus on ollut digitaalinen. Olemme lapsena kuunnelleet ensin musiikkia c-kaseteilta, sitten CD-levyiltä, MP3-soittimista ja lopulta puhelimelta Spotifyn kaltaisista sovelluksista. Kuka tietää, mistä kuuntelemme musiikkia vuoden päästä. Nopea ja voimakas digitaalinen vallankumous on isoin aikaamme määrittävä tekijä, minkä vuoksi CD-levy oli mielestäni osuva materiaalivalinta.

C-kirjain syntyi rikotuista cd-levyistä. Kirjaimen muoto on yksinkertainen ja CD-levyn pyöreä muoto näkyy. Pyöreiden vastapainona on rikottujen CD-levyjen terävät muodot, jotka myös kertovat digitaalisen murroksen vaikutuksesta ja nopeudesta. C:n alakaaren pää on terävä ja se ohjaa katsomaa takaisin ylös. Kirjain tulee näyttelyyn roikkuvana.

D – DOMINO

Halusin valita myös materiaaleja, jotka toimisivat vastapainona tehokkuudelle ja digitaalisuudelle. Moni haluaa vapaa-ajallaan takaisin aitojen materiaalien äärelle. Valitsin d-kirjaimeksi hyvin perinteisen pelin, dominon, jota voi käyttää joko pelin pelaamiseen tai dominopalikoiden kaatamiseen. On todella tyydyttävää katsoa dominopalikoiden kaatamista yksi toisensa jälkeen, vaikka kaikki on hetkessä ohi. Ehkä juuri tämä, hetkessä eläminen kiteyttää dominon valitsemisen osaksi aapistani.

Tein dominopelin vanerista, josta ensin sirkkelöin sopivan kokoiset palat. Sen jälkeen hioin kaikki palat ja maalasin ne akryylimaaleilla. D-kirjaimesta tuli interaktiivinen eli näyttelyssä kävijät saavat rakentaa d-kirjaimen aina uudestaan ja uudestaan haluamallaan tavalla. Tähän tarkoitukseen domino sopii hienosti. D-kirjaimen muotoon vaikuttaa suorakulmion muotoiset palikat, joista kirjain rakennetaan. Olen lopputulokseen tyytyväinen ja dominopalikat pysyvät hyvin myös pystyssä.

E – EUKALYPTUS

Eukalyptus on yksi tämän vuoden trendimateriaaleista, jonka näkemiseltä ei ole voinut välttää sisustuslehtiä tai blogeja lukiessa. Eukalyptuksen lehdissä on voimakas tuoksu, joka säilyy vielä kuivattunakin. Tuoksujen merkitykseen on pikkuhiljaa alettu kiinnittää enemmän huomiota ja tuntuu, että yhä useammalla on kodissaan tuoksulyhtyjä tai diffuusereita (laitteita, joista tulee vesihöyryn mukana tuoksua eteerisistä öljyistä). Tuoksuilla on iso merkitys hyvinvointiin ja niiden avulla voi esimerkiksi rentoutua (Mäkelä 2016). Hektisessä arjessa hyvinvoinnin arvostus kasvaa ja siksi myös tuoksuihin kiinnitetään enemmän huomiota kuin ennen.

E-kirjain syntyi kuivatuista eukalyptuksen oksista, joista muotoilin kirjaimen. Kiinnitin oksat toisiinsa kevyesti ompelulangalla ja annoin oksien määritellä kirjaimen muodon. Ylin ja keskimmäinen poikkiviiva ovat sulavasti osana e-kirjaimen pylvästä. Alin poikkiviiva poikkeaa muuten harmonisesta kirjainmuodosta, sillä se on kaareva ja ikään kuin lähdössä karkuun. Se muistuttaa kasvin omasta tahdosta ja orgaanisuudesta; kaikki oksat eivät ole suorita. Näyttelyssä kirjain tulee olemaan joko seinällä tai vaakatasossa pöydällä.

F – FROOT LOOPS

Sokerikeskustelua on käyty paljon viime vuosina ja huolestuttavaa on, että jo 2-vuotiaat käyttävät liikaa sokeria (Huovinen 2016). Valitsin f-kirjaimen materiaaliksi lapsille suunnatut murot, nimeltään *Froot Loops*. Ostin murot Yhdysvalloista, jossa tilanne sokerin käytön suhteen on vieläkin huolestuttavampi. Siellä sokeria syödään tutkimuksen mukaan eniten maailmassa ja yli tuplasti suosituksiin nähden, Suomi on yhdeksäntenä listalla (Ferdman 2015). Froot Loops -murojen pakkaustekstit herättivät huomioni. Paketissa kerrotaan makujen olevan luonnollisia, murojen olevan täysjyväisiä ja kuitupitoisia. Yhdessä annoksessa muroja on kymmenen grammaa sokeria, kun WHO:n (2014) suositus on enintään 25 grammaa päivässä. Terveellisen kuuloisilla sanoilla yritetään hämätä kuluttajia.

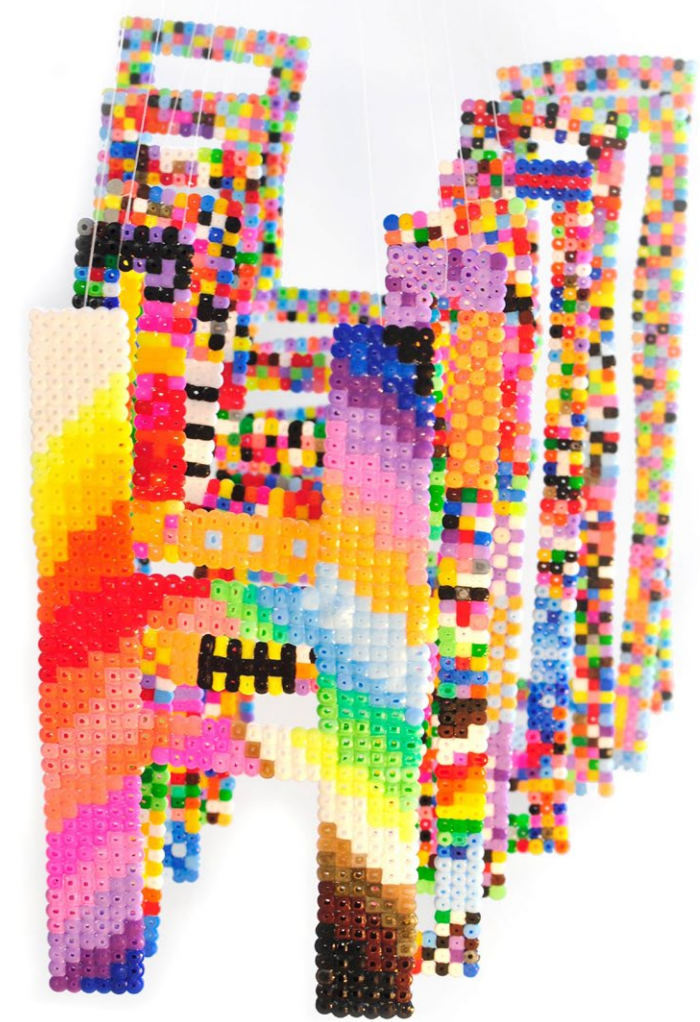
Koska kyseessä on lapsille suunnatut murot, halusin tehdä kirjaimesta leikkisän, vaikka itse aihe onkin vakava. Tässä kirjaimessa minulla oli siis selvä tavoite muodon suhteen ja se liittyi kirjaimen viestiin. En siis suunnitellut itse muotoa etukäteen, mutta ajatuksena oli alusta asti, että jollain tapaa leikkisä muoto olisi tavoitteena. Haasteena oli murojen kasassa pysyminen. Käytin apuna rautalankaa ja liimaa. Rakensin kirjaimen hyvin intuitiivisesti ja tein päätöksiä työn edetessä.

Tekemäni f-kirjain ei ole muodoltaan tyypillinen. Yläpoikkiviiva on vino, jopa niin paljon, että näyttää siltä, että kirjain voisi kaatua. Toinen poikkiviiva puolestaan osoittaa eri suuntaan, mikä antaa kirjaimelle naivistisen luonteen. Kirjaimen pylväs on pyöreänmuotoinen ja kapenee alhaalta ylös. Onnistuin mielestäni tavoitteessani tehdä kirjaimesta leikkisä. Näyttelyssä f-kirjain tulee pystyasentoon.

G - GLITTER

Glitteriä tuntuu nykyään olevan joka paikassa ja myös glittermeikit ovat tämän ja viime vuoden olleet uusi isompi ilmiö. Yhtenä esimerkkinä on helsinkiläinen Glitternisti, yritys, joka tekee glittermeikkejä ja vartalo- ja hiuskoristeluja tapahtumissa (Glitternisti 2018). Glitteriä on myös kritisoitu sen epäekologisuuden vuoksi, mutta onneksi markkinoille on tullut myös biohajoavia vaihtoehtoja.

Glitter-kirjaimeen hyödynsin vanhoja hilepurkkeja ja glitterliimoja. Tein kirjaimen aluksi täysin vaakatasoon vanhasta suihkuverhosta leikatun palan päälle. Pursoitin alustan päälle glitterliimaa ja lisäsin vielä irtoglitteriä päälle. Annoin liiman jo tässä vaiheessa muokata muotoa leviämällä joka suuntaan. Halusin kuitenkin käyttää vielä enemmän hyväksi materiaalin muovautuvuutta, joten päätin kokeilla voisiko osa kirjaimesta valahtaa reunan yli. Kirjaimeen tuli mielenkiintoinen muoto glitterliiman valuesssa alaspäin. G-kirjain on ainoa, johon jostain alitajunnasta olen lisännyt päätteen, kuin sen merkiksi, että ilman sitä poikkiviiva ei riitä. Muualla kirjaimessa ei päätteitä kuitenkaan ole. G-kirjain tulee näyttelyssä pöydälle niin, että kirjaimen alaosa valahtaa alas.

H - HAMAHELMI

90-luku on selvästikin tällä hetkellä taas muodissa. Myös hamahelmet ovat tehneet paluun, joten ajattelin, että se voisi olla hyvä materiaali h-kirjaimeen.

Aluksi ajattelin tehdä seisovan kirjaimen, mutta työni edetessä päädyin mobileen, joka koostuu seitsemästä h-kirjaimesta. Kirjaimet pienenevät vasemmalta oikealle ja samalla kuviot ja värit järjestyvät. Ensimmäisessä kirjaimessa värit ovat täysin sekaisin ja viimeisessä ne ovat järjestyksessä. Halusin kuvata kirjaimen muutosta sekä koon että värien ja kuvioinnin suhteen.

Muoto poikkeaa paljon muista kirjaimista, sillä se on ainoa, joka koostuu useasta samasta kirjaimesta. Pienimmässä kirjaimessa hamahelmet täyttävät koko lähes koko kirjaimen pinta-alan, ainoastaan poikkiviivan keskellä on aukko. Muissa hamahelmet muodostavat kirjaimen ääri-viivat. Aukot mahdollistavat sen, että kirjainten läpi näkee. H-kirjain tulee roikkumaan katosta.

I – IRTOKARKKI

Irtokarkit kuvaavat mielestäni hyvin tämän päivän yhteiskuntaa ja individualismia. Jokainen saa valita juuri niitä karkkeja kuin mieli tekee ja juuri sen määrän kuin haluaa. Olen myös huomannut, että irtokarkkipussin sisältö herättää toisinaan suuriakin tunteita, jos esimerkiksi toinen on valinnut täysin oman karkkimaun vastaisia karkkeja.

Tein kirjaimen erilaisista irtokarkeista, jotka liimasin sulatetulla kuumalla sokerilla yhteen. Olin ajatellut, että karkeista muotoileminen olisi helppoa, mutta näin ei ollut. Lopputuloksesta tuli hyvin heiveröinen, eikä kirjain meinannut pysyä kasassa. Tästä muodostui i-kirjaimen epätasainen ja vino muoto, mikä kuitenkin toimii värikkäiden karkkien kanssa hyvin. Kirjaimen muoto oli valmis, kun se pysyi pystyssä – pienen hetken. Tämä kirjain täytyy rakentaa näyttelyssä uudestaan.

J – JÄKÄLÄ

Luonto on yksi Suomen suurimmista vahvuuksista, mutta silti osa suomalaisista on niin vieraantuneita luonnosta, että jo metsän tuoksu saa heidät pelkäämään (Mäkelä 2016). Toisaalta mielestäni nähtävillä on, että yhä useampi myös arvostaa enemmän metsää. Halusinkin ottaa mukaan myös muutaman luonnosta kerätyn materiaalin. J-kirjain syntyi siis jäkälästä.

Tein kirjaimen kehikon kanaverkosta ja täytin sen jäkälällä. Kirjaimen tekeminen oli nopeaa, mutta vaati hieman kärsivällisyyttä, sillä jäkälä varisi paljon, eikä aina pysynyt verkossa kovin hyvin kiinni. Pidän lopputuloksessa eniten luonnollisuudesta ja siitä, että jäkälän omat muodot ja pinta pääsevät hyvin oikeuksiinsa. Ne myös määrittelevät j-kirjaimen muotoa ja tuovat siihen rosoisen viivan. En koe, että kanaverkosta rakennettu runko vaikutti kirjaimen muotoon kovin paljon, sillä jäkälä on enimmäkseen kehikon pinnalla. Kirjaimen pylväs on vino ja kaari epätasaisen muotoinen, jopa hieman kulmikas. Näyttelyssä j-kirjain tulee seinälle.

K – KORKKI

Korkki on mielestäni hyvin mielenkiintoinen uusiutuva luonnonmateriaali, jonka ekologisuus tosin jakaa mielpiteitä. Itse käytin työssäni vanhoja viini-, kuohuviini- ja samppanjapullon korkkeja. Keskustelu kierrätysmateriaaleista ja ylipäättään kestävästä materiaaleista on osa aikaamme. Tämä näkyy monessa valitsemassani materiaalissa, myös k-kirjaimessa.

Päädyin leikittelemään kirjaimen muodolla ja kolmiulotteisuudella k-kirjaimessa. Kirjaimen osat ovat erivahvuisia ja kirjaimen jalka kohoaa irti pinnasta kaarevana muotona. K:n pylväs on leveä. Muotona se on yksi aapiseni kokeellisimmista ja hyödyntää kolmiulotteisuuden mahdollisuuksia. Lopputuloksesta tulikin aika erilainen kuin muista. K-kirjain tulee näyttelyssä seinälle.

L – LANKA

L-kirjaimen materiaaliksi valikoitui lanka. Se on sekä perinteinen että yhä ajankohtainen materiaali. Käsityötieteen professori Sinikka Pöllänen kertoo, että erityisesti nuorien käsityöharrastajien määrä on kasvanut ja hän puhuu jopa käsityön uudesta tulemisesta (Niemi 2018). Facebookin neulontaryhmässä on yli 30 000 jäsentä (Neulonta 2018). Mietinkin pitkään neuloisinko l-kirjaimen, mutta sitten päädyin ryijyyn, joka on tekemässä vahvan paluun (esimerkiksi Viljanen 2017). Halusin kunnioittaa perinteistä suomalaista käsityömuotoa ryijyä, mutta samalla tuoda siihen oman näkemykseni.

Ompelin ryijysolmut säkkikankaalle jämälangoista. Valitsin erivärisiä ja -vahvuisia lankoja sekaisin, enkä miettinyt kuviointia tai kovin paljon värien yhteensopivuuttakaan. Yleensä ryijy on yksipuoleinen, mutta halusin haastaa perinteistä muotoa ja tein ryijystä kolmiulotteisen. Kirjainmuoto on varsin perinteinen, mutta l-kirjaimen poikittaisviivasta tuli hieman ylöspäin kohoava. Pylväs ei myöskään ole suora ja ryhdikäs, vaan enneminkin rento. Tämä sopii mielestäni hyvin ryijykirjaimeen. Ajattelin, että näyttelyssä l-kirjain tulisi pystyasentoon.

M – MUOVIROSKA

Maailman meriin päätyy vuosittain 12 miljoona tonnia muovijätettä ja 95 % käytetystä muovista heitetään yhden käyttökerran jälkeen pois (Kivimäki & Mikkonen 2018). Maaliskuussa oli meneillään Muoviton maaliskuu -kampanja, joka sai myös minut ajattelemaan jälleen kerran turhan muovin määrää arjessa. Muovi on ajankohtainen aihe ja olen kuullut, että aikaamme on kuvattu jopa muovikaudeksi.

Halusin käyttää m-kirjaimeen muoviroskaa, jota löysin kotoa. Muovi on peräisin muun muassa revenneistä muovipusseista ja pakkausmateriaaleista. Osa muoviroskista on syntynyt tämän projektin materiaaleista. Muoviroskat ovat värikkäitä ja kirjaimesta tuli hyvin eläväinen ja kaunis. Se muistuttaa värikästä merenpohjaa kauniine koralleineen, vaikka muovi meressä ei ole kaunista.

M-kirjaimen pylväät ovat erivahvuiset ja myös erimuotoiset. Molemmat ovat paksuja ja niissä on paljon tekstuuria. Keskiosa puolestaan tuo vastapainoa olemalla ohuempi ja siinä on käytetty ohuempia ja herkempiä hapsuja. Kirjain tulee näyttelyssä seinälle.

N - NUKKA

Kertakäyttökulttuuri, koskien erityisesti vaatteita, on yksi tämän ajan isoista ympäristölle haitallisista ilmiöistä. Pelkästään UFF:n keräyslaatikoihin kertyy Suomessa 15 miljoonaa kiloa vaatteita vuodessa (Manner & Similä 2017). Sen lisäksi että vaatteita ostetaan ja heitetään pois hurjaa tahtia, niitä myös huolletaan epäekologisesti. Pyykkiä pestään turhan usein ja pesuainetta käytetään liikaa. Moni myös käyttää kuivaamiseen epäekologista kuivausrumpua, joka myös kuluttaa vaatteita. N-kirjaimella halusin kuvata tämän päivän yleistä suhtautumista vaatteisiin ja niiden arvostukseen. Materiaaliksi valikoitui vaatteista rumpukuivauksen aikana irtoava nukka.

Nukka oli materiaalina höttöistä, joten minun oli pakko tehdä ensin kehikko rautalangasta, jonka päälle liimasin nukkaa. Kirjaimesta tuli muhkurainen ja aika ohut. Muotona se on eläväinen ja kiemurteleva. Kirjaimen kulmat ovat pyöreit. Kokonaisuudessaan n-kirjain on hieman säählittävä ja sen vuoksi se sopii hyvin aliarvostettujen vaatteiden kuvaajaksi. N-kirjain tulee roikkumaan näyttelyssä.

O - OLKI

Kuten l-kirjaimen kohdalla jo mainitsin, käsitöiden harrastaminen on nyt suosiossa. Samalla myös perinteiset suomalaiset käsityötekniikat palaavat, näin on käynyt myös olkitöille ja erityisesti himmelille (Vilkman 2017). Maailmalla himmeleistä on tulossa trendikoriste, jossa yhdistyvät ekologiset materiaalit, luonnon pyhyys ja puhdas muoto (Rask 2017).

Tein o-kirjaimen oljista himmelimäisellä tyylillä, mutta en noudattanut mitään ohjeita, vaan yhdistin olkia intuitiivisesti yhteen. Kirjaimesta tuli epäsymmetrinen, roikkuva himmelikirjain. Tekemäni o-kirjain ei ole pyöreä ja siinä on o:lle epätavallista kulmikkautta. Kirjaimen vahvuus vaihtelee myös ja on ylhäältä vahvempi kuin alhaalta. O-kirjaimen muodostama kaunis varjo tulee näyttelyssä toimimaan kauniisti osana kokonaisuutta.

P - PAJU

Paju on materiaalina todella monipuolinen ja kestävä, mutta sitä hyödynnetään nykyään vähän. Monelle paju on tuttu lähinnä pääsiäiskoristeena ja virpomisoksana. Virpomisperinne elää yhä, mutta olen itse huomannut vuosien varrella, että virpominen on muuttanut luonnettaan. Nykyään on yleistä, että virpomisesta sovitaan etukäteen, eikä vieraille ihmisille enää virvota yhtä usein kuin ennen. Muistan itse, että 90-luvulla virvottiin myös lähiympäristön tuntemattomille ihmisille ja lapset kiersivät nuorena-kin ilman vanhempia. Tämä kertoo minusta isommasta ilmiöstä, yhteisöllisyyden puutteesta.

Valitsin p-kirjaimen materiaaliksi pajun ja hyödynsin ennen kaikkea pajunkissoja. Rakensin ensin p-kirjaimen rungon pajusta tavuttamalla, jonka jälkeen liimasin pajunkissat rungon päälle. Kirjaimesta tuli ohut, johon pajunkissojen pehmeä ja karvainen tekstuuri sopii hyvin. P:n silmukan alaosa menee hieman pylvään yli, sillä siinä kohtaa on rungon liitoskohta.

Q - QUINOA

”Oikeanlaisesta ravitsemuksesta on tullut monelle kuin uskonto”, todetaan Helsingin sanomien megatrendilistauksessa vuodelle 2018 (Liimatainen ym. 2017). Ruoka ja ravitsemus jatkavat puheenaiheina vuodesta toiseen. Myös kasvissyöntejä on paljon esillä ja erilaiset siihen liittyvät kampanjat, kuten Vegaanihaaste ovat suosittuja. Valitsinkin q-kirjaimen materiaaliksi kvinoan, jonka kirjoitan tässä yhteydessä quinoa, sillä molempia kirjoitusasua käytetään suomenkielisissä teksteissä ja ruotsiksi kirjoitusasu on q:lla. Olemmekin kaksikielinen maa. Quinoa sisältää paljon proteiinia ja se on ravitsemuksellisesti arvoiltaan parempi kuin esimerkiksi riisi (Koskinen 2002).

Halusin q-kirjaimen kohdalla kokeilla jotain uutta ja kun aloin työstämään kirjainta, kaadoin quinoa suoraan purkista valkoisen paperin päälle q-kirjaimen muotoon. Muodosta tuli lopulta niin hyvä, että päätin säätää sen sellaisenaan. Q-kirjain on hyvin eläväinen. Kirjaimen vasen yläosa on paksumpi ja sen vastapainona toimii kirjaimen häntä, joka on myös hyvin muhkea. Näyttelyä varten teen varmaankin q-kirjaimen uudestaan paikan päällä suoraan pöydälle, joten tämän kirjaimen muoto on katoavainen.

R - RUUSU

Leikkokukkien suosio on lisääntynyt viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana. Moni ei silti tiedosta tuontileikkokukkien tuotantoon liittyviä vakavia ongelmia, kuten huonoja työoloja ja ympäristövaikutuksia. Suurin osa tuontikukista tulee Suomeen itä-Afrikasta. Esimerkiksi ruusujen tuottaminen ei enää Suomessa ole kannattavaa. Suomen Reilun Kaupan yhdistyksen tiedottaja Sanna Räsänen kertoo, että kuluttajien kiinnostus tuotteiden taustojen eettisyydestä kasvaa koko ajan. Hän myös muistuttaa, että kuluttajat voivat vaikuttaa kukkien tuotantoprosesseihin kiinnostumalla ja kyselemällä enemmän kukkien alkuperästä. (Saaristo 2016.)

Valitsin r-kirjaimen materiaaliksi ruusun, sillä halusin herättää keskustelua leikkokukkien eettisyydestä. Tietoinen kuluttaminen ja tuotteiden ja palveluiden eettisyyden huomioiminen on osa tätä päivää. Osa oman työni ruusuista olivat Reilun kaupan yhdistyksen sertifioimia ja osasta alkuperää ei saanut selville.

Rakensin kirjaimen rungon ruusun varsista ja liimasin ruusut siihen kiinni. Ruusukirjaimesta tuli todella kaunis, joka on minusta hyvä kontrasti monien tuontileikkokukkien eettisiin ongelmiin. Muodosta tuli tähän materiaaliin sopiva. R-kirjaimen jalka on suhteessa muuhun kirjaimen vähän pidempi ja se tuo kirjaimen reippautta. Kirjain tulee näyttelyssä vaakatasoon pöydälle.

S - SAVI

Materiaalikeskustelu käy kuumana ja erityisesti korvaajia etsitään muoville. Savi oli minulle helppo materiaalivaihtoehto, sillä mielestäni todella monen muovisen asian voisi korvata sillä. Ei tietysti pakkausmateriaaleja, mutta paljon muuta. Käsien savesta tekeminen on myös hidasta ja välillä tuntuu siltä, että kaiken tehokkuuden rinnalle tarvittaisiin hidasta tekemistä enemmän. Tehokkuus ja laatu eivät aina kulje käsikädessä.

Päätin siis tehdä s-kirjaimen savesta ja päädyin lopulta korkeapolttoiseen punasaveen, jota oli helppo muotoilla. Tein ensiksi s-kirjaimen rungon, jonka jälkeen aloin muovailla yksityiskohtia, jotka liitin savilietteen avulla kirjaimen pintaan. S-kirjaimesta tuli hyvin mielikuvituksellinen. Halusin osoittaa saven monipuoliset mahdollisuudet materiaalina tekemällä yksityiskohtaisia ja kolmiulotteisia muotoja kirjaimen pintaan. Rakensin sitä täysin intuitiivisesti ilman mitään luonnoksia tai suunnitelmia. Kirjaimen muodosta tuli aika hassu, sillä se on keskeltä paksumpi, eikä s-kirjaimen kaaret ole kovin pyöreitä. Näyttelyssä s-kirjain tulee olemaan vaakatasossa.

T - TUOHI

Tuohi on kaunis, ekologinen ja kestävä luonnonmateriaali, jota on aiemmin hyödynnetty monipuolisesti kestävässä tarve- ja koriste-esineissä (Rutanen & Öljymäki 2015: 7). Tuohi on siis materiaalina hyvin monipuolinen, mutta moni ei enää osaa työstää sitä. Kuten olen jo aikaisemmin todennut, kiinnostus käsitöitä ja perinteitä kohtaan on kasvussa. Näin on käynyt myös tuohelle, ja Rutanen & Öljymäki (2017: 11) puhuvat jopa meneillään olevasta tuohibuumista. Samalla on alettu herätä siihen, että vanhoja perinteisiä luonnonmateriaaleja ja niiden työstämis- ja käyttötapoja tutkimalla, voidaan löytää ratkaisuja ja ideoita uusiin materiaaleihin. T-kirjaimen tuohi kuvaa aikamme lähes unohdettuja, kestäviä materiaaleja, joilla olisi potentiaalia nykypäivänäkin.

Rakensin t-kirjaimen hyvin yksinkertaiseksi. Ihastuin löytämäni tuohien muotoihin ja halusin kunnioittaa niitä. Kirjain pysyi pystyssä jopa ilman liimaa, jos sitä ei liikuttanut, mutta käytännön syistä joudun liimaamaan sen kasaan.

T-kirjain on vino ja näyttää, että t:n poikkiviiva tipahtaisi. Kirjain on dynaaminen, sillä epätasapainossa oleva muoto luo jännitettä. Pylväs on alhaalta paksumpi ja se ohenee ja taipuu vasemmalle. Pylvään alaosassa on reikä, mikä tuo mielikuvitukselle mahdollisuuksia; sieltä voisi kurkistaa vaikka pieni metsän eläin. Kirjain tulee olemaan pystyasennossa näyttelyssä.

U – UUSIOPAPERI

Suomalaiset ovat edelleen laiskoja kierrättämään. Suomen ympäristökeskuksen tutkimusinsinööri Olli Sahimaan mukaan 70–80 prosenttia kotitalouksien sekajätteestä olisi kierrätyskelpoista (Saavalainen 2018). Valitsin u:n materiaaliksi uusiopaperin, koska halusin valmistaa itse uuden materiaalin jostain kierrätetystä.

Paperimassaa varten silppusin sanomalehteä, vanhoja rypistyneitä origamipapereita, paperinarua sekä muutamman muun paperiroskan. Sekoitin kierrätyspaperisilpun liimaan, liisteriin ja veteen. Tein u:n rungon kanaverkosta, sillä massaa meni kirjaimeen paljon. Tätä materiaalia oli vaikea työstää ja olisin toivonut, että massasta olisi helpommin saanut muokattua tekstuureita. Muotona u on hieman epätasainen ja siinä on pyöreät muodot. U:n alaosa ei ole kovin pyöreä, sillä kuivatin sitä lopuksi pystyasennossa, jotta se pysyisi pystyssä. Se on silti muotona hyvin perinteinen, eikä kovin inspiroiva, mikä johtuu ainakin osittain haastavasta materiaalista. Väriytyksestä tulee mieleen kaatopaikan värit ja kirjain on oikeastaan aika ruma. Näyttelyssä u-kirjain tulee pystyasentoon.

V - VILLA

V-kirjain on tehty villasta. Moni on alkanut arvostaa luonnonkuituja tekstiileissä muovikuitujen sijaan (Mikkonen 2018). Villaa ei tarvitse pestä usein. Lisäksi villaa tai muita luonnonmateriaaleista valmistettuja tekstiilejä pestäessä niistä ei irtoa mikromuovia, joka on yksi tämän hetken kuumimmista ympäristökysymyksistä. Fleecekangas valittiin vuoden 2017 turhakkeeksi, sillä siitä lähtee joka pesukerta jopa satoja tuhansia mikromuovinpalasia, eikä se ole suinkaan ainoa tai pahin tekstiili mikromuovin suhteen (Suomen Luonto 2017; Mikkonen 2018). Mikromuovit kulkeutuvat ravintoketjussa, minkä seurauksena niitä on löytynyt jo elintarvikkeista (Kivimäki & Mikkonen 2018). Valitsin v-kirjaimen materiaaliksi villan, sillä keskustelu luonnonmateriaalien ja ekologisten materiaalien ympärillä on näkyvä osa aikaamme.

Huovutin villasta pieniä pötkylöitä huovutusneulalla, jotka liimasin kanaverkosta tehtyyn muottiin. Halusin kirjaimesta muhkean, joten huovutettavaa oli todella paljon. Onneksi lopputulos on kaiken työn arvoinen, sillä olen villakirjaimen erityisen tyytyväinen.

Muotona v-kirjain on vino ja muhkeus vaikuttaa kirjaimen muotoon. Se ei ole terävä, kuten v-kirjain yleensä on. Myös kirjaimen keskelle jäävä tila on kapea ja villapötkylät myös osuvat jossain kohdissa yhteen. Yleensä v-kirjaimen tunnistaa myös kirjaimen sisään jäävästä tilasta, mutta tässä kirjaimessa näin ei ole. Tämä kirjain tulee näyttelyssä olemaan pystyssä.

W – WC-PAPERI

Wc-paperin valmistus alkoi Suomessa Mäntän tehtaalla vuonna 1908 ja sama tehdas valmistaa sitä edelleen ja henkilöstössä on jopa kuudennen sukupolven työntekijöitä (Metsä Tissue 2018). Suomessa jokaisella on mahdollisuus käyttää wc-paperia. Se on meille hyvin arkinen tuote, jota ilman on vaikea elää. Kaikkialla maailmassa tilanne ei ole sama. Esimerkiksi Venezuelassa wc-paperista on tullut kriisin symboli ja siellä muutama rulla maksaa lähes yhtä paljon kuin puolet keskivertopalkasta (Lipsanen 2018). Valitsin w-kirjaimeen wc-paperin, koska se on Suomessa arkipäiväinen, kotimainen tuote. Välillä unohdamme, kuinka pienet hyvin arkisetkin asiat ovat etuoikeutettuja.

Tein w-kirjaimen rungon wc-paperirullista, jonka päälle liimasin revittyä vessapaperia. Halusin hyödyntää kolmiulotteisuuden mahdollisuuksia, joten kirjaimen alaosan kaikki kolme kulmaa ovat maata vasten, siten, että toinen v-osuus on kokonaan vaakatasossa. Ikään kuin alaosa olisi tipahtanut maahan. Kirjainmuotoon vaikutti eniten vessapaperirungoista rakennettu muoto. Se toi kirjaimeseen pyöreyttä. Muoto toimii minusta hyvin, eikä tästä kirjaimesta välttämättä heti arvaa mistä materiaalista on kyse. W-kirjain tulee näyttelyssä olemaan pystyssä.

X – XEROX-KOPIOPAPERI

Jo pidemmän aikaa ollaan puhuttu paperin kuolemas-
ta. On totta, että paperin kysyntä yleisesti laskee, mutta
samaan aikaan on merkkejä e-kirjojen suosion laskusta ja
perinteisten kirjojen suosion noususta, mikä näkyy kirja-
paperin menekin kasvussa (Grekula 2018). Itse uskon, että
paperin käyttö vähenee, mutta ei katoa. Näen paperisen
kirjan tai lehden mahdollisuutena keskittyä hetkeen ja yh-
teen asiaan kerrallaan. Valitsin siis x-kirjaimen materiaa-
liksi peruskopiopaperin, Xeroxin. Olen huomannut, että
Xerox-sanaa käytetään välillä kopiopaperin synonyyminä.

Käytin työhön A4-kokoista paperia, liimaa ja vähän teip-
piä. Halusin luoda näyttävän kirjaimen hieman tylsästä
materiaalista. Minulla ei taaskaan ollut tarkempaa visiota
kirjaimesta ennen kuin aloitin sen tekemisen, joten läh-
din vaan kokeilemaan. Rakensin ensin kirjaimen rungon
paperista ja sain sen lopulta pysymään pystyssä. Sitten
aloin kieputtamaan pieniä rullia paperista ja aloin liimaa-
maan niitä rungon pintaan. Tein hieman erikokoisia rullia
ja liimasin niitä eri suuntaisesti, jotta sain elävän pinnan.
Lopputulos on hyvin saman henkinen kuin villa- ja sa-
vikirjaimet. X-kirjaimen osat ovat eri tasoissa, joka lisää
kirjaimen kolmiulotteista vaikutelmaa. Muuten kirjain on
muodoiltaan aika perinteinen x. Kirjain tulee näyttelyyn
pystyasennossa.

Y - YRTTI

Kuten olen jo maininnut, ruoka on yksi ajallemme tärkeä ilmiö ja siihen kuuluu myös innostus kokkaamiseen. Samalla myös ruukkuyrttien suosio on kasvanut vauhdilla ja suomalaiset ostavat jo eniten ruukkuyrttejä maailmassa (Repo 2017). Pienessäkin lähikaupassa on myytävänä ainakin muutamia tuoreita yrttejä. Mielestäni tuoreiden yrttien lisääntyminen kertoo ammattimaisemman kotikokkauksen lisäksi puhtaiden ja tuoreiden raaka-aineiden arvostamisesta. Valitsin siis y-kirjaimen materiaaliksi yrtin.

Tein kirjaimen vesikrassista ja timjamista. Halusin korostaa kirjaimen muodossa elävien kasvien omaa muotoa ja annoin yrttien lehtien rehostaa siihen suuntaan, kuin ne luonnollisesti menivät. Y-kirjaimen alaosa koostuu juurista ja mustavalkoinen väritys luo hyvän kontrastin kirkkaan vihreään sävyihin. Kaarevan muotonsa puolesta tämä kirjain voisi olla myös gemena. Tästä kirjaimesta tuli kertakäyttöinen, joten rakennan kirjaimen uudestaan näyttelyyn. Yrtit tuoksuvat ihanasti, joten haluan näyttelyyn tuoreita ja tuoksuvia yrttejä. Kirjainmuotona y on orgaaninen ja kepeä.

Z - ZYRTEC

Z-kirjaimen materiaalivalintaan vaikutti siitepölyallergioiden alkamisajankohta. Zyrtec on allergialääkkeenä niin tunnettu, että sitä on alettu käyttää synonyymina tavalliselle allergialääkkeelle. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen, THL:n, mukaan Suomessa allergiat ovat yleisiä ja ne ovat yleistyneet viime vuosikymmeninä: jopa noin neljänneksellä aikuisista on allergisia oireita (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2014).

Rakensin kirjaimen Zyrtecin foliolevyistä. Osassa levyjä on vielä lääkkeitä sisällä, osassa ei. Tämä tuo kirjaimeseen lisää muotojen vaihtelua. Levyt ovat erikokoisia ja osa on taittunut tai rypistynyt kulmista. Näin käy lääkepakkauksille laukun pohjalla ja taskussa. Z-kirjaimen muoto on epäsymmetrinen ja osittain ilmava, sillä kirjain on paikoin irti alustastaan. Tämä kirjain on ainoa, joka on peilikuva. On mielenkiintoista nähdä, kuinka moni huomaa tämän. Kirjain tulee näyttelyssä olemaan pöydällä.

Å - ÅLANDSPANNKAKA

Pannukakusta puhutaan jopa Suomen suosituimpana jälkiruokana ja esimerkiksi Helsingin Sanomien reseptihaussa se on ollut jo vuosia yksi suosituimpia reseptejä (Bäckbacka & Leminen 2018). Pannukakku on tunnettu tietysti torstaisin hernekeiton seuralaisena ja tätä yhdistelmää saa edelleen monista lounaspaikoista kyseisenä päivänä. On vaikea keksiä yhtä suosittua pää- ja jälkiruokayhdistelmää. Pannukakusta on paljon eri variaatioita ja koska kyseessä on å-kirjain, on se tehty Ahvenanmaan pannukakusta eli Ålandspannkakasta.

Muotoilin kirjaimen veitsellä pellille leivotusta pannukakusta. Mielestäni leikittelevä muoto sopi hyvin tähän kirjaimeseen, a-kirjain ikään kuin pukkaa yläosaa, vähän kuin palloa tai rengasta. Muoto on pyöreä ja kirjain on vinossa. Å-kirjaimen muotoon materiaali vaikutti paljon, sillä taikinaa olisi ollut haastavaa paistaa suoraan kirjaimen muotoon saati sitten kolmiulotteiseksi. Kolmiulotteisena muotona se ei tarjoa mitään kovin uutta, mutta se on silti muuten muotona kiinnostava. Lisäksi materiaalin syötävyys, tuoksu ja lopulta sen pilaantuvuus antavat lisäarvoa. Näyttelyä varten leivon kardemummalta tuoksuvan kirjaimen uudestaan ja se tulee esille pöydälle.

Ä - ÄMPÄRI

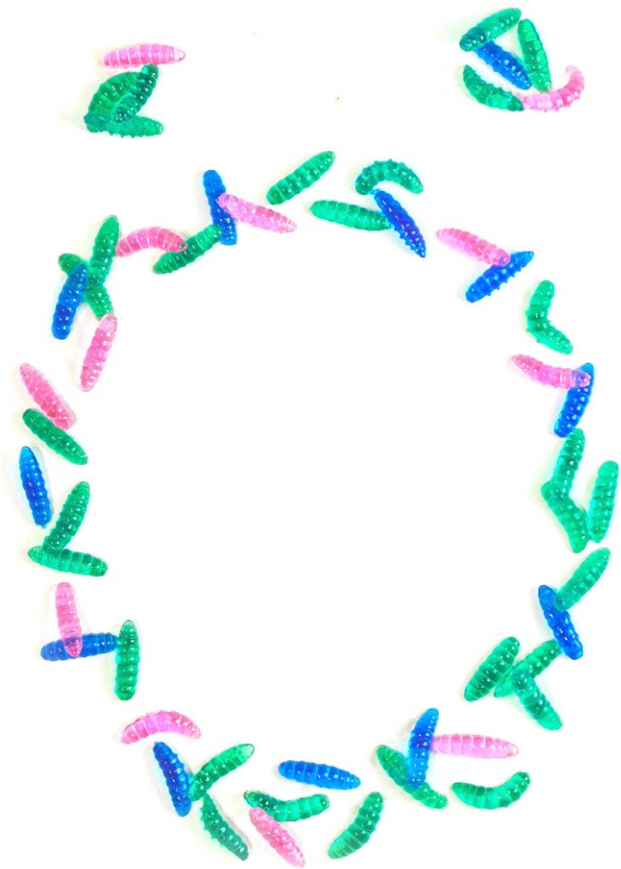
Suomalaiset ovat viime vuosina hurahtaneet ilmaisiin ämpäreihin. Missä ilmainen ämpäri, siellä jonottava suomalainen. Ämpärijonosta on puhuttu jopa sosiaalisena ilmiönä, jossa jonottajat ovat tasa-arvoisia ja kokevat jotain yhdessä (Pasanen 2017). Ämpäri on tosiaan monipuolinen esine, joka löytyy varmasti lähes joka kodista. Halusin valita ämpärin ä-kirjaimen materiaaliksi, koska huomio näin arkisen esineen ympärillä on huvittavaa. Tämä kuitenkin kertoo myös paljon suomalaisuudesta, olemme välillä aika nuukia ja arvostamme käytännöllisyyttä.

Tein ä-kirjaimen appelsiinien mukana tulleesta keltaisesta ämpäristä. Piirsin ensin ämpäriin haluamani muodon, jonka mukaan kirjain leikattiin ämpäristä. Halusin hyödyntää myös ämpärin pohjan ja samalla huomasin, että siinä oli kaksi erikokoista ympyränmuotoista kohokuviota. Päätin tehdä näistä muodoista ä:n pisteet. Kirjaimen muodosta tuli hauska ja erikokoiset ä:n pisteet sopivat mielestäni kirjaimeseen ja sen tarinaan hyvin. Näyttelyssä ä on pystyssä.

Ö - ÖTÖKKÄ

Väestön on arvioitu kasvavan yhdeksään miljardiin ihmiseen vuoteen 2050 mennessä, mikä pakottaa etsimään ekologisempia tapoja tuottaa ravintoa ja yhtenä vaihtoehtona nähdään hyönteiset (FAO 2018). Suomalaiset ovat paljon myönteisempiä hyönteisruokaa kohtaan kuin esimerkiksi ruotsalaiset (Salmi 2016). Vuonna 2017 hyönteisten kasvattaminen ja myyminen elintarvikkeena sallittiinkin Suomessa (Tuohinen 2017). Ötökät ovat uusi ilmiö ruokakeskusteluissa ja se jakaa mielipiteitä. Halusin tehdä ö-kirjaimen siis ötököistä.

Ajattelin, että niiden löytäminen olisi ainakin erikoiskaupoista helppoa, sillä tavallistenkin kauppojen hyllyille on tullut jo esimerkiksi sirkkaleipää. Mutta tätä projektia varten en löytänyt kokonaisia elintarvikkeeksi myytäviä hyönteisiä, kuten sirkkoja, joten jouduin tekemään ö-kirjaimen leikkiötököistä. Näyttelyyn mennessä löydän toivottavasti oikeita syötäväksi tarkoitettuja ötököitä. Ö-kirjaimen muoto on epäsymmetrinen ja halusin korostaa ötököiden liikkuvuutta asettamalla niitä päällekkäin kulkemaan eri suuntiin. Ö-kirjain tulee näyttelyssä olemaan vaakatasossa pöydällä.

4.4 Projektin haasteet

Yksi projektin haasteista oli materiaalien paljous. Minun oli huomioitava tämä jo ihan kustannustenkin vuoksi. Päätin heti alussa, että yritän löytää mahdollisimman paljon materiaalia ilmaiseksi tai kierrätyskeskuksesta edullisesti. Kaikkien materiaalien osalta tämä ei tietysti onnistunut.

Materiaalien määrä myös pakotti minut opettelemaan paljon uusia tekniikoita. Vaikka osa materiaaleista, kuten savi, oli minulle jo entuudestaan tuttu, käyttämäni tekniikka oli täysin uusi. Hyvin monen materiaalin kohdalla haastoin perinteisiä tekniikoita ja keksin työstötavan vasta tehdessä. Koko projektin ajan halusin pitää mahdollisimman intuitiivisen lähestymistavan ja katsoa mitä tapahtuu. Materiaalit ja työprosessin sattumukset johdattelivat töitä hyvinkin pitkälle.

Näyttelyn suunnittelun kannalta oli olennaista pitää mielessä kokonaisuus myös tilallisesti, jotta kirjaimista tulisi mahdollisimman monipuolisia ja toisaalta myös yhtenäisiä. Haasteena oli myös se, etten vielä kirjaimia tehdessä tiennyt näyttelytilaa ja sen mahdollisuuksia tai rajoitteita. Kaikista suurin haaste oli kuitenkin saada kaikki kirjaimet valmiiksi tiukassa aikataulussa. Osa kirjaimista on väistämättäkin yksinkertaisempia kuin toiset, mutta toisaalta se tuo myös kontrastia kirjainten välille.

05

moderni aapinen tilallisena kokemuksena

²Vuoden 2018 designtrendi-ennusteissa on nostettu esiin 3D-typografia (Mindsparkle Mag 2018).

TÄHÄN MENNESSÄ olen kertonut aapisen historiasta, kolmiulotteisesta typografiasta sekä kirjaimesta kuvallisena elementtinä. Sen lisäksi olen kuvannut modernin aapisen idean syntyvaiheet ja kirjainten valmistusprosessin materiaalin valinnasta valmiiksi kolmiulotteiseksi kirjaimeksi. Nyt on aika avata modernin aapisen käsitettä laajemmin, kertoa näyttelykonseptista lyhyesti sekä pohtia tilallisen aapisen jatkomahdollisuuksia.

5. 1 MODERNIN AAPISEN MÄÄRITELMÄ

Aapisesta löytyy edelleen samat elementit, aakkoset ja tavausharjoitukset, kuin lähes viisisataa vuotta sitten. Silti aapinen on hyvin erilainen tänään. Teemat ja sisällöt ovat vaihdelleet paljon vuosisatojen aikana, mutta yksi asia aakkosten ja tavausharjoitusten lisäksi on säilynyt, aapinen ei ole ainoastaan kirja, joka opettaa lukemaan. Se on paljon enemmän. Kuten analysoimistani aapisista käy ilmi, sen tarkoituksena on ollut esimerkiksi valistaa, lisätä yleistietoa, kasvattaa tunneälyä, opettaa uskontoa tai ideologiaa. Kohderyhmäkin on muuttunut aikuisista lapsiin ja viidensadan vuoden aikana aapisesta on muotoutunut interaktiivinen sähköinen julkaisu, joka tosin on edelleen hyvin kirjamainen. Halusin haastaa tämän näkemyksen ja muokata aapisesta tilallisen kokemuksen, modernin aapisen.

Modernin määritelmä on ”1) uudenaikainen, nykyaikainen, ajanmukainen, nykyajalle ominainen, muodikas 2) taiteissa usein klassisen tai sovinnaisen vastakohta” (Turtia 2001: 627). Tämän määritelmän mukaan aapistani voi kutsua moderniksi. Se on nykyajalle ominainen ajankuvien ja käsin tehdyn kolmiulotteisen kirjainmuotoilun puolesta². Lisäksi se on perinteisen kirjamuotoisen aapisen vastakohta, sillä se on tilallinen. Näin ollen termin moderni aapinen käyttö on mielestäni perusteltua.

Modernissa aapisessa on myös tärkeää säilyttää jotain perinteistä aapisesta, jotta se on vielä tunnistettavissa. Isoin rakenteellinen samankaltaisuus on aapisten tapa esitellä aakkoskirjaimet. Tämä näkyy kirjaimissa, siten, että jokainen kirjain on tehty materiaalista, joka alkaa kyseisellä kirjaimella, samoin kuin aapisissa opeteltavien kirjainten yhteydessä on siihen kirjaimeen liittyviä kuvituksia.

Aapisiin on perinteisesti valittu teemoja, joiden avulla lapsille kuvataan ideaalisen maailman piirteitä (Koski 1999: 23). Keskityin aapisia analysoitaessa niiden välittämään aikansa viestiin, joten halusin omassa tulkinnessani myös keskittyä tähän. Ajankuva näkyy aapisessani materiaali-valinnoissa ja näyttelykonseptissa. Materiaaleihin liittyy todella paljon arvolatausta jo itsessään. Ne edustavat erilaisia arvoja ja asenteita, mutta ovat myös osa aikaa.

5.2 NÄYTTELYKONSEPTI

Perinteisesti jokaisella on ollut oma aapinen, jota on luettu yksin tai josta on seurattu aapista oppituntien aikana. Kirjasta tai nykyään tabletilta tai puhelimelta lukeminen on henkilökohtainen kokemus, joka väistämättä tehdään enemmän yksin kuin yhdessä. Omaan kirjaan tai tablettiin on helppo syventyä ja samalla yhdessä tekeminen ja läsnä olominen unohtuu. Tässä ei sinänsä ole mitään vikaa, mutta välillä tuntuu, että aidosti läsnä olominen on monelle nykyään todella vaikeaa. Tilassa saatetaan fyysisesti olla yhdessä, mutta puhelimen kautta mieli on usein muualla. Haluan haastaa tämän tekemällä oman aapiseni tilalliseksi, jossa aapinen koetaan yhdessä. Vaikka näyttelyssä vierailisi yksin, tulee siellä väistämättä jollain tavalla kommunikoidaan myös muiden kanssa, joko sanallisesti tai sanattomasti.

Näyttelytilassa voi liikkua vapaasti ja tutkia kirjaimia omassa järjestyksessä. Silti tilassa ollaan koko ajan yhdessä ja samalla myös keskustelu on luonnollisempaa verrattuna esimerkiksi siihen, jos ihmiset istuisivat ringissä ja lukisivat aapiskirjaa ja yrittäisivät samalla keskustella asiasta.

Tätä aapista on tarkoitus aistia enemmän kuin lukea. Osaa kirjaimista voi koskea. Villakirjain on ihanan pehmeä, betonin pinta kylmä ja karhea. Osa kirjaimista myös tuoksuu vahvasti, kuten eukalyptuksesta tehty e, Froot Loops -muroista tehty f ja irtokarkeista tehty i. D-kirjain on interaktiivinen kirjain, jonka jokainen kävijä saa rakentaa uudestaan puisista dominopelin palikoista, jotka voi halutessaan laittaa myös pystyyn ja kaataa palikat lopuksi. Tästä syntyy ihana ääni. Materiaalit tuovat kirjainten muotoihin luonnetta ja antavat niille tekstuurit, värit ja pitkälti myös muodon. Aapiseni herättelee kaikki aistit ja kehottaa olemaan läsnä tilassa. Tähän kirja ei pysty.

Moderni:

1) uudenaikainen, nykyaikainen, ajanmukainen, nykyajalle ominainen, muodikas

2) taiteissa usein klassisen tai sovinnaisen vastakohta

Turtia 2001: 627

Läsnaoloon kannustaa myös kirjainten ainutkertaisuus ja katoavaisuus. Ne ovat juuri nyt vain tässä tilassa, eikä niiden muotoja voi toistaa täysin samanlaisina. Osa kirjaimista, kuten yrtti ja ålandspannkaka, ovat pilaantuvia ja osa on luotu siinä tilassa ja katoaa myöhemmin, kuten d-kirjaimen muuttuva muoto.

Haluan näyttelyssä kannustaa kävijöitä ensin itse katsomaan ja aistimaan kirjaimia. Samalla he voivat itse miettiä, mistä materiaalista kirjaimet on tehty ja mitä ne viestivät. Jokaisen kirjaimen kohdalle tulee myös selitysteksti materiaalista ja sen roolista ajankuvaajana.

Kohderyhmänä ovat kirjainmuotoilusta ja aapisista kiinnostuneet aikuiset. Tämän aapisen tarkoituksena esitellä materiaalilähtöistä kolmiulotteista kirjainmuotoilua sekä herätellä yhä kriittisempää lukutaitoa, erityisesti aapisten kohdalla. On hyvä muistaa, että aapisten, kuten ei muidenkaan oppikirjojen sisältöjä hyväksytetä esimerkiksi viranomaisilla, vaan kustantajat päättävät aapisten sisällöt ja lopulta koulut ja opettajat päättävät minkä aapisen he valitsevat (YLE 2011; Kimmo 2014). Uskon, että moni ei tiedosta tätä, vaan olettaa, että myös aapisten teemat tulevat virallisilta tahoilta. Näyttelyni on osoitus siitä, että aapista voidaan lukea myös toisella tavalla ja kirjaimia hahmottaa myös muilla kuin pelkästään näkemällä tai kuulemalla.

5.3 MODERNIN AAPISEN MAHDOLLISUUDET

Aikamme aapisia on kritisoitu maltillisesti. Kasvatustieteen tohtori, dosentti Kaija Lehmuskallio listaa kolme aiheetta kritiikkiin aapisissa. Ensin hän mainitsee ongelmaksi kuvitusten määrän, mikä vähentää tekstin roolia. Toinen asia on kustantajien rooli, hänen mukaan tutkijoiden näkemystä pitäisi saada enemmän aapisiin. Viimeiseksi hän nostaa esiin tavan opettaa lukemaan kirjain-äänne-pohjaisesti, vaikka merkityspainotteinen tapa olisi tehokkaampi. (YLE 2011).

Hän ei ole ainoa, joka on kritisoinut lukemaan opettamisen menetelmiä ja vuonna 2018 tämä nostatti keskustelua myös Helsingin Sanomien mielipidepalstalla. Keskustelun aloitti professori emerita, Katri Karasma, joka oli sitä mieltä, ettei aapinen ole paras väline lukemisen opiske-

luun, vaan tehokkaampi tapa olisi käyttää Glenn Domanin kokosanamenetelmää, jossa lapuille kirjoitettuja sanoja näytetään lapsille (Karasma 2017). Kolme päivää myöhemmin tähän vastasi professori Mikko Aro, joka oli sitä mieltä, että kokosanamenetelmä ei sovi Suomen kieleen lainkaan, sillä sama sana voi olla jopa tuhansissa eri muodoissa tekstissä (Aro 2017). Asia jakaa siis mielipiteitä.

Näitä kritiikkejä lukiessani ajattelin, että tilallinen aapinen voisi hyvin sopia myös kouluympäristöön. Kirjaimen yhdistyminen kuvitukseen vähentäisi ylimääräisiä häiriötekijöitä. Kirjainmuodon hahmottaminen esineenä ja tutuna materiaalina voisi helpottaa kirjainten opettelemista. Jos tähän vielä yhdistetään tarinallisuus, voisi moderni aapinen olla todella toimiva apuväline. Samalla lapsille voisi olla virkistävää päästä luokkahuoneen ulkopuolelle opiskelemaan aapista. Lisäksi tilallisessa, eri materiaaleista valmistetussa aapisessa havainnointiin voisi käyttää myös muita aisteja kuin näköä ja kuuloa, joka voisi helpottaa oppimista.

Omaa modernia aapistani pitäisi ainakin tarinoiden ja viestin osalta muokata lapsille sopivammiksi, mutta muuten en näe mitään estettä, etteikö tätä konseptia voisi kokeilla myös kouluissa. Samalla myös opettajat voisivat nähdä aapisen ja sen mahdollisuudet uusin silmin. He kuitenkin ovat päättävässä asemassa aapisvalinnoissa.

06

yhteenveto ja loppupäätelmät

TÄSSÄ TYÖSSÄ olen tutkinut, millainen voisi olla moderni aapinen käsin rakennetuista kolmiulotteisista kirjaimista. Olen käynyt läpi kymmeniä aapisia 1500-luvulta tähän päivään ja analysoinut niiden välittämää ajankuvaa, käytettyä typografiaa ja kuvituksia. Olen kertonut kolmiulotteisesta typografiasta ja sen mahdollisuuksista sekä kirjaimen toimimisesta kuvana. Näiden teoriaosuuksien jälkeen olen kuvannut modernin aapiseni syntyvaiheet ja kirjainten valmistusprosessin materiaalin valinnasta valmiiksi käsin rakennetuksi kolmiulotteiseksi kirjaimeksi. Lopulta olen yhdistänyt kaikki osa-alueet ja avannut modernin aapisen käsitettä, kertonut tarkemmin aapisesta tilallisena kokemuksena, kuvaillut näyttelykonseptin lyhyesti ja pohdinut vielä modernin aapisen mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Seuraavaksi esittelen työn johtopäätökset.

Aapinen on vahva arvomaailman opetusväline ja sen sisällön merkitykseen ei ole kiinnitetty riittävästi huomiota. Opetussuunnitelma toki määrää aapisessa käsiteltävän teoriasisällön, mutta se ei määritä aapisten teemoja. Aapisten sisältöjä ei hyväksytetä viranomaisilla, vaan kustantajat määrittelevät teemat ja lopulta opettajat tekevät päätöksen sopivimmasta aapisesta (Kimmo 2014). Kustantajien suurta roolia aapisten tekemisessä onkin kritisoitu (esimerkiksi YLE 2011). Mielestäni voisi olla aika uudistaa aapista ja ylipäättänsä keskustella enemmän sen roolista arvokasvattajana. Siihen vastaan modernilla aapisellani.

Aapisiin liittyy aina kyseiseen aikaan sidottuja teemoja. Modernissa aapisessani sain itse valita käsiteltävät teemat. Niin kuin jokaisessa aapisessa, valitut tarinat ja kuvitukset kertovat vain pienen osan ajastaan, niin myös minunkin aapisessani. Jokainen kirjain ja sen materiaali viestivät aikaamme yhdestä näkökulmasta. Moderni aapiseni ei yritäkään kertoa koko totuutta ajastamme, vaan se on yksi näkökulma ja kuvaus tälle ajalle tyypillisistä arvoista, ilmiöistä ja trendeistä.

Vaikka aapinen onkin muuttanut muotoaan aikojen saatossa, on se silti säilynyt pitkään perinteisenä kirjana. Vasta hiljattain on alettu julkaista myös sähköisiä versioita, jotka kuitenkin ovat olleet edelleen hyvin kirjamuotoisia. Halusin muuttaa aapisen perusmuotoa ja tehdä siitä näyttelyn, tilan, jossa kaikki kirjaimet ovat yhtä aikaa esillä. Yhdistin kuvituksen ja kirjaimet tekemällä kolmiulotteisia

kirjaimia. Kolmiulotteisessa käsin rakennetussa typografiassa minua kiehtoo eniten juuri yhdistelmä konkreettista objektia ja kommunikaation välinettä. Kirjaimia tehdessä halusin antaa materiaalille ison roolin kirjaimen muodon syntymisessä niin pitkälle kuin mahdollista. Työskentelelin intuitiivisesti, mikä vapautti työskentelemään ilman tiukkoja rajoituksia tai toiveita lopputuloksista. Tämä johti myös hyvin yllättäviin muotoihin, kuten esimerkiksi ä-kirjaimen ämpäristä tehtyyn muotoon. Osasta kirjaimia tulikin muodoiltaan kokeellisempia kuin toisista.

On vaikea sanoa suoranaisesti miksi näin on, mutta varmasti materiaaleilla on yksi rooli tässä. Jos materiaali oli vaikeammin muokattavissa, kuten tekemäni uusiopaperimassa tai irtokarkit, oli myös haastavaa saada aikaan jotain kokeellista, kun pelkkä kasassa pysyminen tarjosi jo riittävästi haasteita. Helposti muokattava savi puolestaan sai hyvinkin mielikuvituksellisen pintamuodon. Voisi siis olettaa, että ainakin materiaalin valinnalla saattaa olla merkitystä siihen, kuinka intuitiivisesti sitä on mahdollista muokata. Tästä havainnosta voi olla hyötyä jatkossa kolmiulotteisen käsin rakennetun typografian tekijöille. Tietysti myös omalla mielialalla on merkitystä työstövaiheessa, jos on esimerkiksi kova kiire, voi olla vaikea työskennellä vapaasti.

Tarkoituksenani ei ollut luoda ensisijaisesti kovinkaan kokeellisia muotoja, vaan enemmänkin tutkia materiaalin vaikutusta kirjainmuotoihin. Tässä onnistuin mielestäni hyvin. Jatkossa voisi olla mielenkiintoista nähdä kokeilu, jossa eri materiaaleista muokkaisi vain samaa kirjainta samassa koossa. Tällä tavoin voisi konkreettisemmin nähdä materiaalin vaikutuksen muotoihin.

Oma ehdotukseni modernista aapisesta ei enää ole kirja, vaan tilallinen kokemus. Kohderyhmänä ovat kirjainmuotoilusta ja aapisista kiinnostuneet aikuiset. Näyttelytilassa modernin aapisen aakkoskirjaimia havainnoidaan kaikilla asteilla. Osaa kirjaimista voi tunnustella vaikka silmät kiinni. Yhden aistin sulkemalla terästää muut ja esimerkiksi tunnustelemalla ja haistamalla kirjaimesta voi saada uudenlaisen ja jopa voimakkaamman vaikutelman. Näyttelyssä kannustetaan olemaan läsnä ja kokemaan aapinen yhdessä. Samalla voi itse pohtia valittuja materiaaleja, kirjainten muotoja ja niiden viestejä. Kirjainten viereen

tulee myös lyhyet teosta selittävät tekstit. Näyttelykonseptin onnistumisesta en voi sanoa vielä mitään, sillä sitä ei ole vielä pidetty.

Moderniin aapiseen voi astua sisään ja samalla sitä lue-
taan uudella tavalla. On hyvin mahdollista, että lapsi saattaisi oppia kirjaimet paremmin, jos hänellä olisi mahdollisuus kokea se tilallisena. Mahdollisuus nähdä kirjain esineen tavoin kyseisellä kirjaimella alkavasta materiaalista tehtynä, yhdistettynä vielä tarinaan, voisi olla toimiva kokonaisuus. Muidenkin kuin näkö- ja kuuloaistin huomioiminen olisi myös jotain uutta. Oma moderni aapiseni tuskin toimisi sellaisenaan tähän tarkoitukseen, mutta pienien muokkausten myötä varmasti. Jatkossa voisi tutkia laajemmin modernin aapisen mahdollisuuksia kouluympäristössä.

Mielestäni olen onnistunut hyvin tekemään ehdotuksen siitä, millainen voisi olla moderni aapinen käsin rakennetuista kolmiulotteisista kirjaimista. Odotan innolla näyttelyä ja siellä käytäviä keskusteluja aapiseen, ajankuvaamme ja kirjainmuotoiluun liittyen. Toivon, että näyttely herättää keskustelua ja mielipiteitä.

lähteet

PAINETUT LÄHTEET

Ekholm, Kai (2002). Esipuhe. Teoksessa Pitkäranta, Inkeri (toim.) ABC Lukeminen esivallan palveluksessa. Helsinki: Kansalliskirjaston Gallerian julkaisuja nro 2. 6–9. 166 s.

Elam, Kimberly (1990). Expressive typography: the word as image. New York: Van Nostrand. 165 s.

Gottschall, Edward M. (1989). Typography Communications Today. Cambridge & London: The MIT Press. 249s.

Heller, Steven & Anderson, Gail (2012). New Modernist Type. Lontoo, Themes & Hudoston. 272s.

Heller, Steven & Anderson, Gail (2016). The typography idea book. Lontoo, Laurence King Publishing Ltd. 128 s.

Häkli, Esko (1988). Kirja Suomessa: Kirjan juhluvuoden näyttely Kansallismuseossa 25.8.–31.12.1988. Helsinki: Helsingin yliopiston kirjasto. 271 s.

Itkonen, Markus (2012a). Typografian käsikirja. 4 p. Helsinki: RPS-yhtiöt. 192 s.

Itkonen, Markus (2012b). Kadonneet kirjaintyytit: suomalainen kirjainmuotoilu 1920-1985 Helsinki: RPS-yhtiöt. 203 s.

Jäntti, Yrjö (1940). Kirjapainotaidon historia. Porvoo: WSOY. 493 s.

Kaivola, Terttu (1988). Messukirjasta meteli: suomalaisen kirjan viisi vuosisataa. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 120 s.

Koski, Leena (1999). Hyvä tyttö ja hyvä poika. Ihanteelliset yksilöt aapisten moraalisissakertomuksissa. Teoksessa Tolonen, Taja

(toim.), Suomalainen koulu ja kulttuuri (s. 21–49). Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 284 s.

Kotkaheimo, Liisa (1989). Suomalaisen aapisen viisi vuosisataa: aapisten sisältö ja tehtävät kansanopetuksessa. Joensuu: University of Joensuu. 350 s.

Kotkaheimo, Liisa. (2002). Lukemaan oppiminen - aapinen. Katsaus kehitystrendeihin ja funktioihin 1500–1950. Teoksessa Pitkäranta, Inkeri (toim.) ABC Lukeminen esivallan palveluksessa. Helsinki: Kansalliskirjaston Gallerian julkaisuja nro 2. 33–77. 166 s.

Laine, Tuija (2002). Kirkossa, kaupungissa, kolhoosissa: Suomalaisten aapisten arvoista Agricolasta 1960-luvulle. Teoksessa Pitkäranta, Inkeri (toim.) ABC Lukeminen esivallan palveluksessa. Helsinki: Kansalliskirjaston Gallerian julkaisuja nro 2. 79–132. 166 s.

Laine, Tuija (2017). Aapisen ja katekismuksen tavaamisesta itsenäiseen lukemiseen: rahvaan lukukulttuurin kehitys varhaismodernina aikana. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 210 s.

Mikkola, Koskela, Haapamäki-Niemi, Julin, Kauppinen, Nuolijärvi & Valkonen (2005). Äidinkieli ja kirjallisuus käsikirja. Porvoo: WSOY. 511 s.

Perälä, Anna (2007). Mikael Agricolan teosten painoasu ja kuvitus. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura. 266 s.

Pohlen, Joep (2015). Letter Fountain. Köln: Taschen. 640 s.

Rabinowitz, Tova (2006). Exploring typography. Clifton Park (N.Y.): Thomson Delmar Learning, 414 s.

Rutanen, Eeva; Öljymäki, Jaana (2015). Tuohitöiden käsikirja. Helsinki: Minerva. 199 s.

Rutanen, Eeva; Öljymäki, Jaana (2017). Tuohitöiden käsikirja 2. Helsinki: Minerva. 189 s.

Schmack, Ernst (1960). Der Gestaltwandel der Fibel in vier Jahrhunderten. Ratin-gen: Aloys Henn Verlag. 230 s.

Takala, Annika (1976). Arvokasvatuksen lähtökohtia. Joensuu: Joensuun korkeakoulu. 160 s.

Tuomaala, Saara (1999). Poista vetelyys ja basillit – vahvista itsenäistä kansakuntaa! Koululaisen kuva 1920- ja 30-luvun terveystoppaissa. Teoksessa Tolonen, Tarja (toim.), Suomalainen koulu ja kulttuuri (s. 161–179). Tampere: Osuuskunta Vastapaino. 284 s.

Turtia, Kaarina (2001). Sivistyssanat. Keuruu: Otava. 1066 s.

ELEKTRONISET LÄHTEET

Agent Pekka (2018a). Alexis Tyrsa [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://agentpekka.com/artist/alexis-tyrsa/come-run-with-us/>

Agent Pekka (2018b). Rizon Parein [viitattu 4.2.2018]. Saatavilla: <https://agentpekka.com/artist/rizon-parein/>

AIGA (2013). Stefan Sagmeister [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://www.aiga.org/medalist-stefan-sagmeister>

Apollinaire, Guillaume (1918). Calligrammes: Poèmes de la Paix et de la Guerre (1913-1916) [viitattu 6.2.2018].

Saatavilla: <http://www.gutenberg.org/files/55569/55569-h/55569-h.htm#TABLE>

Aro, Mikko (2017). Aapinen on yhä paras lasten tawara. Helsingin Sanomat [viitattu 22.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paivanlehti/28102017/art-2000005426019.html>

Bäcksbacka, Katja; Leminen, Teemu (2018). Tässä 10 vinkkiä, joilla teet pannukakun entistä paremmin – kokeile myös luksuspannaria, joka on HS:n lukijoiden keustosuosikki. Helsingin Sanomat [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ruoka/art-2000005574871.html>

Caroll, Lewis (1907). Alices Adventures in Wonderland. [viitattu 6.2.2018]. Saatavilla: <http://www.gutenberg.org/files/28885/28885-h/28885-h.htm>

Creative Blog (2014). Stefan Sagmeister on humility, happiness and handmade [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://www.creativebloq.com/computer-arts/stefan-sagmeister-humility-happiness-and-handmade-51411833>

Destaclean (2018). Destaclean ® puukivi-suomalainen innovaatio, ihastuttava ja inspiroiva kierrätysmateriaali piha- ja ympäristörakentamiseen [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <http://www.puukivi.fi/>

FAO (2018). Insects for food and feed [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <http://www.fao.org/edible-insects/en/>

Ferdman, Roberto A. (2015). Where people around the world eat the most sugar and fat. The Washington Post [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2015/02/05/where-people-around-the-world-eat-the-most-sugar-and-fat/?no-redirect=on&utm_term=.60f2b26814bd

Glitternisti (2018). This is what we do! [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <http://www.glitternisti.com/thisiswhatwedo/>

Goossens, Monique (2018). Net typography [viitattu 21.4.2018]. Saatavilla: <http://moniquegoossens.com/Net-Typography>

Grekula, Vesa (2018). Paperin kysyntä laskee, silti Anjalan tehdas iskee tuotantoennätyksiä: kirjapaperilla menee hyvin. YLE Uutiset [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10102828>

History of Graphic Design (2017). Gene Federico [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <http://www.historygraphic-design.com/the-age-of-information/the-new-york-school/247-gene-frederico>

Huovinen, Sari (2016). Jo 2-vuotiaat sokerihumalassa – Vero voisi purra sokerikoukkuun. YLE Uutiset. [viitattu 10.1.2018] Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9254487>

Karasma, Katri (2017). Aapinen ei ole paras apuväline lukemaan oppimisessa. Helsingin Sanomat [viitattu 22.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paivanlehti/25102017/art-2000005421439.html>

Kimmo, Krista (2014). Aapisen metsäasenteet kummastuttavat metsäväkeä. Metsäyhdistys [viitattu 21.4.2018]. Saatavilla: <https://www.smy.fi/artikkeli/aapisen-metsaasenteet-kummastuttavat-metsavakea/>

Kivimäki, Tuija; Mikkonen, Minttu (2018). Muovia on merissä kohta jopa enemmän kuin kalaa, ja osa siitä päätty ruoka-aineisiin. Helsingin Sanomat [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005523945.html>

Koncar , Vladimir (2008). Diary Type 01 viitattu [6.2.2018]. Saatavilla: [https://www.behance.net/gallery/133391/](https://www.behance.net/gallery/133391/Diary-Type-01) Diary-Type-01

Koskinen, Johanna (2002). Kvinoa - Andien aarre. Vegaaniliitto [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <http://vegaaniliitto.fi/www/fi/vegaia/artikkelit/kvinoa-andien-aarre>

Laki oppivelvollisuudesta 1/1921 § 1. [viitattu 10.4.2018] Saatavilla: <https://www.eduskunta.fi/pdf/saadokset/101-1921.pdf>

Laki lasten päivähoidosta 1/1973 § 2. [viitattu 11.4.2018] Saatavilla: <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/1973/19730036>

Liimatainen, Karoliina; Paukku, Timo; Mielonen, Matti; Onali, Alma; Rimaila, Elisa; Manner, Maria; Ala-Risku, Päivi; Petja Pelli (2017). Nämä yhdeksän megatrendiä muuttavat maailmaa vuonna 2018 – Mistä aiheesta sinä haluaisit HS:n uuden kirjeenvaihtajan kirjoittavan? Helsingin Sanomat [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005322393.html>

Linotype (2018). [viitattu 21.2.2018] Saatavilla: <https://www.linotype.com/3300/vincent-figgins.html>

Lipsanen, Heidi (2018). Vessapaperipulasta tuli Venezuelan kriisin vertauskuva – perheenäiti varaa lapsilleen vessaan pyyhkeitä ja saippuaa. YLE Uutiset [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10016963>

Leiwo, Hanne (2016). Oma aapinen on kirjoista tärkein – loppuunluetuimpia painoksia ei riitä edes keräilijälle. [viitattu 13.4.2018] Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-8776319>

Lensu, Hanna (2018). Pikkumetsän Aapisen metsäasenteet närkästyttävät – “Kone hyökkäsi puiden kimppuun”. Maaseudun tulevaisuus [viitattu 21.4.2018]. Saatavilla: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/mets%C3%A4/artikkeli-1.220592>

Manner, Maria; Similä, Ville (2017). Suomalaiset ostavat ja hylkäävät vaatteita yhä enemmän. Helsingin Sanomat [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005341035.html>

Metsä Tissue (2018). Metsä Tissue Suomessa [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <https://www.metsatissue.com/en/AboutUs/Operations-in-Finland/Suomi/Pages/default.aspx>

Mikkonen, Nadja (2018). Isoäidin nahkapöksyt kuorihousujen tilalle – pärjääkö nykyihminen ilman muovia sisältäviä vaatteita? [viitattu 16.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10146451>

Mindsparkle Mag (2018). [viitattu 10.1.2018]. Saatavilla: <https://www.behance.net/gallery/60273889/2018-Design-Trends>

Mäkelä, Kalle (2016). Hajuaisti on ihmiselle luultua tärkeämpi – “Suuri merkitys sille, kuinka hyvin voit”. YLE [viitattu 14.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-9199611>

Neulonta (2018). Facebook [viitattu 14.4.2018]. Saatavilla: <https://www.facebook.com/groups/5204948820/>

Niemi, Petri (2018). Nuorten aikuisten neulontaharrastus räjähti – “Tästä tulee pojalle sukat Rammstein-kuviolla”. YLE Uutiset [viitattu 14.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-10133879>

Otava (2018). Seikkailujen aapisen opettajan digiopetusaineisto. [viitattu 14.4.2018] Saatavilla: https://oppimisenpalvelut.otava.fi/wp-content/uploads/2016/08/Aapinen_Digiteht_ope.pdf

Parein, Rizon (2018). [viitattu 4.2.2018] Saatavilla: <http://www.rizon.be/>

Pasanen, Anni (2017). Ämpäriin sopii niin marja, oksennus kuin mäntysuopakin, ja nyt suomalaisen ämpäriunelman luojat kertovat, miksi ilmaisia muovisankoja jonotetaan. Helsingin Sanomat [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/sunnuntai/art-2000005297510.html>

Pietiläinen, Jari (2012). Uusi aapinen eteen tuhansille koululaisille. Helsingin Uutiset [viitattu 6.4.2018]. Saatavilla: <https://www.helsinginuutiset.fi/artikkeli/85782-uusi-aapinen-eteen-tuhansille-koululaisille>

Pietiläinen, Sanna (2013). Ankeimmat aapiset 70-luvulla – muistatko vielä omasi? MTV [viitattu 10.4.2018]. Saatavilla: <https://www.mtv.fi/uutiset/kotimaa/artikkeli/ankeimmat-aapiset-70-luvulla-muistatko-viela-omasi/1910508#gs.AdqKWS8>

Print & Media (2015). Sanoma tuotti digitaalisen aapisen [viitattu 6.4.2018]. Saatavilla: <https://pm-lehti.fi/uutiset/tuotteet-ja-palvelut/sanoma-tuotti-digitaalisen-aapisen/>

Saaristo, Sari (2016). Kukkakimpun alkuperän jäljillä. Kirkko ja kaupunki [viitattu 17.4.2018]. Saatavilla: <https://www.kirkkoja-kaupunki.fi/-/kukkakimpun-alkuperan-jaljil-1>

Sagmeister & Walsh (2018a). Obsessions Make My Life Worse But My Work Better [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://sagmeisterwalsh.com/work/all/obsessions-make-my-life-worse-but-my-work-better/>

Sagmeister & Walsh (2018b). Take it On SVA Posters [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://sagmeisterwalsh.com/work/all/take-it-on-sva-posters/>

Sanoma Group (2015). Suomen ensimmäinen digitaalinen aapinen avaa ovet tulevaisuuden oppimiseen [viitattu 19.4.2018]. Saatavilla: <https://sanoma.com/fi/tiedote/suomen-ensimmäinen-digitaalinen-aapinen-avaa-ovet-tulevaisuuden-oppimiseen/>

Sanoma Pro (2018). Apilatie aapinen digikirja. [viitattu 14.4.2018]. Saatavilla: <https://tuotteet.sanomapro.fi/catalog/product/view/id/6377/s/563205-apilatie-aapinen-digikirja/category/9594/>

Rask, Regina (2017). Japanilaiset hurahivat suomalaiseen himmeliin – hyljeksitty perinnekoriste valloittaa maailmaa. YLE, Puoli seitsemän [viitattu 15.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/09/27/japanilaiset-hurahivat-suomalaiseen-himmeliin-hyljeksitty-perinnekoriste>

Repo, Päivi (2017). Suomalaiset syövät ruukkuyrttejä eniten maailmassa – korianterin suosio ohittaa Ruotsinkin. Helsingin Sanomat [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005163344.html>

Saavalainen, Heli (2018). Suomalaisen roskapussissa jopa 80 prosenttia on tavaraa, jonka voisi kierrättää – laiskimpia lajittelijoita ovat alle nelikymppiset. Helsingin Sanomat [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/paivanlehti/16042018/art-2000005643170.html>

Salmi, Susanne (2016). Tutkimus: Puolet suomalaisista voisi ostaa hyönteisruokaa kaupasta – suhtautuminen myönteisempää kuin ruotsalaisilla. Helsingin Sanomat [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005643170.html>

tattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/ruoka/art-2000005022837.html>

Suomen luonto (2017). Vuoden 2017 turhake on fleece [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <http://www.suomenluonto.fi/sisalto/artikkelit/vuoden-2017-turhake-on-fleece/>

Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (2014). Astman ja allergioiden yleisyys [viitattu 21.4.2018]. Saatavilla: <https://thl.fi/fi/web/kansantaudit/astma-ja-allergiat/astman-ja-allergioiden-yleisyys>

Tuohinen, Petteri (2017). Suomi salii hyönteisten kasvattamisen ja myymisen ruoaksi. Helsingin Sanomat [viitattu 18.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005375626.html>

Viljanen, Kaisa (2017). Ryijy sopii trendikotiin, usko tai älä. Helsingin Sanomat [viitattu 14.4.2018]. Saatavilla: <https://www.hs.fi/koti/art-2000005112049.html>

Vilkman, Anu (2017). Puoli seitsemän etsii hienoja himmeleitä – lähetä meille kuva omastasi! YLE, Puoli seitsemän [viitattu 14.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/aihe/artikkeli/2017/09/27/puoli-seitsemän-etsii-hienoja-himmeleitä-laheta-meille-kuva-omastasi>

WHO (2014). WHO opens public consultation on draft sugars guideline [viitattu 17.4.2018] Saatavilla: <http://www.who.int/mediacentre/news/notes/2014/consultation-sugar-guideline/en/>

YLE (2007). Agricolan jalanjäljillä. Jakso 2: Kielenkääntäjä [viitattu 17.3.2018]. Saatavilla: <https://areena.yle.fi/1-4640>

YLE (2011). Aapiskirjojen keräilijä lahjoitti merkittävän kokoelman [viitattu 6.4.2018]. Saatavilla: <https://yle.fi/uutiset/3-5435518>

YLE (2017). Aapinen opettaa muutakin kuin lukemaan [viitattu 21.3.2018]. Saatavilla: <https://areena.yle.fi/1-3953219>

36 Days of Type (2018). Instagram [viitattu 17.3.2018]. Saatavilla: <https://www.instagram.com/36daysoftype/?hl=en>

AAPISET

1500- ja 1600-luku

Abckiria (1549). Agricola Mikael. Tukholma: Amund Laurentsson. Saatavilla: <http://www.doria.fi/handle/10024/27243>

Yxi paras Lasten tawara (1666). Gezelius, Johannes vanh. Saatavilla: <http://s1.doria.fi/helmi/bk/rv/gezelius/fem970033/slides/abc02.html>

1700- ja 1800-luku

Läse=Öfning för mina barn (1795). Jacob Tengström. Saatavilla: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/43344/p25-06_lase-ofnin.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Aapinen (1737). Turku: Henric Christopher Merckellin leski. 16 s. Saatavilla: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/113864/A_A_a_b_c_d_e_f_ff_g_h_i_k_l_m_n_o_p_q_r_r..pdf?sequence=1&isAllowed=y

Lasten ensimmäinen kirja eli aapinen (1884). Nimei, Herman. Saatavilla: <http://www.doria.fi/handle/10024/119732>

Lyhyt kuwa-aapinen (1897). Saatavilla: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119727/Lyhyt_kuwa-aapinen.pdf?sequence=1&isAllowed=y

1900- ja 1910-luku

Herman Niemi (1902). Aapinen: tavalisen vinokirjoituksen mukaan. Kuopio: Otava. 80 s.

Aapinen: Danielsenin vinokirjoitusjärjestelmän mukaan (1902). Saatavilla: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119729/Aapinen_Danielsenin_vinokirjoitusjarjestelman_mukaan.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Uusi Aapinen (1900). Saatavilla: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119752/Uusi_aapinen_A_a_b_c_d..pdf?sequence=1&isAllowed=y

Sosialistinen lasten aapinen eli alkuoppia lapsille (1910). Saatavilla: http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/119713/Sosialistinen_lasten_aapinen_eli_Alkuoppia_lapsille.pdf?sequence=1&isAllowed=y

1920- ja 1930-luku

Aapinen: alakansakoulun lukukirja 1 (1928). Heinämaa, Siviä; Soldan-Brofeldt, Venny. Porvoo: WSOY. 128 s.

Kodin ja koulun ensimmäinen kirja (1931). Pylkkänen, Linda; Wendelin Martta. Helsinki: Otava. 116 s.

Meidän lasten aapinen (1935). Salo, Aukusti. Helsinki: Otava. 149 s.

1940- ja 1950-luku

Iloinen aapinen (1943). 5. p. Haavio, Martti; Konttinen, Aili; Oksala, Ohto; Koponen, Erkki. Porvoo: WSOY. 158 s.

Aapinen alkeisopetusta varten (1944). 14 p. Niemi, Herman. Tampere: J. F. Olán oy:n kirjapaino. 68 s.

Satuaapinen (1955). Tynni, Aale; Karma Maija. Porvoo: WSOY. 64 s.

1960- ja 1970-luku

Opin lukemaan: lasten aapinen (1964). 2 p. Kuosmanen, Paavo; Merenkylä, Liisa; Merenkylä, Pentti. Helsinki: Valistus 156 s.

Aapinen (1967). 6. p. Kaljunen, Aatto; Karemo, Britta; Metsikkö, Taimi. Tampere: Valistus. 158 s.

Aapinen: Toisin Sanoen 1A (1972). 4 p. Hakulinen, Auli; Koivu, Kristiina; Miettinen, Mervi. Helsinki: Tammi. 141 s.

Aikamme aapinen (1973). 4 p. Kunnas, Kirsi; Nurmi, Veli; Nöjd, Seija; Röman, Kyllikki; Vanninen, Elina. Porvoo; Helsinki: WSOY. 153 s.

Peruskoulun aapinen: 1 (1974). 2. p. Kallio, Eila; Merenkylä, Liisa; Viljamaa-Rissanen, Katriina. Helsinki: Valistus. 95 s.

Aapiskirja: A: peruskoulun 1. luokan syyslukukauden kirja (1974). Knuuttila, Saini; Huttunen, Martti; Knuuttila, Tapio. Helsinki: Weilin + Göös. 123 s.

Aapinen (1974). 4.p. Somerkivi, Urho; Lehtonen, Annikki; Schatzlmayr, Franz; Tynell, Hellin. Helsinki: Otava. 82 s.

1980- ja 1990-luku

Oma aapinen (1980). Heiskanen, Linda; Julkunen, Marja-Liisa; Piippo, Kari. Porvoo: WSOY. 240 s.

ABC-kirja (1990). Muikku, Rauni; Ruhanen, Ritva. Keuruu: Otava. 1.p. 128 s.

Aapisten aapinen (1994). Harjola, Tuire; Julkunen, Marja-Liisa; Mäkipää, Paula; Olin, Airi. Helsinki: WSOY. 168 s.

2000-luku

Salainen aapinen (2001). Huovi, Hannele; Louhi, Kristiina; Töllinen, Markku; Wäre, Mervi. Porvoo: WSOY. 1. p. 169s.

Pikkumetsän aapinen (2015). 11 p. Wäre, Mervi; Lerkkanen, Marja-Kristiina; Suonranta-Hollo, Laura; Korolainen, Tuula; Parkkinen, Jukka; Kirkkopelto, Katri; Ketonen, Ritva. Helsinki: Sanoma Pro. 169 s.

Seikkailujen aapinen (2014). Backman, Mari; Lassila, Kati; Solastie, Kati; Kolu, Siri; Lumme, Johanna; Rannankari, Tuomo; Sariola, Soila. Helsinki: Otava.

MUUT KUALÄHTEET

Kinnunen, Saara (2018). Kaikki modernin aapisen kirjainten kuvat.

Türkmen, Mehmet Ali (2012). Unterwegs. [viitattu 4.2.2018]. Saatavilla: http://matistanbul.net/works/unterwegs_on_the_road

kiitokset

Haluaisin vielä lopuksi kiittää kaikkia opinnäyte-työssäni auttaneita ja kannustaneita ihmisiä.

Ensinnäkin haluan kiittää avomiestäni kärsivällisyydestä, meidän koti on viimeiset neljä kuukautta ollut erilaisten materiaalien taistelutanner, eikä keittiön pöytä (tai olohuoneen lattia) ole vähään aikaan ollut yhteisessä käytössä.

Kiitän myös vanhempiani avusta ja tuesta. Erityisesti iskää haluaisin kiittää avusta sirkkelin, kulmahiomakoneen ja muiden minulle vaarallisten laitteiden kanssa. Äidille haluaisin vielä sanoa, että kyllä, kaikki 29 kirjainta ovat nyt valmiina.

Saaraa kiitän kirjainten valokuvaamisesta ja kuvien editoinnista. Ilman tätä apua en olisi selvinnyt.

Lisäksi suurkiitos ohjaajille, jotka kommentoivat työtä matkan varrella. Teidän kommentit kannustivat jatkamaan loppuun asti.